



# Magyar nyelv

szó szerkezet

**gondolkodás**

reklám

**alany**

jelző

állítmány

**határozó**

televízió

tárgy

eszmecsere



**Magyar nyelv**

**7.**

*„Az, hogy anyanyelvemen írok, nem fogalmazás, hanem a lélek lélegzése,  
a legközvetlenebb közlés, szabad úszás, ösztön és élet.”*

Kosztolányi Dezső

# Magyar nyelv

## Tankönyv

# 7.

Eszterházy Károly Egyetem  
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet



Engedélyszám: TKV/378-5/2018. (2018. 04. 10. – 2022. 08. 31.)

A kiadvány megfelel az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 2. sz. melléklet: Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára 2.2.01.1. „A” változat és 2.2.01.2. „B” változat, továbbá az 5. sz. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 5–12. évfolyama számára 5.2.01. előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők: dr. Kecskés Judit, Zarubay Attila

Tananyagfejlesztő: Thomán Angéla

Vezető szerkesztő: dr. Baranyai Katalin

Alkotószerkesztő: Méhes Edit, Vitéz Annamária

Tudományos szakmai szakértő: dr. Nádor Orsolya

Pedagógiai szakértő: M. Tóth Katalin

Fedélterv: Slezák Ilona

Látvány- és tipográfiai terv: Slezák Ilona, Ecsedi Gabriella

Illusztrációk, szakábrák: Pintér Tamás, Székely Ernő, Téglásy György, Tényi Katalin

Fotók: 123 RF (23., 65., 72., 73., 104., 112., 117., 128., 136., 137. o.); Thinkstock (10., 13., 20., 34., 38., 47., 114., 115., 116., 117., 119., 120., 123., 127., 128., 129., 131., 133., 135. o.); Fortepan (122. o.; 126. o. Vass Károly fotója); filmképek: *Agymenők*, Mark Cendrowski, 2007–2016., 127. o.; *A két torony*, Peter Jackson, 2002, 136. o.

A tankönyv szerkesztői köszönetet mondanak a korábban készült tankönyvek szerzőinek.

Az általuk megteremtett módszertani kultúra ösztönzést és példát adott e tankönyv készítőinek is.

Ugyancsak köszönetet mondunk azoknak az íróknak, költőknek, képzőművészeknek, akiknek alkotásai tankönyveinket gazdagítják. Köszönjük azoknak a tanároknak és diákoknak a munkáját, akik hasznos észrevételeikkel és javaslataikkal hozzájárultak e kiadvány végső változatának kialakításához.

© Eszterházy Károly Egyetem, 2017

ISBN 978-963-436-052-0

Az újgenerációs tankönyv az Új Széchenyi Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2-B/13-2013-0001. számú, „A Nemzeti Alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése” című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

**SZÉCHENYI** 2020



MAGYARORSZÁG  
KORMÁNYA

**Európai Unió**  
Európai Szociális  
Alap



**BEFEKTETÉS A JÖVŐBE**

Bevezetés, tanulásmódszertan .....	6	27. Összefoglalás – Mondatok, mondatrészek: az állítmány, az alany és a tárgy .....	79
<b>I. ISMÉTLÉS: MIT TANULTÁL A SZÓFAJOKRÓL?</b>		28. Ellenőrizd a tudásodat! .....	80
1. Alapszófajok – A főnév, a melléknév és a számnév .....	10	<b>IV. MONDATOK, MONDATRÉSZEK: A HATÁROZÓK ÉS A JELZŐK</b>	
2. Alapszófajok – A határozószók és a névmások .....	14	29. A határozó fogalma, szófaji jellemzői	82
3. Alapszófajok – Az ige és az igenevek .....	17	30. A határozó elemzése .....	85
4. A viszonyozók és a mondatvezetők .....	21	31. A határozók fajtái I. (hely-, idő-, szám-, állapot-, mód-, fok- és mértékhatározó) .....	88
5. Összefoglalás – Mit tanultál a szófajokról? .....	24	32. A határozók fajtái II. (eredet-, eredmény-, cél-, ok-, tekintet-, hasonlító határozó) – Kiegészítő anyag ....	91
<b>II. A SZÓSZERKEZETEK</b>		33. A határozók fajtái III. (társ-, eszköz-, részeshatározó) .....	93
6. A szókapcsolatok .....	26	34. A jelző fogalma, jellemzői, fajtái .....	96
7. Az alárendelő szószervezetek .....	29	35. A minőség-, mennyiség- és birtokos jelző elemzése .....	99
8. A mellérendelő szószervezetek .....	32	36. Az értelmező – Kiegészítő anyag .....	102
9. A szószervezetcsoportok – Kiegészítő anyag .....	35	37. Az egyszerű mondat helyesírása .....	105
10. Gyakorolj! .....	37	38. Gyakorolj! .....	107
11. Összefoglalás – A szószervezetek .....	39	39. Összefoglalás – Mondatok, mondatrészek: a határozók és a jelzők ...	109
12. Ellenőrizd a tudásodat! .....	40	40. Ellenőrizd a tudásodat! .....	111
<b>III. MONDATOK, MONDATRÉSZEK: AZ ÁLLÍTMÁNY, AZ ALANY ÉS A TÁRGY</b>		<b>V. A KOMMUNIKÁCIÓ ÉS A TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ</b>	
13. A mondat .....	42	41. A tömegkommunikáció .....	114
14. Mondatfajták a beszélő szándéka szerint .....	45	42. A média .....	118
15. Mondatfajták szerkezet szerint .....	48	43. A rádió .....	122
16. Az állítmány fogalma, szófaji jellemzői .....	50	44. A televízió .....	126
17. Az állítmány típusai .....	53	45. A reklám .....	129
18. Az állítmány elemzése .....	55	46. A világháló .....	132
19. Az alany fogalma, szófaji jellemzői .....	58	47. Légy óvatos a monitor előtt! .....	135
20. Az alany elemzése .....	60	48. Gyakorolj! .....	139
21. Az alany fajtái .....	64	49. Összefoglalás – A kommunikáció és a tömegkommunikáció .....	140
22. Az állítmány és az alany kapcsolata, egyeztetésük – Kiegészítő anyag .....	66	50. Ellenőrizd a tudásodat! .....	141
23. A tárgy fogalma, szófaji jellemzői .....	68	<b>Fogalomtár</b> .....	142
24. A tárgy elemzése .....	70		
25. A tárgy fajtái .....	73		
26. Gyakorolj! .....	77		

## Kedves hetedikes Diák!

Köszöntünk a hetedik osztályban. A magyar nyelv tantárgyat ebben a tanévben ebből a tankönyvből fogod tanulni. A könyv összesen öt fejezetből áll. Az első fejezet a szófajokról a 6. osztályban tanultak ismétlésére, rendszerezésére szolgál. A következő fejezetekben megismerkedhetsz a szószerkezetekkel, a mondattal, a mondatrészekkel\*, valamint tanulsz a tömegkommunikációról.

### Útmutató a tankönyv használatához

- Az új ismeretet közlő fejezetek végén gyakorlófeladatok, majd rövid összefoglaló és ellenőrző kérdések segítik a tudás elmélyítését és ellenőrzését.
- A tankönyv végén, a *Fogalomtárban* megtalálod a legfontosabb fogalmakat.
- A tankönyv leckéi mind hasonló felépítésűek.

### Gondolatébresztő vagy Bemelegítő agytorna

A leckék elején található *Gondolatébresztő* kérdéseire válaszolva felelevenítheted a lecke anyagához szükséges eddigi ismereteidet. A *Bemelegítő agytorna* gyakorlatai játékosan segítenek ráhangolódni a tananyagra.

**AZ ÚJ ISMERETEK KÖZLÉSE** ■ Az egyes leckék több rövid alfejezetből állnak. Az alfejezeteket cím vezeti be. Az új ismereteket közlő szövegben a fontos fogalmakat **vastag betűs** kiemeléssel jelöltük.

A szöveges magyarázatok mellett rendszerező ábrák, táblázatok segítik a tananyag megértését, elsajátítását.

**KIEGÉSZÍTŐ ANYAG** ■ Több leckében találkozhatasz a főszövegtől eltérő színű, kék betűvel írt szöveggel. A szöveges magyarázatok, valamint a hozzájuk kapcsolódó ábrák, táblázatok a leckében tanultakhoz kapcsolódnak, az új ismereteket egészítik ki. Az itt leírtakat nem kötelező megtanulnod, de érdemes elolvasnod, ha érdeklődsz a tárgyalt nyelvi kérdés iránt.

\* Kedves Diákok!

A nyelvi rendszer bemutatása során nem mindenütt közvetítheti tankönyvünk a kutatók megállapításait a legelmélyültebb tudományos összetettséggel, hanem bizonyos dolgokat kénytelenek vagyunk leegyszerűsíteni. Ezúton hívnánk fel a figyelmet arra, hogy a tudományos elemzés szintjén a *nem* tagadószó nem része az állítmánynak, miközben tankönyvünk az állítmány részeként elemzi. Ezen a ponton tehát inkább a logikai megközelítést közvetítjük, semmint a grammatikait. Aki közületek később is szeretne a magyar nyelvtannal foglalkozni, majd az egyetemi tanulmányai során ismerheti, értheti meg ennek a kérdésnek az összetettségét.

**FONTOS!** ■ A kiemelten fontos információk ebben a keretben kaptak helyet, ezeket mindenképpen jegyezd meg!

Helyenként olvashatsz különféle, a tanulást segítő jó tanácsokat, melyek nemcsak e tantárgy megértésében segítenek, hanem bármely ismeret elsajátításánál hasznosak lehetnek.

### Gondolatgyűjtő

A lecke végén található *Gondolatgyűjtő* a tanultak összegezésére szolgál: a lecke tartalmával kapcsolatos kérdésekre kell válaszolnod, vagy a leckéhez kapcsolódó feladatokat kell megoldanod.

A leckék szövege után **FELADATOK**-at találsz, amelyeket a füzetben vagy szóban oldhatsz meg, egyénileg vagy csoportosan.

A könyvben lévő feladatok típusát és nehézségi fokát az alábbi piktogramok jelölik:

páros munka:



csoportmunka:



segítséget igénylők feladata:



könnyű feladat:



nehéz feladat:

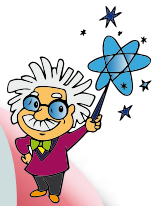


emelt szintű feladat:



### TALENTUM

A leckéket többféle feladattípus zárja. *Társasjáték* címmel érdekes anyanyelvi játékokkal, *Játékos anyanyelvünk* címmel játékos nyelvi feladatokkal találkozhat. A *Szókincsgyarapító* a szókincsed fejlesztésére szolgáló gyakorlatokat tartalmaz. A *Talentum* feladatai segítségével fejlesztheted gondolkodásodat, kreativitásodat.



- A könyvhöz tartozó munkafüzet feladatainak segítségével elmélyítheted a tudásodat, alkalmazhatod a frissen megszerzett ismereteket.

## **Segítség a hatékony tanuláshoz. Próbáld ki, érdemes!**

Az új tananyag gyakran a korábban tanultakra épül. A meglévő tudásod felelevenítése érdekében alaposan tanulmányozd át az ismétlő leckéket! Ne feledd, minden, amiről tanulunk, már ott van a fejedben, hiszen magyar az anyanyelved! Ez óriási segítség.

### **Célotdtól függően váltogasd az olvasástípusokat!**

- A *figyelmes olvasás* során mindent olvasd el!
- A *gyorsolvasást* a korábban olvasottak ismétlésekor alkalmazd!
- Az *áttekintő olvasást* az előzetes tájékozódásra használd!
- A *kereső olvasással* akkor olvasd, ha bizonyos információkat keresel a szövegben!

### **Hogyan láthatod át, miről szól egy könyv?**

- Olvasd el a tartalomjegyzéket!
- Nézd meg, van-e fogalomtár, kislexikon vagy más mutató a könyv végén!
- Keresd meg, milyen segítséget ad még a könyv a tanuláshoz!

### **Ne add fel, ha valamit nem értesz rögtön!**

- Ha nem értesz egy szót olvasás közben, ne menj tovább, hanem keresd meg a jelentését a fogalomtárban, egy szótárban vagy az interneten!
- Fogalmazz meg, amit nem értesz! Kérdezd meg társaidtól vagy tanárodtól!

### **Ne csak a szövegből tanulj!**

- Tanulmányozd az ábrákat, segítenek a hozzájuk tartozó szöveg értelmezésében!
- A tanulás, feladatmegoldás közben készülő ábrákat, mondatelemzéseket jól olvashatóan, szellősen, nagy méretben készítsd el a füzetedben!

### **Ha szeretnél valamit tartósan megjegyezni, akkor foglalkozz vele külön is!**

- Készíts magadnak jegyzetet olvasás közben!
- Készíts kérdéskártyákat vagy gondolkodástérképet a legfontosabb dolgokról!
- Írj vázlatot először a könyv alapján, majd fejből is!

### **Ha egy lecke vagy egy fejezet végére érsz, összegezz, értékelj!**

- Gyűjtsd össze, melyek voltak a legérdekesebb információk számodra!
- Gondold át, miért fontos neked az új tudás, mikor és hogyan tudnád hasznosítani!
- Szedd össze, milyen korábbi ismeretek, tapasztalatok jutottak eszedbe a tananyag-rész tanulása közben!
- Gondold tovább, mit lenne jó még megtudni a tanultakról!
- A tudásod ellenőrzésekor mindig üres lapra dolgozz, mintha dolgozatot írnál!

*Eredményes tanulást kívánunk!*



# ISMÉTLÉS: MIT TANULTÁL A SZÓFAJOKRÓL?



# 1. Alapszófajok – A főnév, a melléknév és a számnév

## Gondolatébresztő

Ebben a tanévben a mondatelemzéssel fogsz megismerkedni. A sikeres mondatelemzéshez érdemes átismételned a szófajokról és a hozzájuk kapcsolódó toldalékokról tanultakat. Elevenítsétek fel közösen az alábbi fűrtábra segítségével a szófajokról tanultakat! Írjatok párban két-két példát az egyes szófajokra a füzetetekbe!

**A SZÓFAJOK** ■ A szavakat jelentésük, toldalékolhatóságuk, valamint mondatbeli viselkedésük alapján szófajokba soroljuk.



**A FŐNÉV** ■ A főnév élőlényeket (pl. *gyerek, cinke*), élettelen dolgokat (pl. *vihar, város*), tárgyakat (pl. *asztal, torta*), elvont fogalmakat (pl. *igazság, barátság*) megnevező szófaj.

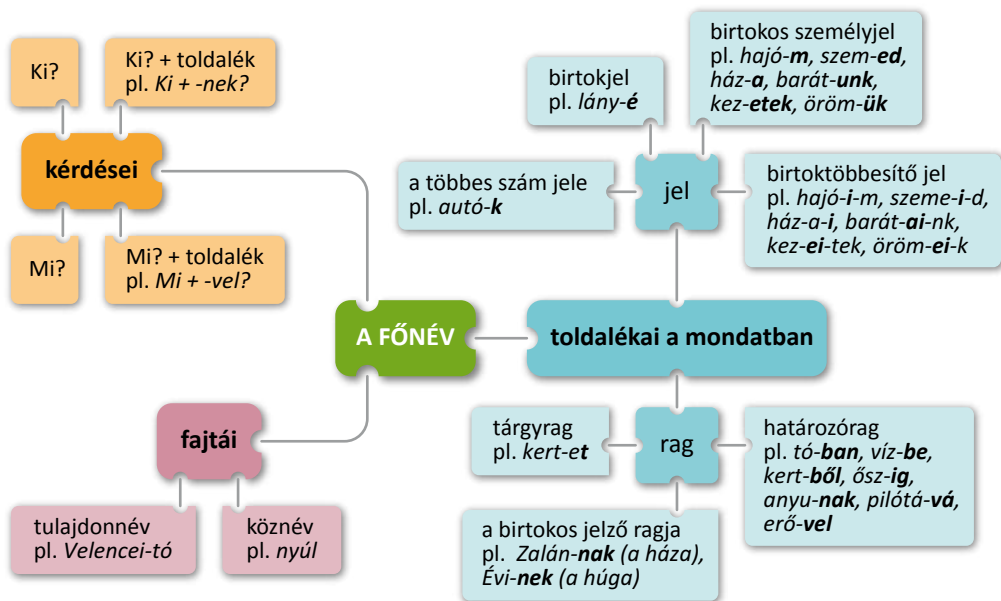
Főneveket képezhetünk főnévből (*fiú + -cska* → *fiúcska*, *kert + -ész* → *kertész*), melléknévből (*bátor + -ság* → *bátorság*), számnévből (*sok + -ság* → *sokaság*), valamint igéből (*fut + -ás* → *futás*).

A főnév a mondatban többféle toldalékot (jeleket és ragokat) vehet fel.



Dolgozzatok 4-5 fős csoportokban! Versenyezzetek, hogy melyik csoport tud egy perc alatt több főnevet írni a képhez kapcsolódóan!

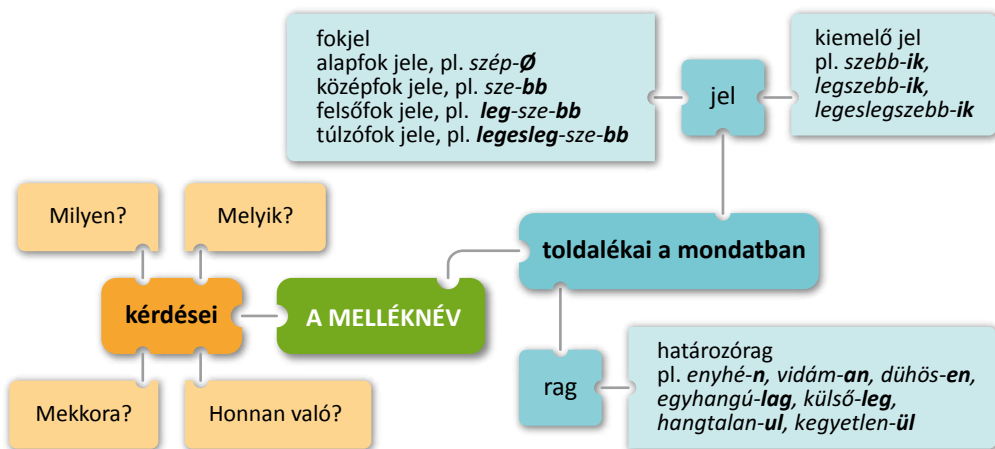




**A MELLÉKNÉV** ■ A melléknév élőlények, élettelen dolgok, jelenségek külső és belső tulajdonságát (pl. *piros* autó, *okos* gyerek), állapotát (pl. *romos* ház), hovatartozását (pl. *balatoni* vihar) fejezi ki.

Mellékneveket képezhetünk melléknévből (*fiatal + -os* → *fiatalos*), főnévből (*Balaton + -i* → *balatoni*, *zaj + -os* → *zajos*), számnévből (*tíz + -es* → *tízes*) és igéből (*tanul + -atlan* → *tanulatlan*).

A melléknév is felvehet toldalékokat (jeleket és ragokat) a mondatban, de toldalékolása nem olyan változatos, mint a főnévé.

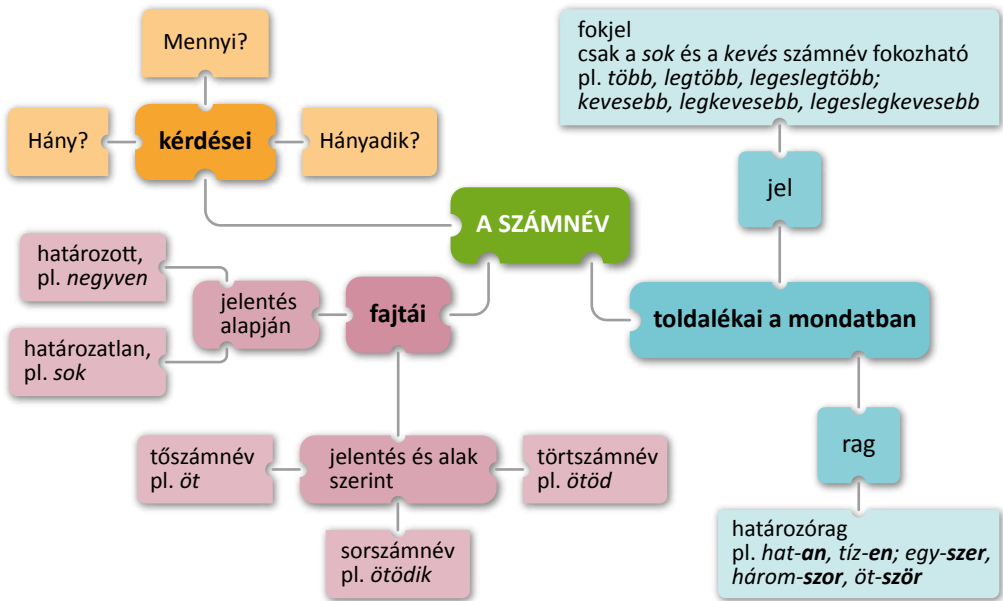




**A SZÁMNÉV** ■ A számnév élőlények, élettelen dolgok, jelenségek, fogalmak mennyiségét (pl. *három* ló, *kevés* ötlet), sorrendiségét (pl. *harmadik* emelet, *sokadik* javaslat) vagy törtrészét fejezi ki (pl. *negyed* dinnye).

A tőszámnévből a *-dik* képző segítségével sorszámnévet (*hat* + *-dik* → *hatodik*), a *-d* képző segítségével pedig törtszámnévet (*hat* + *-d* → *hatod*) képezhetünk.

A számnév is felvehet jeleket és ragokat csak korlátozottabban, mint a főnév vagy a melléknév.



**FONTOS!** ■ A főnévhez kapcsolódó toldalékokat a melléknevek és a számnevek is megkaphatják. Ekkor azonban már nem melléknévként vagy számnévként, hanem főnévként viselkednek, azaz szófajt váltanak (pl. *Ott van két pad.* *A zöldet választom.* *A zöldre ülök.* *A zöldhöz támaszkodom.*; *Ötöt kérek!* *Ötre nálad leszek.*). A melléknevek és a számnevek névelővel ellátva is főnévvé válnak (pl. *Kedvencem a zöld.*; *Az öt nagyobb, mint a három.*).

### Gondolatgyűjtő

A *Gondolatébresztőben* a főnévre, a melléknévre és a számnévre írt példáid, valamint a 11–12. oldal ábrái segítségével mutasd be padtársadnak a három szófaj fő jellemzőit!

## FELADATOK

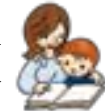
1. Írj a képhez kapcsolódóan öt olyan mondatot, amelyben szerepel főnév, melléknév és számnév.



2. Alkoss mondatokat a füzetedben a főnév ábráján példaként felsorolt határozóragos főnevekkel!



3. a) Írj a füzetedbe a megadott szavakkal egy-egy mondatot úgy, hogy a szó a mondatban melléknév legyen!



b) Írj a füzetedbe a megadott szavakkal egy-egy mondatot úgy, hogy a szó a mondatban főnév legyen!



GYÜMÖLCSÖS

MAGYAR

4. a) Alkossatok ragos mellékneveket és ragos számneveket a következő szóelemekből!



hatod-

-en

házi-

-ul

négy-

-es

kék-

-as

hangtalan-

-szor

5. Képezz főneveket a megadott szavakból! Írd le a képzett szavakat a füzetedbe!



áll

hal

szép

szabad

## TÁRSASJÁTÉK

### Párkereső

Készítetek 2-2 szókétyát! Az egyikre írtok egy toldalékos főnevet vagy melléknévet, a másikra pedig a „képletét”!

Például: *nadrágokat* – főnév, többes számú, tárgyragos.

Gyűjtsétek össze a szókétyákat, majd mindenki húzzon egyet, és keressétek meg a párokat! Sorban olvassa fel mindenki a szókétyájára írtakat, amelyre a párja jelentkezen!

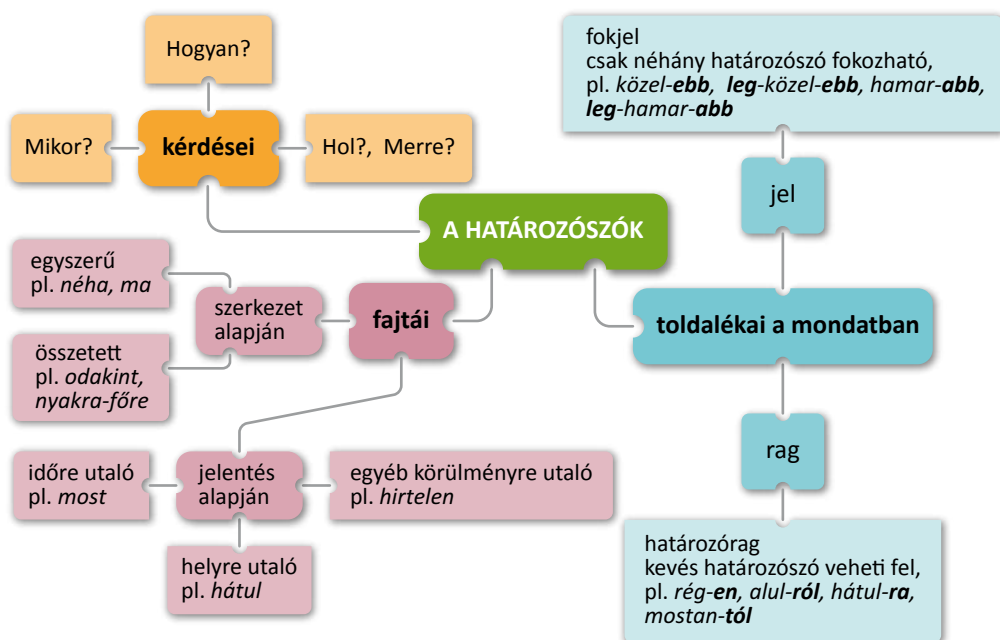


## 2. Alapszófajok – A határozószók és a névmások

### Gondolatébresztő

Válaszd ki a felsorolt szavak közül azokat, amelyek határozórag nélkül válaszolnak a *Mikor?*, *Hol?*, *Hogyan?* kérdésekre: *házban, reggel, hirtelen, álmosan, hétkor, kint, együtt, majd, otthon!* Beszéljétek meg megoldásaitokat!

**A HATÁROZÓSZÓK** ■ A határozószó olyan szófaj, amely a cselekvés, történés, létezés, állapot idejét (pl. *tegnap, most*), helyét (pl. *bent, otthon*), egyéb körülményeit (pl. *egyedül, gyalog*) toldalékok nélkül is képes kifejezni. A határozószók csak ritkán vehetnek fel jeleket és ragokat.



**FONTOS!** ■ A határozószók felismerése nem egyszerű feladat. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy hasonló a jelentésük, mint a határozóragos főneveknek és melléknemeknek. A hasonlóság szemléltetésére a határozószók mellé egy-egy ragos főnevet vagy melléknemet tettünk: *bent/házban van; reggel/őtkor jött; gyakran/kétszer fut; túl/nagyon okos; egyedül/szomorúan él; hirtelen/meggondolatlanul cselekedett.* – A határozószók főnévként is viselkedhetnek: *holnapra* eljön (itt határozószó); *a holnapra* készül (itt főnév).

**A NÉVMÁSOK** ■ A névmás olyan szófaj, amely helyettesítheti a főnevet, melléknevet, számnevet, valamint a határozószót. A névmások felvehetik az általuk helyettesített szófajok toldalékait.



### A NÉVMÁSOK TOLDALÉKOLÁSA

A névmás fajtája	Főnevet helyettesít: felveheti a főnév jeleit és ragjait.	Főnevet, melléknevet, számnevet és határozót helyettesít			
		Főnevet helyettesít: felveheti a főnév jeleit és ragjait.	Melléknevet helyettesít: többnyire csak főnévként vesz fel ragokat.	Számnevet helyettesít: felveheti a számnév ragjait és képzőit is.	Határozószót helyettesít: egyes névmások felvehetnek határozóragokat.
személyes	<i>ők(-e)t,</i>				
birtokos	<i>enyém-re</i>				
visszaható	<i>magam-hoz</i>				
kölcsönös	<i>egymás-é-i</i>				
mutató		<i>ez-t</i>	<i>ilyen(-e)k</i>	<i>ennyi-en</i>	<i>ott-an</i>
kérdő		<i>ki-hez?</i>	<i>milyen-re?</i>	<i>hány-szor?</i>	<i>mikor-tól?</i>
általános		<i>akármilyen-kor</i>	<i>bármilyen-nek</i>	<i>bárhány-adik</i>	<i>bárhogy-an</i>
határozatlan		<i>valaki-é</i>	<i>valamilyen-nek</i>	<i>valahány-ad</i>	
vonatkozó		<i>amely(-e)t</i>	<i>amely-től</i>	<i>amennyi-szer</i>	

**FONTOS!** ■ Figyelj mondatelemzésnél, hogy ne keverd össze a mutató és a vonatkozó névmást! Segítségként: ha a vonatkozó névmás elejéről levágod az *a* betűt, kérdő névmást kapsz (pl. *ami* → *mi*, *amekkora* → *mekkora*, *amióta* → *mióta*). A mutató névmással ezt nem lehet megtenni.

## Gondolatgyűjtő

Foglald össze a határozószókat bemutató ábra és a szöveg példái segítségével, hogy milyen körülményekre utalhatnak a határozószók! Mutasd be az ábra és a táblázat segítségével a névmások főbb jellemzőit!

## FELADATOK

1. Írj a következő határozószókkal egy-egy mondatot a füzetedbe!

távolabb

gyalog

délután

nemsokára



2. a) Lásd el az *én, te, ő, mi, ti, ők* személyes névmásokat *-t* tárgyraggal! Írd a füzetedbe a ragozott alakokat!
- b) Lásd el az *én, te, ő, mi, ti, ők* személyes névmásokat *-nek* határozóraggal! Írd a füzetedbe a ragozott alakokat!
- c) Beszéljétek meg, hogy mi jellemzi a ragozott személyes névmásokat!
3. a) Írd ki a füzetedbe az alábbi szövegből a határozószókat és a névmásokat!



*Annamária délelőtt regényt olvasott a kertben. A közelben sétáló Pali meglátta, és átkiabált hozzá. Közben a frissen festett kerítésre támaszkodott, Annamária már csak annyit tudott mondani: – Vigyá...zz! – Aztán Pali összekent kezét látva felnevetett: – Milyen színes egyéniség lettél! – Pali szeretett volna valamilyen vicces dolgot mondani, végül csak egyetértően mosolygott. Annamária azonnal a segítségére sietett: bentről kihozta a festékdózt, és a kerítés felé tartott. A kerítésnél azonban már nem állt senki. Pali a fa alatt ült Annamária regényével a kezében. – Milyen érdekes ez a könyv! – mondta. – Már a bevezető is annyira leköti az ember figyelmét! – Bizony – mondta Annamária –, akárhová is megyek, ezt a könyvet mindig magammal viszem.*

b) Határozd meg a határozószók és a névmások fajtáját!



## SZÓKINCSGYARAPÍTÓ

### Én-te-ő

Két perc alatt gyűjts minél több névmást abból a nyelvből, amelyet tanulsz! Ezután felváltva olvassatok fel egyet-egyét! A többieknek ki kell találniuk a magyar megfelelőjét. Akiét öt másodperc után senki sem találja ki, az kap egy pontot.

# 3. Alapszófajok – Az ige és az igenevek

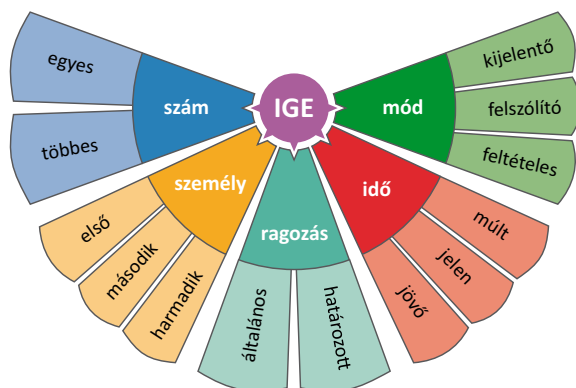
## Gondolatébresztő

Mit tudtok az igeről? Dolgozzatok 4-5 fős csoportokban! Minden csoport gyűjtse össze egy pókhálóábrába az igeről tanultakat! Hasonlítsátok össze ábráitokat!

**AZ IGE** ■ Az ige cselekvést (pl. *mos, fest*), történést (pl. *hajlik, hullik*), létezést (pl. *volt, lesz*), állapotot (pl. *didereg*) kifejező szófaj.

Igét képezhetünk igéből (pl. *beszél + -het* → *beszélhet*, *ás + -at* → *ásat*, *rajzol + -gat* → *rajzolgat*), főnévből (pl. *kasza + -l* → *kaszál*, *só + -z* → *sóz*, *dísz + -ít* → *díszít*), melléknévből (pl. *zöld + -ül* → *zöldül*, *kemény + -ít* → *keményít*) és számnévből (pl. *fél + -z* → *felez*, *kevés + -ll* → *kevesell*).

Az ige kifejezi a cselekvés idejét, módját, a cselekvő számát és személyét. Az igének kétféle ragozása van: az általános ragozás, amely a cselekvő számát és személyét mutatja (pl. *futok*; *énekelsz egy dalt, láttok egy autót*) és a határozott ragozás, amely a szám és személy mellett a cselekvés határozott tárgyára is utal (pl. *énekeled a dalt, látjátok az autót*).

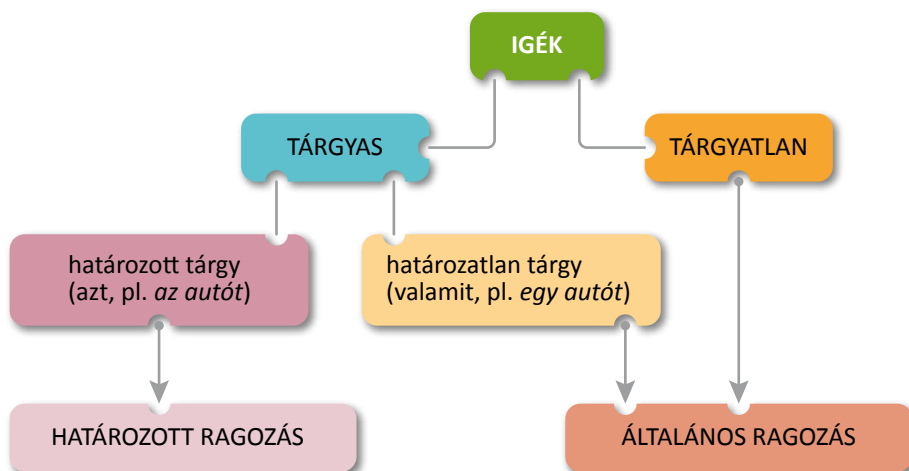


IGEIDŐK	IGEMÓDOK		
	kijelentő mód	feltételes mód	felszólító mód
jelen idő	∅ pl. <i>leül ∅, lát ∅</i>	<i>-na, -ne, -ná, -né</i> pl. <i>leülne, látna</i>	<i>-j (és változatai)</i> pl. <i>ülj le, láss</i>
múlt idő	<i>-t, -tt</i> pl. <i>leült, látott</i>	múlt idejű ige + <i>volna</i> segédige pl. <i>leült volna, látott volna</i>	–
jövő idő	<ul style="list-style-type: none"> <li>főnévi igenév + a <i>fog</i> segédige ragozott alakja pl. <i>le fog ülni, látni fog</i></li> <li>jelen idejű igealak + határozószó pl. <i>Majd kitakarítom a szobát. Holnap moziba megyek.</i></li> </ul>	–	–

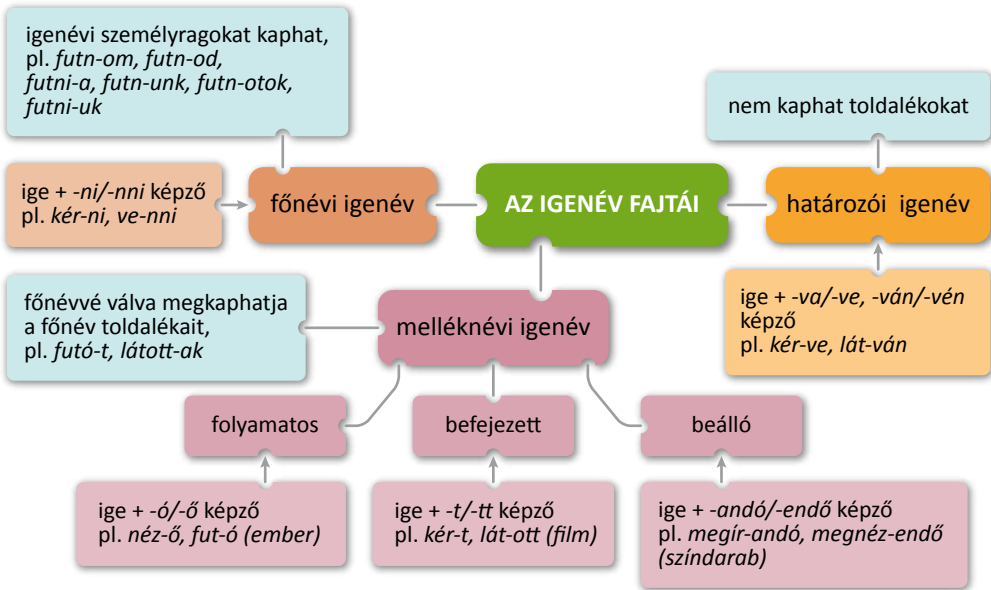
## AZ IGE RAGOZÁSA

Szám és személy	Kijelentő mód					
	Jelen idő		Múlt idő		Jövő idő	
	Általános ragozás	Határozott ragozás	Általános ragozás	Határozott ragozás	Általános ragozás	Határozott ragozás
E/1.	<i>kérek, olvasok</i>	<i>kérem, olvasom</i>	<i>kértem, olvastam</i>	<i>kértem, olvastam</i>	<i>kérni fogok, olvasni fogok</i>	<i>kérni fogom, olvasni fogom</i>
E/2.	<i>kérsz, olvasol</i>	<i>kéred, olvasod</i>	<i>kértél, olvastál</i>	<i>kérted, olvastad</i>	<i>kérni fogsz, olvasni fogsz</i>	<i>kérni fogod, olvasni fogod</i>
E/3.	<i>kér, olvas</i>	<i>kéri, olvassa</i>	<i>kért, olvasott</i>	<i>kérte, olvasta</i>	<i>kérni fog, olvasni fog</i>	<i>kérni fogja, olvasni fogja</i>
T/1.	<i>kérünk, olvasunk</i>	<i>kérjük, olvassuk</i>	<i>kértünk, olvastunk</i>	<i>kértük, olvastuk</i>	<i>kérni fogunk, olvasni fogunk</i>	<i>kérni fogjuk, olvasni fogjuk</i>
T/2.	<i>kértek, olvastok</i>	<i>kéritek, olvassátok</i>	<i>kértetek, olvastatok</i>	<i>kértétek, olvastátok</i>	<i>kérni fogtok, olvasni fogtok</i>	<i>kérni fogjátok, olvasni fogjátok</i>
T/3.	<i>kérnek, olvasnak</i>	<i>kérik, olvassák</i>	<i>kértek, olvastak</i>	<i>kérték, olvasták</i>	<i>kérni fognak, olvasni fognak</i>	<i>kérni fogják, olvasni fogják</i>

▶ Dolgozzatok párban! Készítsétek el a füzetetekbe a táblázatban szereplő két ige ragozási sorát feltételes és felszólító módban is! A feladat megoldásához használjátok a táblázatokat és az alábbi ábrát!



**AZ IGENEVÉK** ■ Az igenév két alapszófajú szó tulajdonságait is magán hordozza. Átmenetet képez az ige és a főnév (pl. *kérnem*), az ige és a melléknév (pl. *kérő*), az ige és a határozószó (pl. *kérve*) között, ezért átmeneti szófajú szónak is nevezik őket.



**FONTOS!** ■ Ha nem vagy biztos abban, hogy az adott szó ige vagy igenév, akkor próbáld megváltoztatni a módot vagy az időt. Ezt csak az igével tudod megtenni.

### Gondolatgyűjtő

Mit tanultál az igeről és az igenevekről? Ismételd át a tanultakat a következő feladatok megoldásával! Állapítsd meg a *hevertem, várnák, fussatok* igék módját és idejét, valamint a személyét és a számát! Határozd meg az ige ragozását is! Képezz az igékből igeneveket! Írj az igenevekkel egy-egy mondatot a füzetedbe!

## FELADATOK

- Képezz igéket a következő főnevekből: *gereblye, hegedű, só, dízsz!*
  - Tedd az igéket felszólító mód, egyes szám 2. személybe mindkét ragozásban! A határozott ragozásnál az ige rövid és hosszú alakját is tüntesd fel!
- Beszélgétek meg, milyen szófajú szó a *futnom* szó!



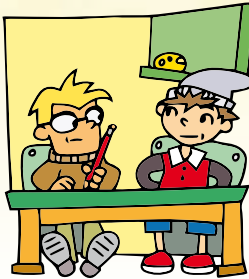


3. Gyűjtsetek párban két perc alatt az egyik képhez igéket és igeneveket!



4. a) Keresd meg a következő szövegben az igéket, írd ki őket a füzetedbe!  
b) Állapítsd meg az igék módját és idejét, valamint személyét és számát!

Zalán és Annamária az óvodában ismerkedtek meg. Általános iskolában szerettek volna egymás mellé ülni, de a tanító néni Palit ültette Zalán mellé. Hamarosan mindketten megkedvelték Palit, és elválaszthatatlan barátokká váltak. Ekkor még nem tudták, hogy 5. osztályban érkezni fog Pirooska, aki szintén a baráti körük tagja lesz. Most mindannyian 7. osztályba járnak, sokat kirándulnak, és már tervezgetik a továbbtanulást.



5. Gyűjts a füzetedbe olyan műcímekeket, amelyekben igenév szerepel!



## SZÓKINCSGYARAPÍTÓ

### Játszd el némán!

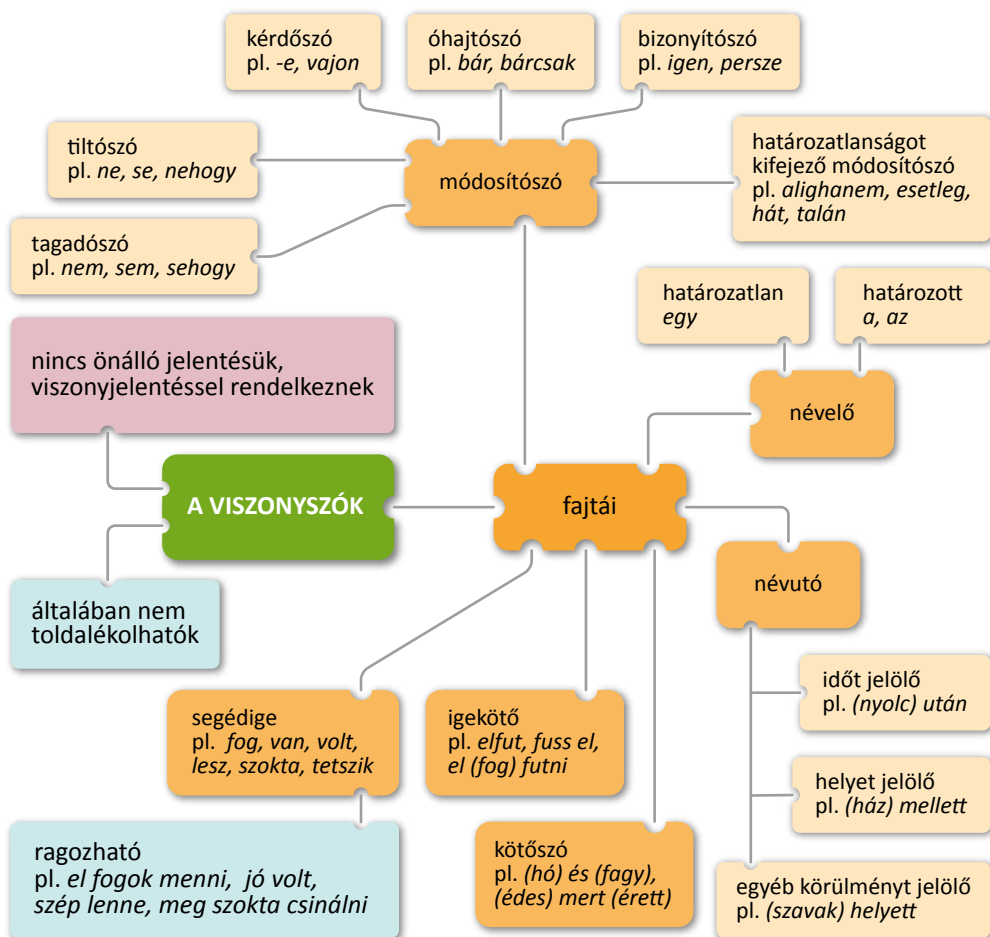
A játék során szólásokat, közmondásokat kell némán elmutogatnod a társaidnak. A játékot lehet egyéni mutogatással játszani – ekkor mindenki maga találja ki a feladványt, és mutogatja el az egész osztálynak.

## 4. A viszonyszók és a mondatszók

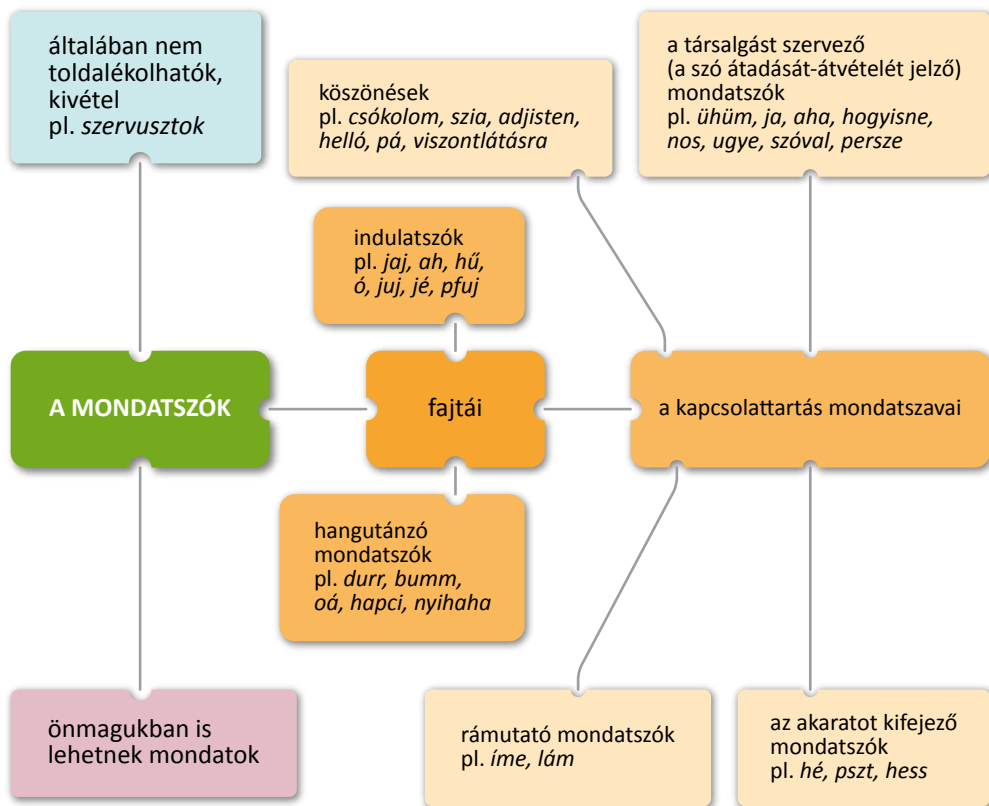
### Gondolatébresztő

Mit nevezünk viszonyszónak? Mire utalhat ez a kifejezés?

**A VISZONYSZÓK** ■ A viszonyszóknak nincs önálló jelentésük, ezért önállóan nem fordulhatnak elő, a mondatban mindig más szavakhoz kapcsolódnak. A jelentésüket a másik szóval való kapcsolatukból, azaz a viszonyukból lehet megállapítani. A viszonyszók viszonyjelentéssel rendelkező szavak.



**A MONDATSZÓK** ■ A mondatszók olyan egyszavas kifejezések, amelyek önmagukban is önálló mondatként állhatnak. Gyakran egyszavas mondatokként találkozunk velük, illetve a mondat elején vagy végén önálló tagmondatot alkothatnak pl. *Juj! Aha. Hű, de sokat ettem! Nahát, már itt is vagy?* A mondaton belül sem kapcsolódnak össze más szavakkal.



### Gondolatgyűjtő

Mutasd be, hogy mi jellemzi a viszonyzókat, milyen fajtái vannak! Fogalmazd meg kreatívan a mondatszókról tanultakat öt mondatban úgy, hogy mondatszókat is használj!

## FELADATOK

### 1. Na, ne!

„Megmutatnád a házi feladatodat?” Utasítsd el a kérést anélkül, hogy használod a *nem* tagadószót és a *ne* tiltószót! Játsszátok el a jelenetet a padtársaddal!

2. a) Keressétek meg a következő szövegben a viszonyzókat, csoportosítsátok őket fajtájuk szerint! Határozzátok meg, melyik szóhoz kapcsolódnak!  
 b) Keressétek meg a szövegben a mondatszókat! Nevezzétek meg a fajtájukat!



*A két gyümölcsfa között, a függőágyban mintha aludna valaki... Biztosan Zalán az, már ebéd közben is álmos volt. Nem fogom felébreszteni, bár jó lenne, mert segíthetne rendet tenni a garázsban. Ráadásul ki kellene hozni egy padot is, és azt Annamáriával nem bírom el! Felkeltsem, vagy ne keltsem fel? Persze felkelhetném, de inkább megvárom Annamáriát, majd együtt eldöntjük.*

3. Milyen hangutánzó mondatszók jutnak eszedbe az alábbi képekről?

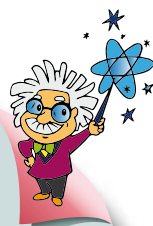


4. Írj a megadott helyzetre egy párbeszédet a füzetedbe, amelyben kizárólag mondatszók szerepelhetnek! A helyzet befejezése rád van bízva!



A szavannán az oroszlánvadászok lesben állnak egy jó prédára várva.

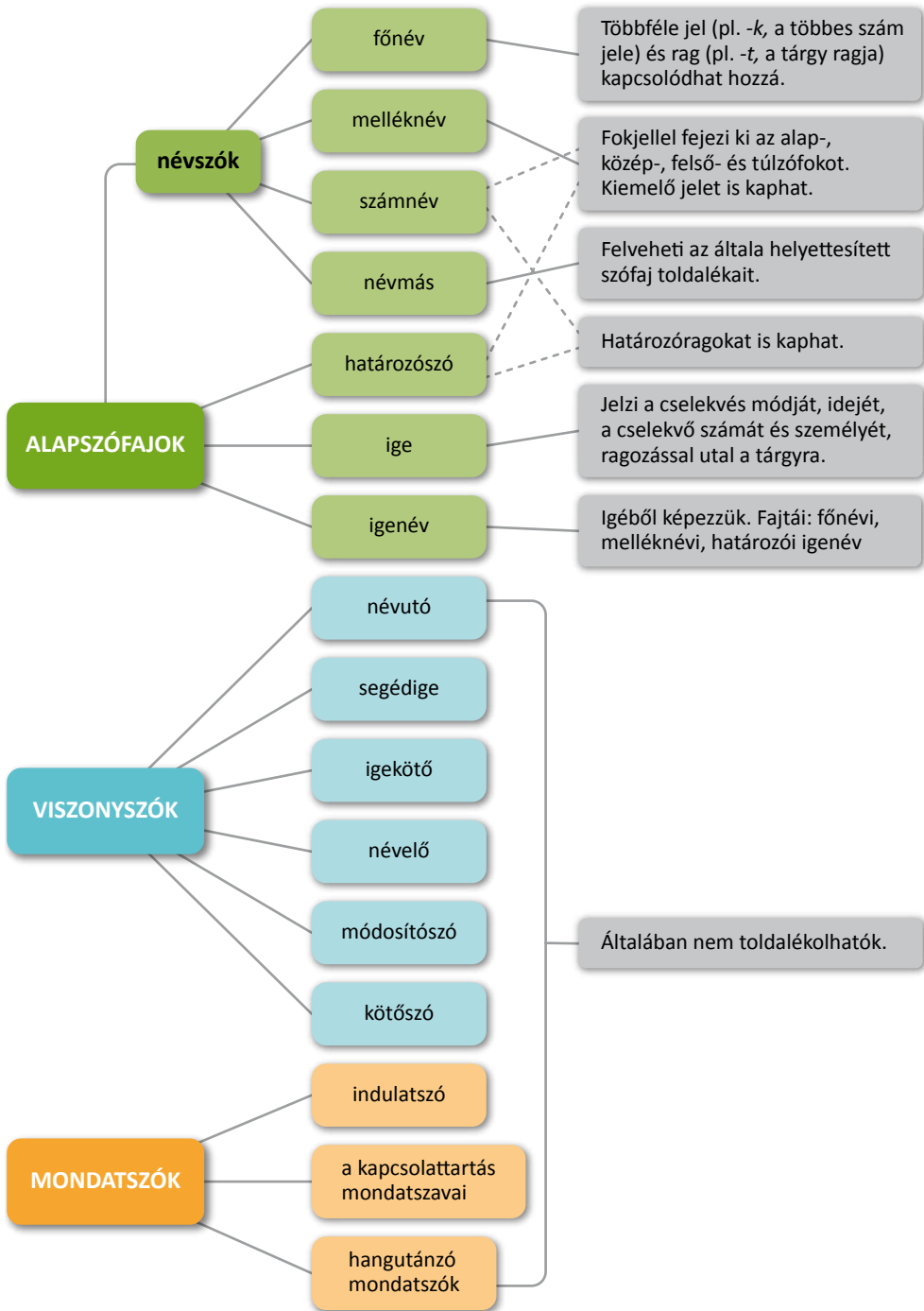
## TALENTUM



Találd ki, melyik szóra gondoltunk a definíció alapján! Egy betűt egy vonal (kétjegyű betűt két vonal) jelöl.

- szó\_\_\_ Valamely ének- vagy zenedarab előadásánál különböző hangfekvések (pl. szoprán).  
 szó\_\_\_ Emelvényre kiállva, hallgatóság előtt beszélő személy.  
 szó\_\_\_\_ Olyan személy, aki az általa képviselt szervezet üzeneteit továbbítja az újságíróknak.  
 Szó\_\_\_ Vörösmarty híres ódája.  
 szó\_\_\_\_\_ Dühös vita.  
 szó\_\_ Öntet, például salátán.

# 5. Összefoglalás – Mit tanultál a szófajokról?





# A SZÓSZERKEZETEK



## 6. A szókapcsolatok

### Gondolatébresztő

Gyűjtsétek össze közösen egy-egy pókhálóábrába az alapszófajú szavak és a viszonyszók típusait!

**SZÓKAPCSOLATOK** ■ A legtöbb mondat több szóból áll. A mondatokban egyes szavak szorosabb kapcsolatban vannak egymással, **szókapcsolatot** alkotnak. Pl.: *Zalán és Annamária almát szednek a fa alól*. A példamondatban több szókapcsolatot is találsz.

SZÓKAPCSOLAT	A SZÓKAPCSOLAT JELLEMZŐJE
<i>Zalán és Annamária</i>	A szókapcsolatban az és kötőszó kapcsolja össze a két tulajdonnevet.
<i>almát szednek</i>	A szókapcsolat egyik szavával rá lehet kérdezni a másik szóra: Mit <b>szednek?</b> → <b>Almát</b> szednek.
<i>a fa</i>	A főnévhez egy határozott névelő kapcsolódik. A szókapcsolat határozottságot fejez ki.
<i>fa alól</i>	A főnévhez egy névutó kapcsolódik. A szókapcsolat helyviszonyt fejez ki.

A szókapcsolatokon belül megkülönböztetünk olyanokat, amelyek két alapszófajú szóból (*Zalán és Annamária; almát szednek*) jönnek létre, és megkülönböztetünk olyanokat, amelyek egy alapszófajú szóból és egy viszonyszóból (*a fa; fa alól*) állnak.

**VISZONYSZÓS SZÓKAPCSOLATOK** ■ A fenti példák azt mutatják, hogy vannak olyan szókapcsolatok, amelyek **egy alapszófajú szóból és egy viszonyszóból állnak** (*a fa; fa alól*). Ezeket viszonyszós szókapcsolatnak nevezzük.

Például: *A fa alól szedik az almát.* – A mondatban a helyviszonyt (*fa alól*) egy főnév (*fa*) és egy névutó (*alól*) kapcsolata fejezi ki, ez egy **viszonyszós szókapcsolat**.

VISZONYSZÓS SZÓKAPCSOLATOK			
A SZERKEZET TAGJAI		PÉLDA	JELLEMZŐJE
alapszófajú szó +	névutó	<i>ház mellett, 2008 óta, pénz nélkül</i>	Valamilyen körülményt fejez ki.
	segédige	<i>adni fog, adtam volna, szerencsés vagyok, boldog volt</i>	Időt, módot fejez ki, utal a személyre és a számra.
	igekötő	<i>add el</i>	Módosítja, megváltoztatja az ige jelentését.
	névelő	<i>az alma, egy cipő</i>	Határozottságot vagy határozatlanságot fejez ki.
	módosítószó	<i>nem tudja, ne mondd, bizony szép, talán eljön, bárcsak találkoznánk</i>	Módosítja, árnyalja az alapszófajú szó jelentését.
	kötőszó	<i>almát is; alma és körte</i>	Két alapszófajú szót kapcsol össze.



**SZÓSZERKEZETEK** ■ Szó szerkezetnek nevezzük azokat a szókapcsolatokat, amelyek legalább **két alapszó-fajú szóból**, azaz főnévből, melléknévből, számnévből, határozószóból, névmásból, igéből, igenévből **állnak, és közöttük** valamilyen **nyelvtani kapcsolat van**. Ezt a kapcsolatot különböző nyelvtani eszközök, például ragok (*almát szednek; almából készült*), névutók (*a fa alól szedik; a fa mellett áll*), kötőszók (*Zalán és Annamária; Zalán is, Annamária is*) fejezik ki.



Ugyancsak szó szerkezetnek nevezzük azokat a szókapcsolatokat, amelyek **egy alapszó-fajú szóból és egy viszonyzó szókapcsolatból állnak**. Például: *almát szedtem volna; egy alma leesett*.

*A fa alól szedik az almát.* – Ha rákérdezzünk a *szed* igével a viszonyzó szókapcsolatra, akkor a következő választ kapjuk:

Honnan **szedik**? → *A fa alól szedik.*

A viszonyzó szókapcsolat (a névutó a főnévvel együtt) a szó szerkezet része lesz: *(a) fa alól szedik.*

**FONTOS!** ■ A szó szerkezet minimum két alapszó-fajú szóból (*almát és körtét; körtét eszik*) vagy egy alapszó-fajú szóból és egy viszonyzó szókapcsolatból (*az asztal fölött eszi*) áll. A szó szerkezet tagjai között nyelvtani kapcsolat van.

### Gondolatgyűjtő

Figyeld meg az ábrát! A feltüntetett példák alapján mondd el saját szavaiddal, hogy mikor beszélünk szó szerkezetről, mikor viszonyzó szókapcsolatról!





## FELADATOK

1. Keress még olyan szókapcsolatokat a 26. oldal példamondatában, amelyek jellemzője, hogy a szókapcsolat egyik tagjával rá lehet kérdezni a másikra!
2. Alkoss három szószerkezetet, amelyekhez a 27. oldalon levő ábra viszonyos szókapcsolatokra írt példáit használod fel!
3. Keress a következő szövegből három példát a szószerkezetre és három példát viszonyos szókapcsolatra!

*Zalán mindig szerencsés volt. Ötödikben, egy őszi délután Palival és Annamáriával kérempározott. A vasúti híd alatt majdnem kilyukasztotta az első kerekét egy rozsdás szög. Meg is történt volna, de fél centivel elkerülte. Palinak bezzeg nem sikerült elkerülnie a bajt!*

4. Keress olyan összetett szavakat, amelyek szószerkezetekből alakultak ki!  
Például: *bút felejt* → *búfelejtő*
5. Sok olyan szólása van nyelvünknek, amelyet anélkül használunk, hogy elgondolkodnánk eredeti jelentésén.
  - a) Próbáld az alábbi szólások keletkezésére – szabadon engedve fantáziádat – magyarázatot adni!
  - b) Nézz utána, honnan származnak! Keresd meg bennük a szószerkezeteket!

sok van a rovásán

kötélnek áll

nem fenékgig tejfel

kilóg a lóláb



### JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

#### Lánc-lánc-szószerkezetlánc

Alkossatok pártársaddal közösen szószerkezeteket! A játék lényege, hogy az adott szószerkezet utolsó tagjával kezdődjön a következő szószerkezet! Versenyezzetek, melyik pár tudja a legtöbb tagból álló láncot összeállítani három perc alatt!

Pl. *Pista ír* → *ír barátaink* → *barátaink megérkeztek* → *megérkeztek épségben* – stb.

# 7. Az alárendelő szószerkezetek

## Gondolatébresztő

Mondjatok a rajzhoz kapcsolódóan minél több szószerkezetre példát!

**A RÁKÉRDEZÉS** ■ Az előző leckében megismerkedtél a szószerkezet fogalmával. Vizsgáljuk meg közösen a következő példamondat szószerkezeteit!

*Annamária várja Zalánt.*

A mondat szószerkezeteinek felismerését a rákérdezés segíti. **Rákérdéző** annak a tagnak a helyére, amelyre kérdezzük, teszünk egy kérdő névmást, utána pedig az a tag következik, amelyből kérdezzük:



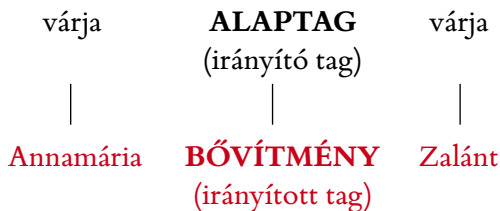
**Ki** várja? → **Annamária** várja.

**Kit** vár? → **Zalánt** várja.

Mindkét szószerkezetben a *várja* szó az „irányító”, mert **ezzel a szóval** kérdezzük a másikkra. Azt a szót tehát, amelyből a szószerkezet másik szavára kérdezzük, irányító tagnak nevezzük. Az irányító tag (*várja*) **a kérdésben és a válaszban is szerepel**. A válasz pedig mindig a teljes szószerkezet.

**ALÁRENDELŐ SZÓSZERKEZET** ■ Az irányító tagot tartalmazó szószerkezet tagjai **nem egyenrangúak**, amit az is mutat, hogy csak az irányító tagból tudsz rákérdezni az irányított tagra, fordítva nem. Az irányító tagot **alaptagnak**, az irányított tagot **bővítménynek** nevezzük.

A bővítmény az alaptagnak van alárendelve, ezért az ilyen szószerkezet neve: **alárendelő szószerkezet**. A szószerkezet ábrázolásakor a bővítmény mindig az alaptag alá kerül:

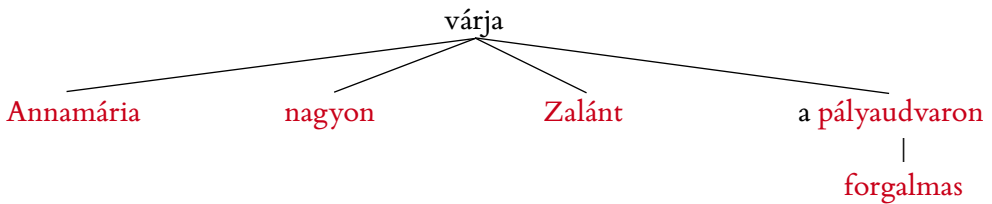


A két rajzot egyesítheted:



**AZ ALÁRENDELŐ SZÓSZERKEZETEK TÍPUSAI** ■ Az alárendelő szó szerkezeteknek az **alptag és a bővítmény közötti viszony alapján** négy fajtája van. A bővítmény lehet alany, tárgy, határozó és jelző, így a bővítmény fajtája alapján **alanyos, tárgyias, határozós és jelzős szó szerkezeteket** különböztetünk meg.

AZ ALÁRENDELŐ SZÓSZERKEZETEK			
TÍPUS	PÉLDÁK	KÉRDÉS	ÁBRÁZOLÁS
alanyos szó szerkezet	<i>Annamária várja</i>	<i>Ki várja?</i> <i>Annamária várja</i>	várja   Annamária
tárgyas szó szerkezet	<i>Zalánt várja</i>	<i>Kit vár?</i> <i>Zalánt várja</i>	várja   Zalánt
határozós szó szerkezet	<i>nagyon várja,</i> <i>a pályaudvaron várja</i>	<i>Hogyan várja?</i> <i>nagyon várja</i> <i>Hol várja?</i> <i>a pályaudvaron várja</i>	várja                      várja                                          nagyon (a) pályaudvaron
jelzős szó szerkezet	<i>a forgalmas pályaudvaron</i>	<i>Milyen pályaudvaron?</i> <i>a forgalmas pályaudvaron</i>	pályaudvaron   forgalmas



**A BŐVÍTMÉNYEK TÍPUSAI** ■ Az ábra jól mutatja, hogy négy bővítménye van a *várja* szónak. A bővítmények közül azonban csak kettő az, amely az alptag (*várja*) jelentéséhez szorosan hozzátartozik: valaki/valami – várja – őt/azt. Ez a két bővítmény a *várja* szó mellől sosem hiányozhat: *Annamária – várja – Zalánt*. Az ilyen feltétlenül szükséges bővítményeket **kötött bővítményeknek** vagy más néven **vonzatoknak** nevezzük. Az alptag jelentéséhez szorosan hozzátartoznak, és mindig megjelennek mellette.

A másik két bővítmény nem ilyen, sem a *nagyon*, sem a *pályaudvaron* nem tartozik hozzá szorosan az alptag jelentéséhez, ezért el is maradhatnak mellőle. Ezeket a nem feltétlenül szükséges bővítményeket **szabad bővítményeknek** nevezzük.

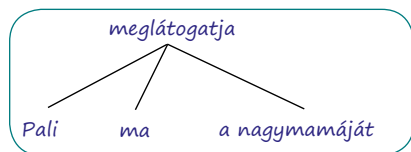
## Gondolatgyűjtő

Mi segíti az alárendelő szó szerkezet felismerését?

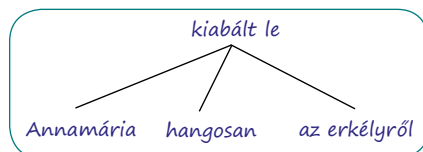
## FELADATOK

1. Keresd meg az alábbi alárendelő szó szerkezetek alaptagját, és ábrázold a 30. oldal példamondata alapján bővítményeit!  
a) *Mi később akartunk indulni!*  
b) *Nőnapra vegyél édesanyádnak virágot!*  
c) *A bátrak elnyerik jutalmukat.*  
d) *A tóparton egy ház várta a vendégeket.*
2. Egészítsd ki a füzetedben a megadott alaptagot a fentiekhez hasonlóan!  
a) *játszik* – Ki? Mit? Kivel? Hol? Hogyan? Mivel?  
b) *beszélgetünk* – Ki? Kivel? Hol? Hogyan?  
c) *olvas* – Ki? Mit? Kivel? Hol? Hogyan? Mivel?
3. Figyeld meg a következő mondatok alárendelő szó szerkezeteit, írd le a füzetedbe, hogyan kérdeznél a bennük lévő bővítményekre!

*Pali ma meglátogatja a nagymamáját.*



*Annamária hangosan kiabált le az erkélyről.*



4. Írj a füzetedbe ezek mintájára két-két mondatot, kérdezz a bővítményekre írásban, és készíts ábrákat!

## SZÓKINCSGYARAPÍTÓ

Hol, milyen beszédhelyzetben használnád a következő üdvözléseket? Gyűjts te is hasonló üdvözléseket!

Jó napot kívánok!

Jó napot!

Hallottad már a „kisztihand” kifejezést? Nézz utána, mit jelent! Hogyan mondanád más szavakkal?

## 8. A mellérendelő szószerkezetek

### Gondolatébresztő

*Haverok, buli, Fanta!* Milyen szószerkezet?

**MELLÉRENDELŐ SZÓSZERKEZET** ■ Korábban már találkoztál az *Annamária és Zalán* szószerkezettel. A két tulajdonnevet egy kötőszó kapcsolja össze. Az ilyen szószerkezetekben az összekapcsolódó tagok közti viszonyt **rákérdezőssel nem tudod megállapítani**, mégpedig azért, mert a **tagok egyenrangúak**. Ilyenkor az első tag mellé egy másikat rendelünk, ezért beszélünk **mellérendelő szószerkezetéről**. **A mellérendelő szószerkezetek tagjai a mondatban ugyanazt a mondatrészi szerepet töltik be.**

A mellérendelő szószerkezetnek kettőnél több tagja is lehet, pl. *gyors és energikus, sőt kirobbanó*. A tagok között kötőszó nélkül is létrejöhet mellérendelés: *ház, kert, kutya*.

**A MELLÉRENDELŐ SZÓSZERKEZET TÍPUSAI** ■ A mellérendelő szószerkezet felépítésében sokféle kötőszó részt vehet, és ezeket a tagok közt létrejövő **kapcsolat tartalma alapján** szokták csoportosítani.

A MELLÉRENDELŐ SZÓSZERKEZETEK			
TÍPUS	JELLEMZŐK	PÉLDÁK	JELÖLÉS
kapcsolatos	A tagok között laza kapcsolat van. A második tag kifejezhet fokozást és nyomatékosítást.	<i>ház és kert; Zalán is, Pali is</i> <i>elszánt, sőt bátor</i> <i>lassan, lassan</i>	–
ellentétes	A szószerkezet tagjainak jelentése között ellentét, ellentmondás van.	<i>jó, de gyöngye; félénk, ám</i> <i>elszánt; kockázatos, mégis</i> <i>kifizetődő</i>	↔
választó	A tagok választási lehetőséget fejeznek ki.	<i>lassan vagy gyorsan;</i> <i>akár eszünk, akár iszunk</i>	~
következtető	A második tag az elsőből von le valamilyen következtetést. A tagok között ok-okozati kapcsolat van.	<i>szorgalmas, ezért sikeres;</i> <i>mosolygós, tehát vidám</i>	→
magyarázó	Az első tagot a második tag magyarázza. A tagok között ok-okozati kapcsolat van.	<i>sikeres, mert szorgalmas;</i> <i>kellemetlen, ugyanis szemtelen;</i> <i>Zalán, azaz a barátom</i>	←

Keressük meg együtt a következő mondatban a szó szerkezeteket!

*Zalán a pályaudvaron vagy a boltban keresi Palit és Annamáriát.*

Az első lépés mindig a viszonyos szókapcsolatok megtalálása: *a pályaudvaron, a boltban*. Ezután megkeresheted a szó szerkezeteket!

**Két mellérendelő szó szerkezetet** is tartalmaz a mondat:

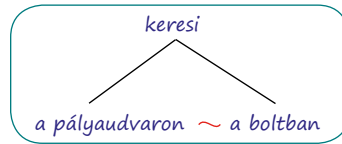
*a pályaudvaron vagy a boltban  
Palit és Annamáriát*

Ábrázolva:  
*a pályaudvaron ~ a boltban  
Palit – Annamáriát*

Ebben a mondatban a mellérendelő szó szerkezetek alárendelő szó szerkezetekkel kapcsolódnak össze úgy, hogy a mellérendelő szó szerkezetek tagjai egy alárendelő szó szerkezet bővítmenyei is egyben. Három alárendelő szó szerkezetet tartalmaz a mondat:

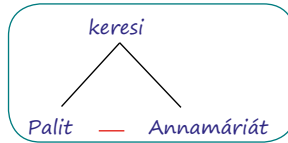
**Hol** keresi?

**A pályaudvaron** vagy **a boltban** keresi.



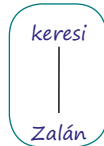
**Kit** keres?

**Palit és Annamáriát** keresi.

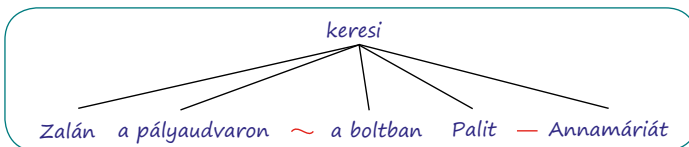


**Ki** keresi?

**Zalán** keresi.



A három ábra egyesítve:



### Gondolatgyűjtő

Nevezétek meg a 32. oldal táblázatának segítségével a mellérendelő szó szerkezetek egyes típusainak kötőszóit! Alkossatok további kapcsolatos, ellentétes, választó, következtető, magyarázó szó szerkezeteket a kötőszók segítségével!

## FELADATOK

1. Állapítsd meg, hogy milyen típusúak az alábbi mellérendelő szószerkezetek!

- a) okos, mégis hiszékeny
- b) kávé, tea, csokoládé
- c) a pirosat vagy a zöldet
- d) figyelmetlen, mert álmos
- e) csúszós, ezért veszélyes
- f) új, sőt korszakalkotó

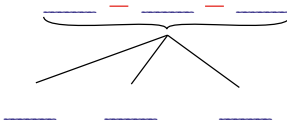
2. Írjatok mindkét képhez három-három különböző típusú mellérendelő szószerkezetet! Nevezzétek is meg az egyes típusokat!



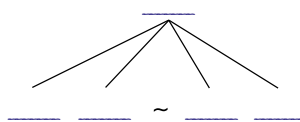
3. Keresd meg az alábbi mondatokban a szószerkezeteket a tanult módon! Készítsd el az ábrájukat füzetedben a megfelelő sablon felhasználásával!

- a) Pali és Annamária látta Zalánt a pályaudvaron.
- b) Annamária a lábtörlő alá vagy a virágcserepbe tette a lakáskulcsot.
- c) Pali látta, hallotta, felismerte Zalánt a pályaudvaron.

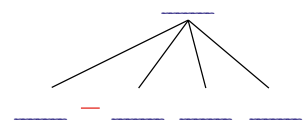
1.



2.



3.



### Kitalalós

Válassz ki az osztályteremben egy olyan tárgyat, amelyet padtársad is láthat! Ha megvan, vigyázz, nehogy padtársad már a tekintetedből rájöjjön, mire esett a választásod – azt ugyanis a leírásod alapján kell kikövetkeztetnie. Közlj rövid, tömör információkat a tárgy helyzetéről, alakjáról, illetve egyéb jellemzőiről minél több mellérendelő kötőszó használatával! Pl. *A fal mellett van, de nem a jobb oldalon, hanem inkább az ajtó közelében, tehát egészen hátul.* Stb.

Mérjétek az időt is! Vajon melyikőtöknek sikerül nehezebb feladványt kitalálnia?

### TÁRSASJÁTÉK

# 9. A szó szerkezet csoportok – Kiegészítő anyag



## Bemelegítő agytorna

Találd meg azt a szót, amely az első szóval utótagként, a második szóval pedig előtagként összetett szót alkot. Pl. *jég* - ... - *pók*. Megoldás: *madár szarka* - ... - *tartó*; *madár* - ... - *üveg*; *konyha* - ... - *bánya*; *gyöngy* - ... - *szem*; *gólya* - ... - *harang*

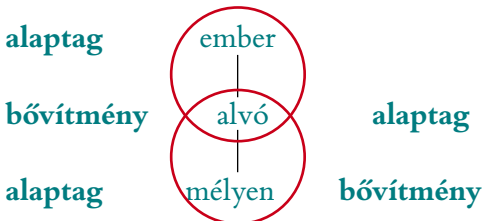
A szó szerkezetek a mondatban összekapcsolódnak, és így nagyobb egységek, **szó szerkezet csoportok** jönnek létre. Ezekben **legalább három tag** szerepel. A szó szerkezet csoportok típusai: szó szerkezetlánc, szó szerkezetbokor, szó szerkezet sor.

**SZÓ SZERKEZETLÁNC** ■ Ha az alárendelő szó szerkezet bővítőmánya alaptagja lesz egy újabb bővítőménynek, akkor a két alárendelő szó szerkezet láncszerűen kapcsolódik össze, ez a **szó szerkezetlánc**. Könnyen megértheted, ha megfigyeled a következő példákat:

*mélyen alvó ember*

**Milyen ember?** → **Alvó ember.**

**Hogyan alvó?** → **Mélyen alvó.**

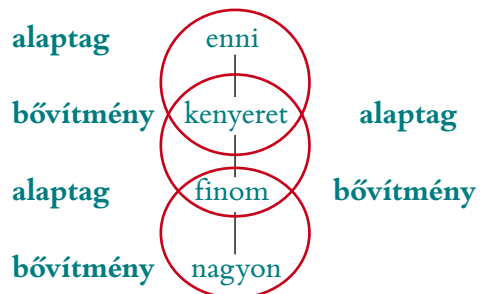


*nagyon finom kenyeret enni*

**Mit enni?** → **Kenyeret enni.**

**Milyen kenyeret?** → **Finom kenyeret.**

**Mennyire finom?** → **Nagyon finom.**

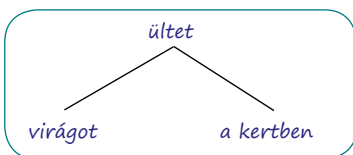


**SZÓ SZERKEZETBOKOR** ■ Ha két vagy több alárendelő szó szerkezet alaptagja azonos, **szó szerkezetbokorról** beszélünk. Figyeld meg a példát:

*Virágot ültet a kertben.*

**Mit ültet?** → **Virágot ültet.**

**Hol ültet?** → **A kertben ültet.**

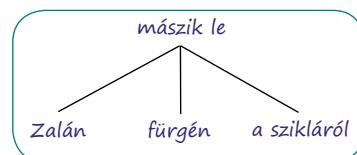


*Zalán függén mászik le a szikláról.*

**Ki mászik le?** → **Zalán mászik le.**

**Hogyan mászik le?** → **Függén mászik le.**

**Honnan mászik le?** → **A szikláról mászik le.**





**SZÓSZERKEZETSOR** ■ Ha több mellérendelő szó szerkezet kapcsolódik össze, **szószervezetsorról** beszélünk. A szószervezetsorban lehetnek egyforma szó szerkezetek, de különfélék is összekapcsolódhatnak. Előfordulhat, hogy bizonyos tagok szorosabban összetartoznak, ezeket szögletes zárójellel jelöljük.

*okos, ügyes és bátor*

*Pali és Zalán, azaz a barátaim*

*gyorsan vagy lassan és unalmasan*

ábrázolva: okos — ügyes — bátor

ábrázolva: [Pali — Zalán] → (a) barátaim

ábrázolva: gyorsan ~ [lassan — unalmasan]

### Gondolatgyűjtő

Milyen szó szerkezet csoportokkal ismerkedtetek meg? Mi a különbség a szó szerkezetlánc és a szó szerkezet sor között? Készítsetek ábrákat, amelyek megkönnyítik a tanulást!

## FELADATOK

1. Határozd meg, hogy a következő mondatokban milyen szó szerkezet csoportok vannak. Elemezd a példákat aszerint, hogy mi az alaptag, és mi az ahhoz kapcsolódó bővítmény!

Annamária mostanában rákapott a rejtvényfejtésre.

A keservesen síró kislányt vigasztalja.

Piroska keservesen, szívszaggatóan sírt.

Nagy lendülettel a sarokba dobta a táskáját.

2. Állapítsd meg, hogy az alábbi műcímek szó szerkezetláncok, szó szerkezetbokrok vagy szó szerkezet sorok-e!

*Pap, katona, kondás; Megy a juhász a számaron; Szegény Gélyi János lovai;*

*Akiért a harang szól; Párisban járt az Ősz; Vakáció a halott utcában*



### Költögető

Válasszatok egy témát (pl. ős), majd alakítsatok három csoportot! Írjatok cédlákra a témához tartalmában vagy hangulatában kapcsolódó szót: az egyik csoport tagjai egy-egy főnevet, a másik csoport tagjai egy-egy igét, míg a harmadikba tartozók egy-egy melléknevet! Ha elkészültetek, válasszatok magatoknak párt a másik két csoportból, és a szavaitokból készítsetek egy szó szerkezetet! A szavakat szabadon toldalékolhatjátok. Ha elkészültetek, olvassátok össze a szó szerkezeteket! Jegyezzétek le az így kapott költeményt!

### JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

## 10. Gyakorolj!



1. Csoportosítsd a füzetedben az alábbi szókapcsolatokat az alapján, hogy viszonyos szókapcsolatok vagy szó szerkezetek-e!  
*tegnap óta; tücsköt, bogarat; nagyon éhes; kicsi, de erős; el fog indulni; jó volna; a patak; szép táj; nem jó*



2. Írj egy-egy mondatot a füzetedbe az előző feladatban szereplő alárendelő szó szerkezetekkel! Használj fel mondataidhoz egyet-egyét a viszonyos szókapcsolatok közül is!



3. Csoportosítsd a füzetedben az alábbi szó szerkezeteket az alapján, hogy alá- vagy mellérendelő szó szerkezetek-e!  
*új asztal; kicsi, mégis tágas; városban lakik; húst süt; hideg vagy meleg; gyorsan fut; szép, de kényelmetlen*

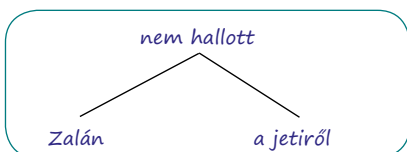


4. Csoportosítsd a füzetedben az alábbi szó szerkezeteket az alapján, hogy alá- vagy mellérendelő szó szerkezetek-e!  
*a komód tetején, a váza mellett; holnap meg fogod kapni; reggel óta várom; eszik és iszik; nem szeretem a sajtot; tüsszög, hiszen beteg*

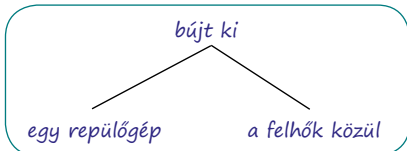


5. Figyeld meg a következő mondatok alárendelő szó szerkezeit, írd le a füzetedbe, hogyan kérdezel a bővítményekre!

*Zalán nem hallott a jetiről.*



*Egy repülőgép bújt ki a felhők közül.*



6. a) Állapítsd meg a következő alárendelő szó szerkezetek fajtáját!  
*levelet ír; nem kér almát; a színház mellett lakik; gyorsan beszél; Pali teniszezik; finom torta*  
b) Ábrázold a szó szerkezeteket!

7. a) Állapítsd meg a következő mellérendelő szószerkezetek fajtáját!  
egyszerű, de nagyszerű; kényelmes és praktikus; lusta, ezért sikertelen; akár ma, akár holnap; értékes, mert ritka
- b) Jelöld a szószerkezetek tagjai közötti viszonyt!

8. Írj padtársaddal a képpel kapcsolatban négy-négy példát a szókapcsolatok fajtáira a füzetbe!



- a) viszonyszós szókapcsolatok  
b) alárendelő szószerkezetek  
c) mellérendelő szószerkezetek

9. A példák felhasználásával írd 8-10 mondatos történetet a képhez!

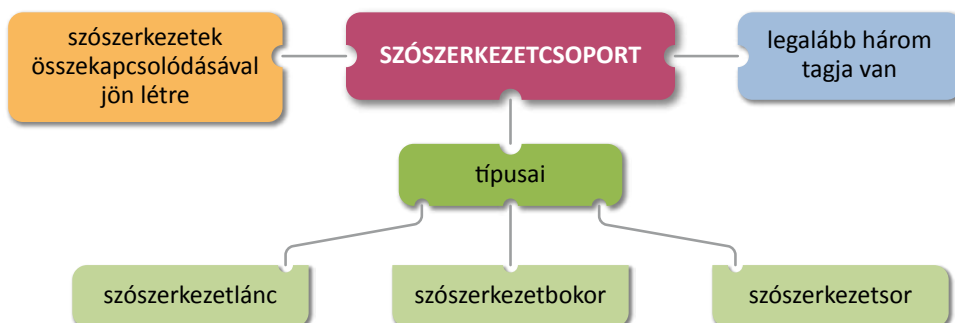
10. Olvasd el az alábbi hírt! Írd füzetedbe három-három példát a következő szókapcsolatokra!
- a) viszonyszós szókapcsolat  
b) alanyos alárendelő szószerkezet  
c) tárgyas alárendelő szószerkezet  
d) határozós alárendelő szószerkezet  
e) jelzős alárendelő szószerkezet  
f) kapcsolatos mellérendelő szószerkezet

**Roma vers- és prózamondó általános és középiskolások találkozóját tartották a megyei könyvtárban. A rendezvény hároméves múltra tekint vissza. A fiatalok szavalatukkal mutatkoztak be a zsűri előtt.**

„Csak együtt tudunk elérni eredményeket!” Ezzel a gondolattal köszöntötte Rostás Farkas György József Attila-díjas író, költő, újságíró a résztvevőket. Utalva arra, hogy magyarnak és romának is tartja magát, és tiszteli mindkét kultúráját. A roma kultúra és irodalom ápolása volt a célja a már három éve útjára indított bemutatkozásnak. Kilenc kecskeméti általános iskola és négy középiskola képviseltette magát a versenyen. A szavalók munkájuk elismeréseképp könyvjutalmakban részesültek.

(Balanyi Rózsa, Kecskeméti Televízió)

# 11. Összefoglalás – A szószerkezetek



## 12. Ellenőrizd a tudásodat!

- Mit nevezünk viszonyozós szókapcsolatnak?
- Írj egy-egy példát viszonyozós szókapcsolatra!
- Mit nevezünk szó szerkezetnek?
- Mutasd be példákkal, miből állhat egy szó szerkezet!
- Milyen típusai vannak a szó szerkezetnek?
- Írj két-két példát a szó szerkezetek típusaira!
- Mondd el saját szavaiddal, hogy mit nevezünk alárendelő szó szerkezetnek!
- Mi az alaptag és mi a bővítmény?
- Mi alapján csoportosíthatjuk az alárendelő szó szerkezeteket?
- Milyen fajtái vannak az alárendelő szó szerkezetnek?
- Írj példát az alárendelő szó szerkezet egyes fajtáira!
- Mondd el saját szavaiddal, mit nevezünk mellérendelő szó szerkezetnek!
- Milyen fajtái vannak a mellérendelő szó szerkezetnek?
- Írj példát a mellérendelő szó szerkezet egyes fajtáira!
- Mondj példát két szó szerkezetláncra!
- Mit nevezünk szó szerkezetbokornak?
- Miért beszélhetünk a következő példák esetében szó szerkezetsorról?  
*Anna, Irén vagy Cecília; gyors, de kockázatos vagy lassú, de biztonságos;  
szép és okos, mégis sikertelen*
- Írj egy-egy mondatot a fenti szó szerkezetcsoportokkal!



# MONDATOK, MONDATRÉSZEK:

az állítmány, az alany és a tárgy

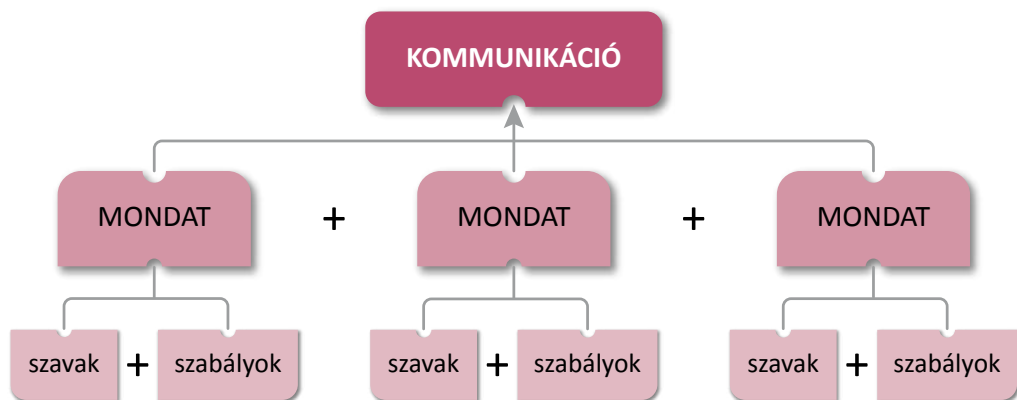


## 13. A mondat

### Gondolatébresztő

Gyűjtsétek össze egy pókhálóábrába, hogy eddigi tanulmányaitok alapján mit tudtok már a mondatról!

**Mi a mondat?** ■ A mondat **egy vagy több szóból áll**, és **jellemző hanglejtése van**. A nyelv felől vizsgálva a mondat a **legkisebb nyelvi egységekből** különböző szabályok alapján **felépíthető legnagyobb nyelvi egység**. A kommunikáció felől nézve a **mondat a legkisebb beszédegység**, hiszen mondatokból építjük fel írásbeli és szóbeli kommunikációinkat.



**A mondatok csoportosítása** ■ A mondatokat többféleképpen szokás csoportosítani. Most kétféle csoportosítást ismerhatsz meg.

A mondatokat megvizsgáljuk abból a szempontból, hogy mi a **beszélő szándéka** a **kommunikációs helyzetben**. Ennek alapján kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó és óhajtó mondatot különböztetünk meg.

A mondatokat **osztályozzuk szerkezetük alapján** is, így megkülönböztetünk egyszerű és összetett mondatokat.

**A mondattan** ■ A mondatok vizsgálatával a mondattan foglalkozik általában a következő kérdésekre keresve a választ:

- Hogyan kapcsolódnak össze a mondatot felépítő szavak?
- Milyen szerepet kapnak a mondatba került szavak?
- Milyen toldalékok jelzik a névszók mondatbeli szerepét?
- Milyen szabályok alakítják ki a mondatba került szavak sorrendjét?

**A mondatrészek** ■ Amikor mondatot elemzünk, a mondatot felépítő szószervezeteket vizsgáljuk. Azt már tudjátok, hogy a szószervezetekben nemcsak puszta szavak, hanem több szóból álló egységek, például viszonyszós szókapcsolatok is lehetnek.

A szószerkezeteket felépítő egységeket mondatrészeknek nevezzük. Mondatrészek lehetnek:

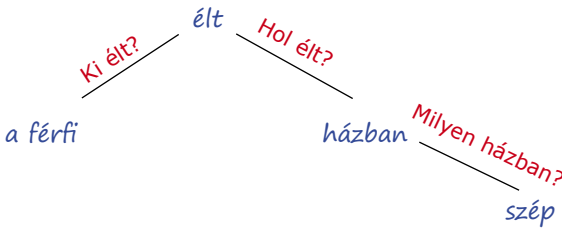
- alapszófajú szavak,
- viszonyszós szókapcsolatok.

A mondatrészek a mondatban különféle szerepet kapnak. Ezek a **mondatrészi szerepek**.

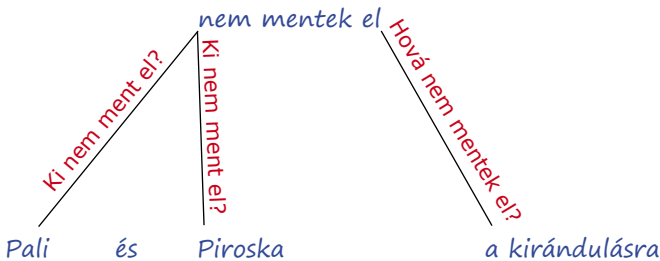
**FONTOS!** ■ Ahhoz, hogy a mondatrészek szerepét biztonsággal megállapíthasd, tudnod kell, mely szavak számítanak mondatrészeknek egy mondatban. Mielőtt egy mondat elemzéséhez hozzáfognál, vizsgálj meg, hogy vannak-e benne viszonyszós szókapcsolatok. Az ábrázolásakor mindig ügyelj arra, hogy az ábra kövesse a mondat szórendjét!

Figyeld meg az alábbi példák segítségével a mondat ábrázolásának módját!

*A férfi szép házban élt.*



*Pali és Piroska nem mentek el a kirándulásra.*



### Gondolatgyűjtő

Mi a mondat? Határozzátok meg a fogalmat saját szavaitokkal!



## FELADATOK

1. Figyeld meg, melyik mondat tartalmaz viszonyszós szókapcsolatot!  
Írd ki a füzetedbe a viszonyszós szókapcsolatokat!

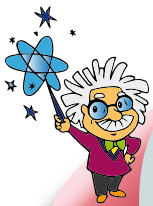
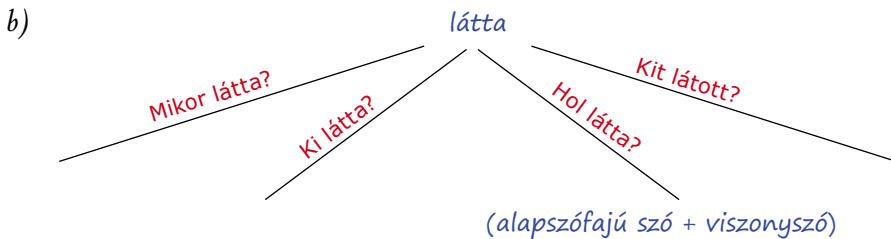
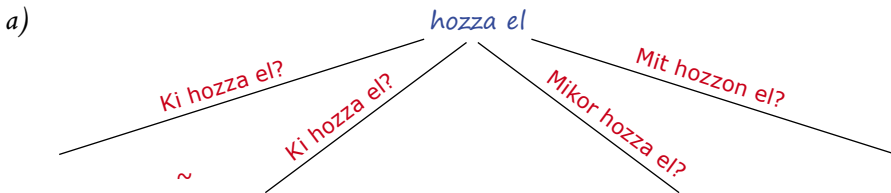
- a) Pali megette az ízletes levest.
- b) Tanítás után Annamária pihent volna.
- c) Zord teleken a kályha előtt üldögélnek.
- d) Zalán szeretne egy csokit vagy egy jégkrémet.
- e) 2010 óta minden évben állatvásárokat is rendeznek.

2. Határozd meg pontosan a viszonyszók szófaját!

3. Ábrázold a fenti mondatokat a tanultak szerint!

4. Karikázd be a rajzodon a mellérendelő szószerkezeteket!

5. Írj mondatokat a füzetedbe az alábbi hiányos ábrákhoz!



### Mese-mese-mátka

Válassz ki találmagra egy oldalt egy szótárból! Írj tíz perc alatt egy történetet úgy, hogy a mondatokat a kiválasztott oldalon található címszavakból szerkeszted össze!

TALENTUM

## 14. Mondatfajták a beszélő szándéka szerint

### Gondolatébresztő

Mi lenne, ha csak kijelentő mondatokban tudnánk beszélni? Próbáljátok ki! Játsszátok el a következő szituációt csak kijelentő mondatokkal: meleged van, és csak XY elég magas az ablak kinyitásához.

**MONDATEAJTÁK A BESZÉLŐ SZÁNDÉKA SZERINT** ■ A beszélő mondandójával mindig valamilyen hatást gyakorol a hallgatóra. Például tájékoztatja valamiről, felszólítja, felhívja valamire, de kifejezheti érzelmeit, utalhat lelkiállapotára is. Az alapján, hogy mi a beszélő szándéka, öt mondatfajta különböztetünk meg: **kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó** és **óhajtó mondatot**.

A mondat fajtáját az igemódok használata, a módosító- vagy mondatszók jelenléte, a szóbeli kommunikációban a hanglejtés, írásban pedig az írásjelek jelzik.



**A KIJELENTŐ MONDAT** ■ A kijelentő mondat a beszélő tájékoztat, tényt közöl (*Elfogyott a pénzem.*), vagy lehetőségre utal (*Ehetnék egy kis sajtot.*).

Tárgyilagos tájékoztatás, tényközlés esetében a mondatban található igék **kijelentő módban állnak** (*Eszem még csokit.*). Amikor lehetőségre utalunk a kijelentő mondat, akkor az ige feltételes módú lesz (*Ennék még csokit.*).

**A KÉRDŐ MONDAT** ■ A kérdő mondat a beszélő tudásvágyát fejezi ki (*Mikor érkezel meg?*), vagy a hallgató gondolata, akarata iránt érdeklődik (*Melyiket veszed meg, a kéket vagy a pirosat?*). A beszélő a kérdéssel válaszadásra készíti a hallgatót. A kérdő mondatnak két fő fajtája van: az **eldöntendő kérdés** és a **kiegészítendő kérdés**.

Az **eldöntendő kérdéssel a beszélő a hallgatót döntés elé állítja, a hallgató a kérdésre igenlő vagy tagadó választ ad.** A válasz lehet egyszavas (*Elindultak már? – Igen./Nem.*), de lehet hosszabb is (*Persze, már úton vannak./Nem, még nem indultak el.*). Az eldöntendő kérdésben szerepelhet az *-e*, *vajon* **módosítószó** (*Elindultak-e már?; Vajon elindultak már?*) és az *ugye* mondatszó (*Ugye, már elindultak?*).

A **kiegészítendő kérdés esetében a beszélő hiányos ismeretekkel rendelkezik valamiről**, ezért a hallgatótól vár választ, aki válaszával kiegészít, pontosít, azaz

tájékoztatja a kérdés feltevőjét. **A kiegészítendő kérdésben mindig szerepel kérdő névmás** (*Ki? Mikor? Hol?* stb.), a kérdésre adandó válasz lehet egyszavas (*Mikor érkeztek? – Négykor.*), de állhat egy vagy több mondatból is (*Mikor érkeztek? – Négykor, de a forgalom miatt bármi előfordulhat. Majd telefonálok, amikor a városba érünk.*).

**A FELSZÓLÍTÓ MONDAT** ■ **A felszólító mondat** a beszélő akarata, kívánsága teljesítésére hívja fel a hallgatót. A felszólítást leggyakrabban az ige felszólító módú alakjával (*Játssz még egy kicsit!*) fejezzük ki. Felszólító mondatot használunk kérés (*Kérem, menjenek ki a szobából!*), tanács (*Ne sokat legyél a napon!*), parancs (*Ülj le!*) esetében. Meglehetősen udvariatlanok a főnévi igenévvel (*Felállni!*) és a cselekvésre utaló főnévvel (*Mozgás!*) kifejezett parancsszerű felszólítások.

**A FELKIÁLTÓ MONDAT** ■ **A felkiáltó mondat** a beszélő érzelmeit (*Ez a kedvencem!*) fejezi ki, valamint utalhat lelki- és fizikai állapotára (*Így már sokkal jobban érzem magam!*; *Hú, de fáj a fejem!*). A felkiáltó mondatok sokfélék lehetnek. Felkiáltó mondatá válhat a kijelentő mondat, ha érzelmi hangsúlyozást kap (*Megjött apa!*; *Szeretem a tengert!*, *Undorodom a pókoktól!*). A felkiáltó mondatokban a nyomatékosítás eszközei a *de, olyan, annyira, úgy* szavak (*De jó!*; *Annyira aranyos!*) és a különböző mondatzók (*Jaj!*, *Ó!*, *Jé!*, *Íme!*, *Szia!*) is.

**AZ ÓHAJTÓ MONDAT** ■ Az óhajtó mondat a beszélő kívánságait, vágyait fejezi ki (*Bárcsak mindig tavasz lenne!*; *Csak egy kicsit lennél szorgalmasabb!*). Annyiban hasonlít a felkiáltó mondatra, hogy itt is a beszélő érzelmi állapotának kifejezése a fontosabb, és nem a hallgatóra tett hatás. Az óhajtás kifejezőeszközei a feltételes módú igék és a *bár, bárcsak, csak, vajha* módosítószók (*Bár odaérnénk délig!*).

**A MONDATFAJTÁK HANGLEJTÉSE** ■ Az egyes mondatfajtákat különböző hanglejtés jellemzi. A szóbeli kommunikációban az elhangzó mondatok hanglejtéséből is következtetni tudunk a beszélő szándékára.

MONDATFAJTA		PÉLDA	HANGLEJTÉS
kijelentő		 Jó filmet láttunk a moziban.	ereszkedő
kérdő	eldöntendő (módosítószóval, mondatzóval)	 Vajon neki is tetszett a film? Ugye, neked is tetszett a film?	ereszkedő
	eldöntendő (módosítószó, mondatzó nélkül)	 Tetszett a film?	emelkedő-eső
	kiegészítendő kérdés	 Kivel nézted meg a filmet?	ereszkedő, elől eső

MONDATFAJTA	PÉLDA	HANGLEJTÉS
felszólító	Nézzük meg a filmet!	eső
felkiáltó	De jó ez a film!	lebegő
óhajtó	Bár lenne időm moziba járni!	ereszkedő (nagyobb érzelmi nyomatékkal)

### Gondolatgyűjtő

Készíts a füzetedbe pókhálóábrát a mondatfajták jellemzőiről!

## FELADATOK

1. Egyetértésjáték. Dolgozzatok párban a füzetetekbe!
  - Fogalmazzatok meg két kijelentő mondatot a mai óráról!
  - Fogalmazzatok meg két kérdést a felszólító mondatmal kapcsolatban!
  - Fejezzétek ki két felkiáltó mondatmal jelenlegi hangulatotokat!
  - Írjatok két óhajtó mondatot, amelyben a vágyaitokat fogalmazzátok meg!



2. Írj a képen szereplő emberek nevében öt különböző fajta mondatot!



3. Írj a képhez olyan párbeszédet, amelyben minden mondatfajta szerepel!



## TÁRSASJÁTÉK

### Fekete, fehér, igen, nem

A játékvezető sorban mindenkinek kérdéseket tesz fel. A válaszban nem szabad szerepelnie a cím szavainak. Pl.

– Szeretsz moziba járni? / – Szeretek.

Aki kimondja a tiltott szavak egyikét, zálogot ad.



## 15. Mondatfajták szerkezet szerint

### Gondolatébresztő

„Szépen az író és beszél, akinek sikerül még a bonyolult gondolatait is egyszerűen és világosan előadni.” (Illyés Gyula) Egyetértesz ezzel a megállapítással?

**A MONDATOK SZERKEZETE** ■ A mondatokat szerkezetük szerint is csoportosíthatjuk, így megkülönböztetünk egyszerű és összetett mondatot. Az **egyszerű mondatok egyetlen tagmondatból állnak**, mert egy alany-állítmányi szerkezetet (pl. *Zalán a szobájában olvassa a regényt.*) vagy egy tagolatlan egységet (*Nahát!*) tartalmaznak. Az **összetett mondatok kettő** (pl. *Zalán a szobájában olvassa a regényt, mert kint esik az eső.*; *Nahát, már meg is érkezél?*) **vagy több** (pl. *Zalán a szobájában olvassa a regényt, mert kint esik az eső, pedig jobban érzi magát a friss levegőn.*) **tagmondatból állnak**. (Ebben a tanévben csak az egyszerű mondat elemzésével foglalkozunk.)

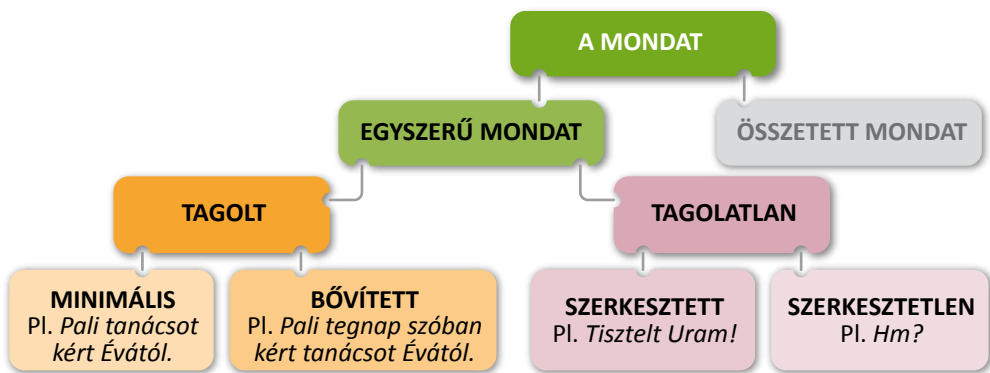
**MI LEHET EGYSZERŰ MONDAT?** ■ Példamondatunkban (*Zalán a szobájában olvassa a regényt.*) az *olvassa* alaptagnak, a mondat állítmányának a *Zalán* bővítményen kívül még további bővítményei is vannak (*szobájában, regényt*). Azonban az egyszerű mondat állhat csupán egyetlen állítmányból (pl. *Olvass.*) vagy egymással mellérendelő viszonyban lévő állítmányokból (pl. *Olvass és ír.*). Állhat egyetlen alanyos (pl. *Zalán olvas.*), tárgyas (pl. *Regényt olvas.*) vagy határozós szószerkezetből (pl. *A szobájában olvas.*) is. Közös a felsorolt példákban, hogy mindegyik mondat tartalmaz állítmányt. Egyszerű mondatok viszont azok is, amelyek egyetlen mondatból (pl. *Jé!*), vagy olyan szószerkezetből állnak, amelyből hiányzik az állítmány (pl. *Kedves Éva!*).

**AZ EGYSZERŰ MONDAT SZERKEZETI TÍPUSAI** ■ Ha az egyszerű mondatban **van állítmány**, akkor **tagolt a mondat**: *Egy lány közeledik.*; *Esteledik.*

**Minimális a mondat szerkezte**, ha egy tagolt mondatban **csak állítmány** van (*Havazik.*), vagy **az állítmány mellett kötött bővítmények** állnak: *Zalán egy könyvet ad Annamáriának.* – Tehát valaki valamit *ad* valakinek. Az *ad* ige feltétlenül szükséges, kötött bővítményei: *valamit, valakinek*.

**Bővített a mondat**, ha egy tagolt mondatban **a kötött bővítményeken kívül egyéb bővítmények is vannak**: *Zalán ma egy izgalmas könyvet ad Annamáriának.* – Ebben a mondatban a nem feltétlenül szükséges, szabad bővítmények a *mikor ad*, és a *milyen könyvet* kérdésre válaszolnak.

**Tagolatlan mondatról** beszélünk, ha a mondat **nem tartalmaz állítmányt**, és nem is kell bele állítmány. Ha egy tagolatlan mondatban van szószerkezet, akkor a mondat **szerkesztett**: *Azt a fűzfán fűtyülő rézangyalát!*; *Kedves Annamária!* Ha nincs benne még szószerkezet sem, akkor a mondat **szerkesztetlen**: *Jaj!*, *Reccs!*, *Szia!*



### Gondolatgyűjtő

Foglald össze a fenti ábra segítségével az egyszerű mondat szerkezeti típusairól tanultakat!

## FELADATOK

1. Csoportosítsd a beszélgetés mondatait szerkezetük szerint a füzetedben!

- *Tavaszodik! A kertben gyönyörű virágok nyílnak.*
- *Örülök nekik.*
- *A fáról csiripelés hallatszik.*
- *Ó! Kedves fecskék! Visszatértetek?*
- *Brr! Az esték még hűvösek.*



2. Fejezd be a következő mondatot úgy, hogy végül egyszerű mondatot kapj! Írj három példát a füzetedbe!

Zalán tudja...

## TÁRSASJÁTÉK

### Egyszerű jelenet

Alakítsatok 4-5 fős csoportokat! Minden csoport írjon 10 egyszerű mondatot egy papírra. A csoportok cseréljék ki egymás között a papírokat. Minden csoport találjon ki egy olyan jelenetet, melyben csak a kapott mondatokat mondhatják ki. Adjátok elő a jeleneteket egymásnak!



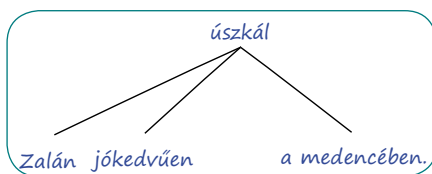
## 16. Az állítmány fogalma, szófaji jellemzői

### Gondolatébresztő

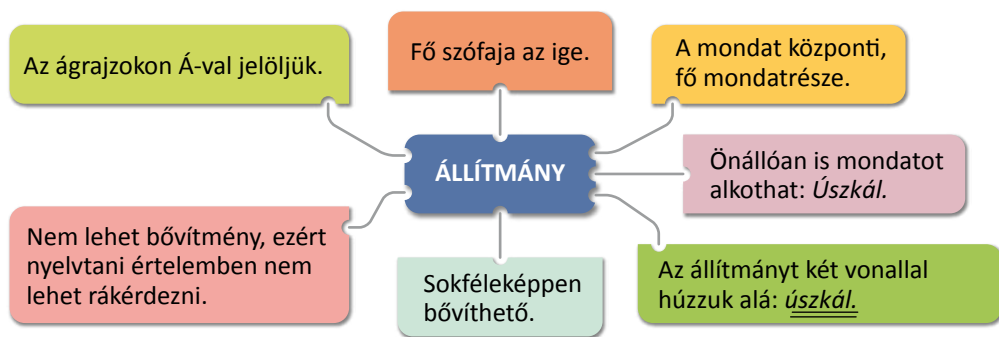
Soroljátok fel közösen, és mutassátok be egy példán keresztül az ige öt nyelvtani tulajdonságát!

**AZ ÁLLÍTMÁNY** ■ Az alárendelő szó szerkezetek vizsgálatánál megfigyelhetted, hogy a legtöbb esetben az alaptag szófaja ige volt. A teljes mondatok ábrázolásakor is az ige és egy kérdőszó segítségével kérdeztél a bővítményekre. Ha egy mondatban van ige, akkor mindig az lesz a mondat központi része. Vegyük például a következő mondatot:

*Zalán jókedvűen úszik a medencében.*



Ha elvégzed a rákérdezéseket, és ábrázolod a benne lévő szó szerkezeteket, akkor az egész mondat elemzési ábráját megkapod. Az ilyen ábrákat **ágrajz**nak hívják. Az ágrajz mutatja, hogy a mondatban az *úszik* ige a központi rész, nem bővítménye semminek, viszont neki több bővítménye is lehet. **A mondat** központi részét **állítmánynak** nevezzük, példánkban az *úszik* ige a mondat állítmánya.



**AZ ÁLLÍTMÁNY SZÓFAJA** ■ Az **ige** a mondatban **mindig állítmány** lesz:

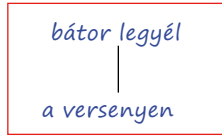
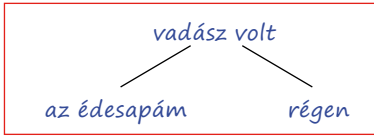
*Paliék kerékpároznak.*

*Zalán szeretne moziba menni.*

*Annamária virágot szed a mezőn.*

Az ige kívül a **névszók** (főnév, melléknév, számnév, névmás) **is lehetnek állítmányok**, de ezek nem tudják kifejezni a cselekvés idejét és módját, a cselekvést végző számát és személyét, valamint nem utalnak a tárgyra. Ezért ilyenkor „melléjük áll” egy olyan ige, amely **kifejezi az említett nyelvtani jelentéseket**. Figyeld meg, hogyan lesz állítmány a következő mondatokban a *vadász*, a *bátor* és az *első* szó!

Az édesapám régen vadász volt.  
 A csoportban Bátor legyél a versenyen!  
első vagy.



A fenti mondatokban megfigyelheted, hogy a névszó csak úgy tud állítmány lenni, ha egy ige „segít” neki ebben. Ezt az igét **segédigének** nevezzük. A segédige viszonzó, a névszóval együtt **viszonyzós szókapcsolat**ot alkot. Ez a szerkezet lesz a mondat állítmánya. Segédigei szerepet általában a létige szokott „vállalni”. Ilyenkor a **névszó + segédige** a mondat központja.

**FONTOS!** ■ Ne felejtse el, hogy az igéknek összetett alakjai is vannak. A feltételes mód múlt időt a múlt idejű ige és a *volna* segédige együttesen fejezi ki. Például: *futott volna* – ez az összetett igealak feltételes módú, múlt idejű és egyes szám harmadik személyben áll. Ragozd végig minden számban és személyben az igealakot!

### Gondolatgyűjtő

Mondjatok igaz állításokat az állítmánnyal kapcsolatban!

## FELADATOK

- Alakítsd át a mondatot a megadott szempontok szerint! Írd le a füzetedbe!
  - Húzd alá az állítmányt mindegyik mondatban!

Zalán úszkál.

Kijelentő mód, múlt idő:  
 Kijelentő mód, jövő idő:  
 Feltételes mód, jelen idő:  
 Felszólító mód:  
 Feltételes mód, múlt idő:



2. a) Alakítsd át a mondatot a megadott szempontok szerint! Írd le a füzetedbe!  
b) Húzd alá az állítmányt mindegyik mondatban!

Zalán úszó.

Kijelentő mód, múlt idő:

Kijelentő mód, jövő idő:

Feltételes mód, jelen idő:

Feltételes mód, múlt idő:

Felszólító mód:

3. a) Keresd meg és jelöld az állítmányt a füzetedben a következő mondatokban!

*Pali sokat tanul.*

*Zalán ügyvéd lesz.*

*Annamária egyfolytában beszélget.*

*Té mindig első vagy a futóversenyen?*

*Még aludtam volna egy kicsit.*

*Holnapután lesz péntek.*

- b) Csoportosítsd a füzetedben az állítmányokat az alapján, hogy igei vagy névszói-igei állítmányok-e!

4. Olvasd el a következő rövid szöveget! Keresd meg benne az állítmányokat!

1632-ben születtem York városában. Családom idegen eredetű volt. Apám Brémából származott ide (...). Kereskedéssel szép vagyonhoz jutott (...), és Yorkba költözött. Itt vette el anyámat a Robinsonok családjából. Ezért neveztek engem Robinson Kreutznaernek. Mivel azonban Angliában a neveket rendszeren eltorzítják, rám ragadt a Crusoe név. Társaim is mindig így neveztek.

Harmadik fiú voltam a családban. Nem neveltek semmi foglalkozásra. A fejem már ekkor tele volt kalandos tervekkel. Apám ekkoriban már eléggé megöregedett. Igyekezett taníttatni (...). Azt szerette volna, ha ügyvéd leszek. Én azonban mindenáron tengerre akartam szállni (...).

(Daniel Defoe: *Robinson*, Vajda Endre fordítása)



### Fordító

Tudod-e, mit állítunk arról a személyről, aki:

magas lóról beszél valakivel

lándzsát tör valaki mellett

pálcát tör valaki felett

Gyűjts három, a fentiekhez hasonló szólásfeladványt! Cseréld ki a szólásaidat a padtársaddal, és értelmezzétek egymás példáit!

## 17. Az állítmány típusai

### Gondolatébresztő

„Fényesebb a láncnál a kard. / Jobban ékesíti a kart.” Honnan való az idézet?

**IGEI ÁLLÍTMÁNY** ■ Az igéknek mindig állítmányi szerepük van a mondatban. Ilyenkor **igei állítmányról** beszélünk. Igei állítmány lehet **az ige bármely alakja**, az összetett alakok és az igekötős igék is. A létige is lehet igei állítmány.

- a) Pali és Zalán egész délután beszélgettek.  
 b) Annamáriának pihentek volna.  
 c) Ti délelőtt fogtok beszélgetni?  
 e) Szeretnétek most beszélgetni?  
 f) Akkor beszéljétek meg a feladatokat!  
 g) Legyetek ötre otthon!

**NÉVSZÓI-IGEI ÁLLÍTMÁNY** ■ A névszóknek is lehet állítmányi szerepük, de csak segédigével együtt. Ilyenkor **névszói-igei állítmányról** beszélünk. A **létige bármely alakja** lehet segédige. A következő mondatban a *büszke* melléknév lesz az állítmány úgy, hogy egy segédige kapcsolódik hozzá: *Piroska büszke lesz a bizonyítványára*. Kapcsoljuk a *büszke* melléknévhez az összes lehetséges létigei alakot!

NÉVSZÓ	SEGÉDIGE						
büszke	vagyok	voltam/ lettem	leszek	volnék/lennék	lettem volna	legyek	E/1.
	vagy	voltál/lettél	leszel	volnál/lennél	lettél volna	legyél/ légy	E/2.
	vannak	volt/lett	lesz	volna/lenne	lett volna	legyen	E/3.
büszké	vagyunk	voltunk/ lettünk	leszünk	volnánk/ lennénk	lettünk volna	legyünk	T/1.
	vagytok	voltatok/ lettetek	lesztek	volnátok/ lennétek	lettetek volna	legyetek	T/2.
	vannak	voltak/lettek	lesznek	volnának/ lennének	lettek volna	legyenek	T/3.
	jelen idő	múlt idő	jövő idő	jelen idő	múlt idő	jelen idő	szám/ személy
	kijelentő mód			feltételes mód		felszólító mód	

Láthatod a táblázatban, hogy minden esetben megjelenik a segédige a melléknév mellett, kivéve a kijelentő mód, jelen idő, egyes szám 3. (*büszke*) és többes szám 3. személyt (*büszké*). Ezekben az esetekben a segédige úgynevezett zéró fokon áll, ezt Ø-val jelezzük. A nem látszó segédige felismeréséhez – a számon és személyen nem változtatva – a mondatot át kell alakítani vagy az igeidő vagy az igemód vagy mindkettő megváltoztatásával. Figyeld meg a példákat a következő oldalon!

- a) kijelentő mód, jelen idő, E/3. → kijelentő mód, múlt idő, E/3.  
*Annamária mindig óvatos Ø.* → *Annamária mindig óvatos volt.*
- b) kijelentő mód, jelen idő, T/3. → kijelentő mód, jövő idő, T/3.  
*Azok a biciklik sokkal szebbek Ø!* → *Azok a biciklik sokkal szebbek lesznek.*
- c) kijelentő mód, jelen idő, T/3. → feltételes mód, múlt idő, T/3.  
*Zalánék fáradtak Ø?* → *Zalánék fáradtak lettek volna?*

**AZ ÁLLÍTMÁNY HALMOZÁSA** ■ Egy mondatban több állítmányt is összefűzhetünk, ilyenkor az állítmányok mellérendelő szó szerkezetet alkotnak. Az igei és a névszói-igei állítmányt is lehet halmozni, akár különféleképpen is össze lehet kapcsolni.

Két igei állítmány kapcsolódik össze: *Pali olvás és ír.*

Két névszói-igei állítmány kapcsolódik össze: *Annamária bátor Ø, de felelőtlen Ø.*

Két igei állítmány kapcsolódik össze: *Zalán fut, tehát izzad.*

Egy névszói-igei és egy igei állítmány kapcsolódik össze: *Piroska beteg Ø vagy elutazott.*

### Gondolatgyűjtő

Állapítsd meg, milyen típusú állítmányok találhatók a *Gondolatébresztő* idézetében!

## FELADATOK

1. Miért csalafinta a történet? Keresd meg a hamisságokat, majd az állítmányokat!

*De jó is volt a nyári kajaktúra! Kora reggel szálltunk vízre Baján. Estére lecsurogtunk Dunaújvárosig. Útközben gyönyörködtünk a tájban. Különleges növényzetet láttunk a Duna és a Tisza összefolyásánál. Vacsorára a Dunából frissen kifogott tonhalból készítettünk halászlét. Nagyon finom volt. Délután elhajóztunk Dobó István vára mellett.*

2. Ábrázold ágrajzzal a lecke példamondatait a füzetedben!



### SZÓKINCSGYARAPÍTÓ

Mi maradt le az elejéről? Egészítsd ki a hasonlatokat szóban!

1. ..., mint az ágyú.    2. ..., mint a nádszál.    3. ..., mint a fehér holló.

Találj ki te is ugyanilyen felépítésű hasonlatokat a mindennapi életteddel kapcsolatban!

# 18. Az állítmány elemzése

## Gondolatébresztő

Mi a közös ezekben a mondatokban: *Szevasz! Pali! Jó ég! Kedves Tanár Úr! Hahó, fiúk! No, és ők? Futás befelé!*

**HOGYAN KÉRDEZÜNK AZ ÁLLÍTMÁNYRA?** ■ Az állítmány soha nem lehet bővítmény, ezért **nem lehet nyelvtani értelemben rákérdezni**. A *Mit állítok?* kérdés nem minden esetben segít az állítmány megtalálásában, ezért a mondatelemzést mindig a következő kérdésekkel kezd: **Van-e ige a mondatban?** Ha van, helyettesíthető-e más igével? Ha nincs, bele lehet-e tenni más igét?

A mondatban **nincs ige**, és **nem is lehet beletenni**.

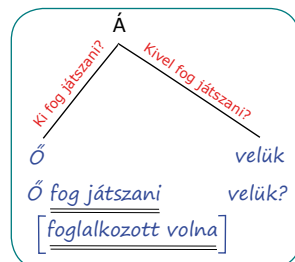
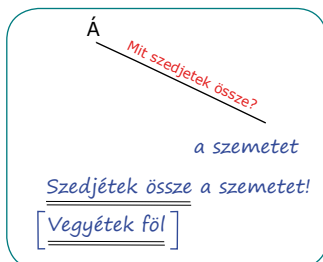
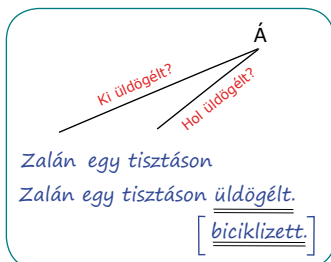
**Nincs állítmány a mondatban.**

Példák:  
*Szevasz! Pali! Jó ég! Kedves Tanár Úr! Hahó, fiúk! No, és ők? Futás befelé!*

A mondatban **van ige**, és **helyettesíthető más igével**.

A mondatban **igei állítmány van**.

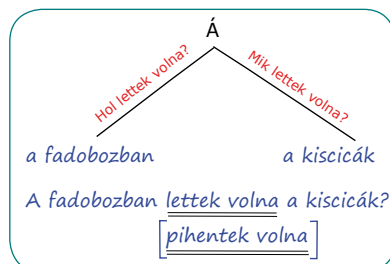
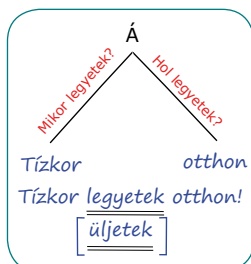
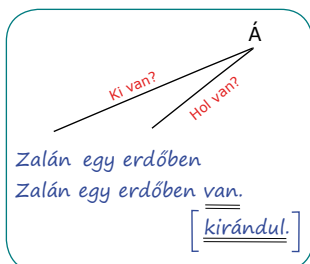
Példák:  
*Zalán egy tisztáson üldögélt / biciklizett.*  
*Szedjétek össze / Vegyétek föl a szemetet!* (igekötős ige)  
*Ő fog játszani / foglalkozott volna velük?* (összetett igitalak)



A mondatban **létige van**, és **helyettesíthető más igével**.

A mondatban **igei állítmány van**.

Példák:  
*Zalán egy erdőben van / kirándul.*  
*Tízkor legyetek / üljetek otthon!*  
*A fadobozban lettek volna / pihentek volna a kiscicák?*



A mondatban **létige van**, és **nem helyettesíthető más igével**.  
A létige itt **segédige**.

A mondatban **névszói-igei állítmány van**.  
Példák:  
*Piroska szomorú volt.*  
*Holnap legyetek pontosak.*  
*A cicák feketék lettek volna?*

Á  
Ki volt szomorú?  
Piroska  
Piroska szomorú volt.

Á  
Mikor legyetek pontosak?  
Holnap  
Holnap legyetek pontosak!

Á  
Mik lettek volna feketék?  
a cicák  
A cicák feketék lettek volna?  
összetett igealak:  
ez a segédige!

A mondatban **nincs ige**, pontosabban **zéró fokon áll a segédige**, ezért nem látszik.  
A **van** és a **vannak** alak kivételével bármelyik segédigét a mondatba tehetjük.

A mondatban ( $\emptyset$  segédigés) **névszói-igei állítmány van**.  
Példák:  
*A szomszéd gyerek bátor van / bátor volt.*  
*Palié van / Palié lesz a könyv?*  
*Szelídek vannak / Szelídek voltak a szarvasok.*

Á  
Mi Palié?  
a könyv  
Palié  $\emptyset$  a könyv?  
[Palié lesz]

Á  
Ki bátor?  
a gyerek  
Melyik gyerek?  
szomszéd  
A szomszéd gyerek bátor  $\emptyset$ .  
[bátor volt.]

Á  
Mik szelídek?  
a szarvasok  
Szelídek  $\emptyset$  a szarvasok?  
[Szelídek voltak]

## Gondolatgyűjtő

Foglaljátok össze egy fürtábra segítségével az állítmányról tanultakat!

## FELADATOK

1. a) Írj a megadott példákkal egy-egy mondatot úgy, hogy az adott példa legyen a mondat állítmánya!

fut

futni fog

van

híres

szeretett volna

orvos

- b) Állapítsd meg, hogy igei vagy névszói-igei állítmány van-e a mondatodban!

## 2. Mikszáth köszöntője

A mosolygó élet  
távol legyen tőled  
minden mi jó vagyon  
kerüljön de nagyon

kísérje léptedet  
a gyászemlékezet  
hogy szívedbe' légyen  
a keserv és szégyen!

- a) Mikszáth Kálmán ezt az *Újévi köszöntőt* küldte egyszer barátainak. Sokan megsértődtek. Volt-e rá okuk?  
b) Ábrázold ágrajzzal a füzetedben a köszöntő első mondatát!

## 3. Szócsere

- a) Írj a megadott szavak helyett egy rokon értelmű szót a füzetedbe!

Fiatalfá csak <i>e</i> -vel:	Étel csak <i>á</i> -val:
Lézeng csak <i>e</i> -vel:	Hegycsúcs csak <i>o</i> -val:
Beszél csak <i>e</i> -vel:	Étel csak <i>e</i> -vel:

- b) Válassz ki három szót, és mindegyiket foglald külön mondatba!  
c) Készítsd el az egyik mondatod ágrajzát a füzetedben!

## 4. Válaszd ki az alábbi mondatok közül a névszói-igei állítmányú mondatokat!

Az egyik mondat ágrajzát készítsd el a füzetedben!

- a) *A piros pulóveres lány olvassa fel a verset!*  
b) *Bárcsak veletek lettünk volna!*  
c) *Annamária tegnap beteg volt.*  
d) *Az új táskám elég nagy.*  
e) *Ki fog ma főzni?*

## JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

A hétköznapi beszédben néha előfordulnak a lentihez hasonló, figyelmetlenségből adódó vagy szándékos viccként megalkotott szókapcsolat-keveredések. Felismered-e, melyik két szólás vegyül az egyes példákban? Írd le a füzetedbe!

Elrepült felette az idő vasfoga.

Tapodtat sem lehet látni.

Ne már, ez már lerágott lemez!

Készíts te is hasonló összevonásokat! Tedd velük próbára osztálytársaid tudását!

## 19. Az alany fogalma, szófaji jellemzői

### Gondolatébresztő

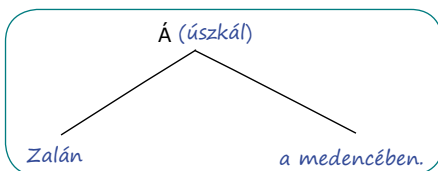
Ismerős a régi dal? „*Apa mosdik, anya főz, együtt lenni jó.*” Nátatok ki mit csinál este? Milyen tevékenység kötődik családtagjaidhoz?

**AZ ALANY** ■ A mondat állítmánya az alanyra vonatkozik. Az állítmányból a **Ki?**, **Mi?**, **Kik?**, **Mik?** főnevet helyettesítő kérdő névmásokkal kérdezhetsz rá az alanyra. Például:

*Zalán úszkál a medencében.* **Ki** úszkál? → **Zalán** úszkál.

Tehát a mondat alanya: *Zalán*.

Az alany és az állítmány alárendelő szószerkezetet alkot.



**AZ ALANY SZÓFAJA ÉS ALAKJA** ■ Az alany **főnév** vagy **főnévi értékű** szó lehet. A főnévi értékű azt jelenti, hogy vannak olyan szavak, amelyek főnévként viselkednek a mondatban. Ilyen szófaj a főnevet helyettesítő névmás és a főnévi igenév. A mondatban főnévi értékű lehet sok más szófaj is, például az alkalmilag főnévvé vált melléknevek, számnevek, melléknévi igenevek vagy épp mondatrészek.

Segít az alany felismerésében, ha megfigyeled az alakját, vagyis azt, hogy milyen toldalékokat kaphat. Ha egy **főnév** alany a mondatban, akkor jellemző az alakjára, hogy:

- **lehetnek rajta jelek:** a többes szám jele (*Az autó száguldanak.*),  
birtokos személyjel (*Az autónk száguld.*),  
birtokjel (*Palié elromlott.*),  
birtoktöbbesítő jel (*Az autóink száguldanak.;*  
*Paliéi elromlottak.*).
- **nem lehet rajta rag:** *Az autóØ száguld.*

A **főnevet helyettesítő névmások** alanyként ugyanezeket a todalékokat vehetik fel: Kiáltott valakiØ. – Azok csöngettek be. – Elromolhat bárkié. Stb.

A **főnévi igenév** nem kaphat főnévi todalékokat, de alanyként is megkaphatja a rá jellemző személyragokat: Felesleges lenne várnom. – Futnod kell. – Sikerült bejutnunk. Személyrag nélkül általános jelentése van, mindenkire vonatkozik: Nem illik hangoskodni. – Tilos volt hiányozni.

Alanyként **alkalmilag főnévvé vált szófajok** ugyanolyan todalékokat kaphatnak, mint a főnevek:

- melléknév főnévként: A kékØ tetszik.; A városiak győztek.
- számnév főnévként: Jobb volt a harmadiké.; A negyedikeseink következnek.
- melléknévi igenév főnévként: Elfáradtak a futók.
- mondatszó főnévként: Egy jajØ hallatszott.

### Gondolatgyűjtő

Foglald össze a füzetedben, mit jelent a „főnévi értékű” kifejezés! Próbáld meg kiegészíteni példákkal is a meghatározásodat!

## FELADATOK

1. Foglald mondatba az alábbi szavakat úgy, hogy az alany szerepét töltsék be!  
Dolgozz a füzetedbe!

zöldséges

magyarok

zöldek



2. Melyik mit jelent: *okosok* és *okosak*?  
Alkoss mondatokat mindkét alakkal a füzetedbe!



## JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

### Intarzia

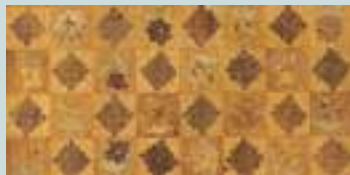
Az intarzia bútordíszítő-elem. Készülhet a bútór fájától eltérő színű fából, de fémből, csontból is. Az intarzia a nyelvi rejtvényekben is előfordul, például amikor a válasz benne rejtőzik a szövegben: Ki szónokolt a konferencián? (Ferenc)  
Keresd meg a kérdésekben rejlő tulajdonnevet!

*Ki csomagolta be az ajándékot?*

*Ki ültette a liliomot?*

*Ki volt a tanóra legokosabb tanulója?*

Találj ki hasonló, intarziás rejtvényeket!





## 20. Az alany elemzése

### Gondolatébresztő

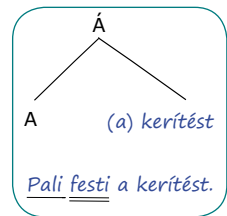
„Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.” No de mi koppan? Mi hallgat el? Mit gondolsz, miért nincs jelölve a verssorban? Vagy mégis jelölve van talán valahogy? Ha szükséges, idézd fel Arany János *Családi kör* című versének első versszakát!

**AZ ALANY MEGKERESÉSE A MONDATBAN** ■ Az állítmány megtalálása után a következő lépés mindig az alany megkeresése. Az alanyt rákérdezéssel találod meg, az állítmány és a *Ki?*, *Mi?*, *Kik?*, *Mik?* kérdő névmások segítségével. Figyeld meg a következő példákat!

*Pali festi a kerítést.*

(viszonyszós szókapcsolat: *a kerítést*)

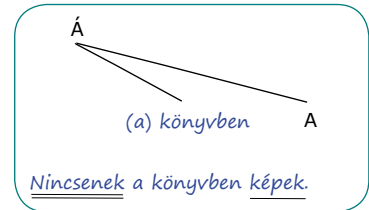
1. igei állítmány: festi
2. **Ki** festi? → **Pali** festi.
3. alany: Pali (tulajdonnév)
4. **Mit** fest? → (A) **kerítést** festi.



*Nincsenek a könyvben képek.*

(viszonyszós szókapcsolat: *a könyvben*)

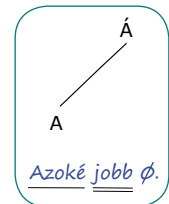
1. igei állítmány: nincsenek (a létige tagadása: „nem vannak”)
2. **Mik** nincsenek? → **Képek** nincsenek.
3. alany: képek (többes számú főnév)
4. **Hol** nincsenek? → (A) **könyvben** nincsenek.



*Azoké jobb.*

[viszonyszós szókapcsolat: *jobb ∅* (teszt: *jobb volt*)]

1. névszói-igei állítmány: jobb ∅
2. **Mi** jobb? → **Azoké** jobb.
3. alany: azoké (mutató névmás)

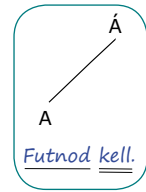


**AZ ALANY SZÓFAJA FŐNÉVI IGENÉV** ■ Ha az alany főnévi igenév, akkor nem lehet a megszokott módon rákérdezni. Ilyenkor a főnévi igenévet érdemes gondolatban átalakítani -ás/-és képzős főnévvé, így pontosabb lesz a kérdezés.

A főnévi igenév alany lesz a következő igei állítmányok mellett: *kell*, *lehet*, *sikerül*, *illik*. Ügyelj rá, hogy ilyenkor ne kérdezz rá a főnévi igenévre így: *Mit kell/lehet/sikerül/illik?* Ezek a kérdések ugyanis valójában háromtagúak: *Mit kell csinálni?* Rákérdezni viszont csak kéttagú kérdéssel szabad!

*Futnod kell.*

1. igei állítmány: kell
2. **Mi kell?** → **Futnod** (= a futásod) *kell*.
3. alany: futnod



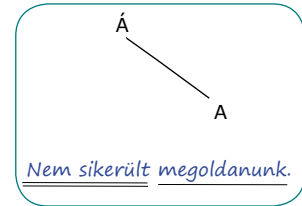
*Illik megköszönni.*

1. igei állítmány: illik
2. **Mi illik?** → **Megköszönni** (= a megköszönés) *illik*.
3. alany: megköszönni



*Nem sikerült megoldanunk.*

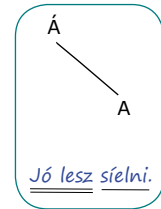
- (viszonyszós szókapcsolat: *nem sikerült*)
1. igei állítmány: nem sikerült
  2. **Mi nem sikerült?** → **Megoldanunk** (= a megoldásunk) *nem sikerült*.
  3. alany: megoldanunk



A főnévi igenév alany lehet a névszói-igei állítmányok mellett is. Az állítmányok névszói része általában értékelő tartalmú melléknév: *jó, rossz, tilos, szabad, helyes, fontos, fölösleges, muszáj* stb.

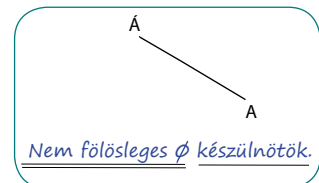
*Jó lesz síelni.*

- (viszonyszós szókapcsolat: *jó lesz*)
1. névszói-igei állítmány: jó lesz
  2. **Mi lesz jó?** → **Síelni** (= a síelés) *lesz jó*.
  3. alany: síelni



*Nem fölösleges készülnötök.*

- (viszonyszós szókapcsolat: *nem fölösleges* ∅ – teszt: *nem volt fölösleges*)
1. névszói-igei állítmány: nem fölösleges ∅
  2. **Mi nem fölösleges?** → **Készülnötök** (= a készülése-**tek**) *nem fölösleges*.
  3. alany: készülnötök

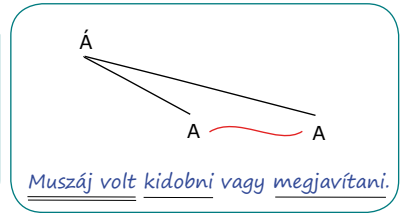
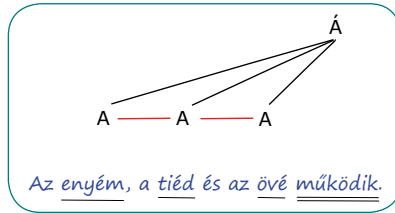
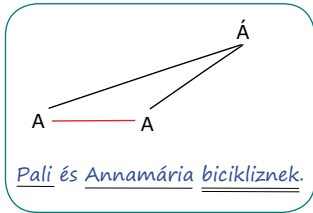


**AZ ALANY HALMOZÁSA** ■ A halmozott állítmányhoz hasonlóan az alanyt is lehet halmozni. Ilyenkor az alanyok mellérendelő szó szerkezetet alkotnak.

*Pali és Annamária bicikliznek.*

*Az enyém, a tiéd és az övé működik.*

*Muszáj volt kidobni vagy megjavítani.*



**AMIKOR HIÁNYZIK AZ ALANY** ■ A legtöbb esetben az állítmánynak van alanya, de vannak olyan igei állítmányok is, amelyek mellé a mondatban **nem tudsz alanyt tenni**: villámlik, tavaszdodik, pirkad stb. Van néhány olyan is, amely mellé **odateheted az alanyt, de ez nem kötelező**: esik (az eső/a hó), beborul (az ég) stb. A felsorolt igék mindegyike az időjárással kapcsolatos.

Előfordulhat, hogy az elemzés során úgy tűnik, nincsen alany a mondatban. Ilyenkor az állítmányokban lévő **igék és segédigék személyragjai jelzik az alany számát és személyét**.

Ha az alany személyes névmás lenne, akkor azt a magyar nyelvben általában elhagyjuk a mondatból: (Én) Kimegyek.; (Te) Olvasni fogsz.; (Ő) MosogatØ.; (Mi) Kirándultunk volna.; (Ti) Erősek lesztek.; (Ők) Táncolnak.

Az alanyra ilyenkor az ige személyragja utal, az alany tehát nem hiányzik, csak épp **nem a mondat szerkezetében jelenik meg, hanem egy szóelem, az igei személyrag utal rá**. Ráadásul a mondatok mindig szöveggörnyezetben helyezkednek el, ezért az ilyen „hiányzó” alanyok általában egy másik mondatban megtalálhatók: *Annamária a konyhában van.* (*Annamária*) *Mosogat*.

Ha nyomatékosítani szeretnénk az alanyt, akkor természetesen a személyes névmás is megjelenik a mondatban, ilyenkor ez lesz a mondat hangsúlyos része. Én megyek ki. Te fogsz olvasni. Mi kirándultunk volna. Ti lesztek erősek.

Mondatelemzésnél csak azokat az alanyokat kell az ábrájban ábrázolni, amelyek a mondatban is szerepelnek.

### Gondolatgyűjtő

Gondold végig, hogy az általad tanult idegen nyelvben is elrejtőzhet-e az alany, vagy meg kell jelennie az állítmány mellett! Hasonlítsatok össze ebből a szempontból néhány magyar és idegen nyelvű mondatot!

## FELADATOK

1. a) *Okos enged, számár szenved.* Mit jelent ez a közmondás?  
b) Ez a mondat összetett: két tagmondatból áll. Keresd meg a tagmondatok alanyát!



2. a) Keresd meg a tanult módon az alábbi párbeszéd részlet mondatainak állítmányát és alanyát! Írd a mondatokat a füzetedbe, és jelöld a két mondatrészt!  
b) Nevezd meg az állítmány típusát, és határozd meg, hogy milyen szófajú szó a mondat alanya!  
– *Indulnunk kell!*  
– *Nem maradhattok?*  
– *Dani hatra ér haza. Addigra nekünk is meg kell érkezniünk.*  
– *Sajnálom.*



3. Írj egy-egy mondatot a megadott szavakkal úgy, hogy ezek a szavak legyenek a mondatok alanyai!



látnom

kutyák

valaki

kiabálni

kérdés

4. A következő mondatokban az igék és a segédigék személyragja jelzi az alany számát és személyét. Ki lehet a mondat alanya? Írd a mondatok mellé a füzetedbe a megfelelő személyes névmást!  
a) *Felriadt valamire.*  
b) *Nagyon fogok figyelni az előadáson.*  
c) *Rosszul teszed fel a kérdést.*  
d) *Ettek, ittak, mulattak.*  
e) *A hétvégén kiránduljunk végre!*  
f) *Meg fogjátok nézni az új filmet?*



## TALENTUM

T	A	K	A	R
A	D	O	M	A
K	O	N	O	K
A	M	O	D	A
R	A	K	A	T

A bűvös négyzettel már az ókori rómaiak is játszottak, de a későbbiekben is közkedvelt maradt. Az itt látható négyzetet Arany János készítette. Figyeld meg, miben rejlik a négyzet bűvereje! Próbáld te is bűvös négyzetet készíteni! Nézz utána, mit jelent az *adoma* szó! Írj egy példamondatot a füzetedbe, amelynek alanya az *adoma*!



## 21. Az alany fajtái

### Gondolatébresztő

Mi a különbség a következő mondatok alanya között? *A kislány megérti. Egy kislány megérti. Az ember megérti.*

**A MONDATOK ALANYÁNAK CSOPORTOSÍTÁSA** ■ Az ige ragozása kapcsán, illetve a névmásoknál is találkozta már a **határozottság** és a **határozatlanság** kérdésével. A mondatok alanyát is csoportosíthatjuk ebből a szempontból. Beszélünk **határozott, határozatlan** és **általános alanyról**.

**HATÁROZOTT ALANY** ■ Ebben az esetben **pontosan tudod**, hogy az alany mi(k)re, vagy ki(k)re vonatkozik. A határozott alany lehet:

- tulajdonnév – *Piroska öltözködik.*
- határozott névelős főnév – *A kert szép.; A virágaim kinyíltak.*
- személyes névmás – *Te jössz?; Mi a boltban voltunk.; Ők feleseltek.* (Ezek az alanyok általában elhagyhatók a mondatból!)
- mutató névmás – *Az kell.; Ez jó lesz.*

**HATÁROZATLAN ALANY** ■ Ebben az esetben **nem tudhatod pontosan**, hogy az alany mi(k)re vagy ki(k)re vonatkozik. A határozatlan alany lehet:

- határozatlan névelős főnév – *Egy felhő közeleg.*
- határozatlan névmás – *Valaki kiáltott.; Valamik leestek a polcraól.*
- számneves főnév – *Három lány csöngetett be.; Sok kutya kóborol.*
- névelő nélküli főnév – *Felhő közeleg.; Fiúk kiabálnak az utcán.*

Határozatlan a mondatból hiányzó alany, amikor többes szám, harmadik személyű személyes névmás fejezné ki, de sem a szituációból, sem a szöveggörnyezetből nem tudjuk pontosan kideríteni, kire vonatkozik: (*Ők*) *Kifosztották a bankot.;* (*Ők*) *Megtalálták az eltűnt kislányt.*

**ÁLTALÁNOS ALANY** ■ Ebben az esetben az alanyt azért nem ismerheted pontosan, mert **nem fontos, hogy kire vagy mire vonatkozik**. Bárki(k)re, bármi(k)re, mindenre vagy mindenkire vonatkozhat, de ellentétükre is: semmire vagy senkire. Az általános alany lehet:

- határozott névelős, általános jelentésű főnév – *A világ tiszteli.; Az ember halandó.; Felhördült az ország.*
- általános névmás – *Bárki megértheti.; Semmi sem veszt el.; Minden csodálatos.*

Általános alany hiányzik a mondatból akkor, amikor személyes névmás fejezné ki, és általánosan vonatkozhat bárkire, vagy épp mindenkire: (*Te*) *Lassan járj, tovább érsz!;* (*Mi*) *Védjük a természetet!;* (*Ti*) *Vágyjatok többre!;* (*Ők*) *Zalánnak nevezik.*

## Gondolatgyűjtő

Olvasd el még egyszer a mondatból hiányzó, határozatlan alanyra vonatkozó példákat: *Kifosztották a bankot. Megtalálták az eltűnt kisfiút.* Hol találkozhatasz te is gyakran hasonló felépítésű mondatokkal? Mit gondolsz, miért van ez így? Gyűjts néhány példát!

## FELADATOK

1. a) Keresd meg az ismeretterjesztő szöveg mondatainak állítmányát!  
b) Rákérdezéssel keresd meg a mondatok alanyát!  
c) Csoportosítsd a füzetedben az alanyokat fajtájuk alapján egy táblázat segítségével!



Mindenki ismeri a *kérészéletű* kifejezést. A kifejezés egy tiszavirág nevű, a kérészek rendjébe tartozó, közismerten rövid életű rovarral kapcsolatos. A 8-12 centiméter hosszú, színpompás tiszavirág szárnyfesz-távolsága eléri a 6-7 centimétert. A rovarok tavasszal és nyár elején járják násztáncukat. Ekkor bárki megfigyelheti őket. Rajzásuk az esti órákban kezdődik. Semmi sem hasonlítható egy ilyen szertartáshoz. A három órán át tartó rajzás nyitányaként az agyagos partoldalban élő hároméves lárvák felemelkednek a víz felszínére. Feljutásukat a kültakarójuk alatt felhalmozódó gáz segíti. A vízfelszínen bújik elő a lárvaéből a szárnyas rovar.



(A Wikipédia szócikke nyomán)

## SZÓKINCSGYARAPÍTÓ

### Szemtelenségek

Fordítsd vissza a lenti meghatározásokat szólássá! Mindegyikben szerepeljen a *szem* szó!

Nem túl bizalomgerjesztő a kinézete.

Nem sok jó várható tőle.

Nagyon éhes.

Egyszerre örül és szomorkodik.

Felpanaszol valamit valakinek.



## 22. Az állítmány és az alany kapcsolata, egyeztetésük – Kiegészítő anyag

### Gondolatébresztő

Idézzétek fel, hogy mit jelent a **szó szerkezet** szó! Milyen típusai vannak?

**AZ ÁLLÍTMÁNY ÉS AZ ALANY KAPCSOLATA** ■ Az állítmány és az alany alárendelő szó szerkezetet alkot. Az alárendelő szó szerkezeteket a **bővítőmény mondatrészi szerepe alapján** szoktuk elnevezni, az állítmány és az alany kapcsolata tehát **alanyos szó szerkezet**. Ez **nyelvtani viszony**, amit a rákérdezés is bizonyít.

Az állítmány és alany szavakat először a logika tudománya használta. A logika művelői szerint a mondat alánya az, amiről állítunk valamit, a mondat állítmánya az, amit állítunk. Ez **logikai viszony**.

**AZ ALANY ÉS AZ ÁLLÍTMÁNY EGYEZTETÉSE** ■ Beszéljétek meg, mi a probléma a következő mondatokkal!

*Te fűrdetjük a kutyát. – A szomszédok örül. – A fiúk szorgalmas voltak. – A réten ezer virágok tündökölnek.*

Az alany és az állítmány nyelvtani kapcsolatát mutatja, hogy számban és személyben egyeztetned kell őket: vagyis **az állítmány alakját az alany számához és személyéhez** kell igazítanod. **Névszói-igei állítmány esetén a névszó számát is** egyeztetned kell az alannal. Például:

*te* – egyes számú, második személyű alany → **Te fűrdeted** a kutyát.

*szomszédok* – többes számú, harmadik személyű alany → **A szomszédok örülnek**.

*fiúk* – többes számú, harmadik személyű alany → **A fiúk szorgalmasak voltak**.

Az alanyhoz kapcsolódó számneveket nem vesszük figyelembe:

*ezer virág* – egyes számú, harmadik személyű alany → **A réten ezer virág tündököl**.

Az állítmány számbeli és személybeli egyeztetési szabályaitól bizonyos esetekben eltérhetsz, sőt néha több jó megoldás is lehet. Ha például több egyes számú alany van a mondatban, akkor az alanyok többségét is figyelembe vehetjük, és ezért az állítmányt ilyenkor többes számba is tehetjük.

Például:

**Zalán és Pali kirándul.** / **Zalán és Pali kirándulnak.**

**Annamária és Piroska veszekszik egymással.** / **Annamária és Piroska veszekszenek egymással.**


Az **alaki egyeztetés** helyett ilyenkor úgynevezett **értelmi egyeztetést** használunk. Figyeljétek meg a következő oldalon lévő példákat, és beszéljétek meg, miért térünk el bennük az egyeztetés alapszabályától!

- a) Piroska és én hívtuk meg a vendégeket.
- b) Az Egyesült Államok felkészült a választásra.
- c) Mi a legjobb osztály vagyunk!
- d) (Ti) Tiszta sár vagytok!
- e) A rögbimérkőzést az Esztergomi Vitézek nyerte meg.

### Gondolatgyűjtő

Járj utána, mit jelent a *logika* szó! Nézd meg, milyen sokféle megközelítése lehet! Te milyen embert neveznél *logikusan gondolkodónak*? És milyen gondolatot mondanál logikusnak?

## FELADATOK

1. Magyarázzátok el egymásnak, mit jelentenek az alábbi szólások, közmondások! 

Ajándék lónak ne nézd a fogát!

Átesik a ló túlsó oldalára.



Magas lóról beszél.

Rossz lóra tesz.

Húzza a lóbőrt.

Lovat ad alá.

Közös lónak túros (kisebesedett, feltört) a háta.

2. a) Keresd meg az alanyt a fenti mondatokban!  
b) Állapítsd meg az alany fajtáját!  
c) Miért van legtöbb esetben általános alany a szólásokban, közmondásokban? 
3. Válassz ki két mondatot a fentiek közül, és készítsd el az ágrajzát a füzettedben! 

### SZÓKINCSGYARAPÍTÓ

**Minden jó, ha LÓ a vége!**

Keressetek *-ló* végződésű szavakat! Alkossatok velük mondatokat! Ügyeljetek az alany és az állítmány egyeztetésére!



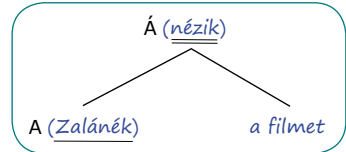


## 23. A tárgy fogalma, szófaji jellemzői

### Gondolatébresztő

Nehogy már a fark csóválja a kutyát! Nehogy már a befőtt tegye el a nagymamát! Sorolj fel hasonló szólásokat! Mi a humor forrása ezekben a mondatokban?

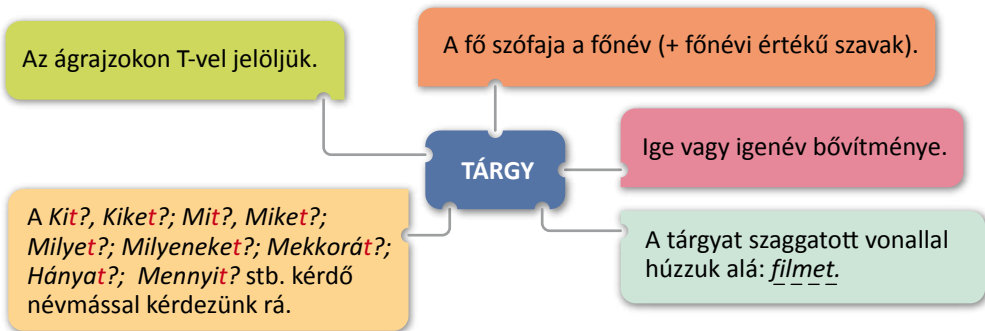
**A TÁRGY** ■ A harmadik mondatrészi szerep, amelyet megismerhetsz: a tárgy. A **tárgy** azt nevezi meg, aki-re vagy amire az ige által kifejezett cselekvés irányul, vagy ami a cselekvés eredményeképpen létrejön. A következő mondatban is található egy főnév, amelyre az igei állítmány jelentése irányul:



Zalánék nézik a **filmet**. **Mit** néznek? → A **filmet** nézik.

A mondat állítmánya igei állítmány (*nézik*). A *nézik* ige tárgyas, és a **tárgyas igékhez mindig járul tárgy**. A tárgyra a **kérdő névmások tárgyragos alakjaival** kérdezhetsz: *Kit?*, *Mit?*, *Kiket?*, *Miket?*, *Milyet?*, *Milyeneket?*, *Mekkorát?*, *Hányat?*, *Mennyit?* stb.

Ha a tárgyas igéből igenevet képzünk (pl. *néz* → *néző*, *ás* → *ásni*), a tárgy emellett is megjelenik: *filmet* *néző*, *kertet* *ásni* stb.



**A TÁRGY SZÓFAJA ÉS ALAKJA** ■ A tárgy szófaja **főnév** vagy **főnévi értékű** szó. A tárgy felismerésében szintén fontos, hogy megfigyeld az alakját, a toldalékolását.

A TÁRGY SZÓFAJA	ALAKI TULAJDONSÁGAI	PÉLDÁK
főnév	A tárgy ragja, a-t rag van rajta.	Az <u>autót</u> <u>vezetem</u> .
	A -t tárgyrag előtt jelek lehetnek rajta.	Az <u>autókat</u> / Az <u>autónkat</u> / <u>Paliét</u> / <u>Paliét</u> szerelik.
	Elmaradhat a tárgy ragja néhány birtokos személyjel után.	Add fel a <u>kabátom</u> (at)!

A TÁRGY SZÓFAJA		ALAKI TULAJDONSÁGAI	PÉLDÁK
főnevet helyettesítő névmás		Tárgyként ugyanazokat a toldalékokat veheti fel, mint a főnevek.	<u>Várt valakit.</u> ; <u>Azokat meghívta.</u> ; <u>Elviheti bárkiét.</u>
		Néhány névmás tárgyrag nélkül is lehet tárgy.	Látsz <u>engem?</u> ; Látlak <u>téged!</u> ; Hogy érzed <u>magad?</u>
főnévi értékű egyéb szófajok	melléknév	A tárgy ragját megkapva tárgyként viselkednek a mondatban.	A <u>kéket</u> választom.; A <u>városiakat</u> legyőzték.
	számnév		<u>Kérem a harmadikat!</u> ; A <u>negyedikeseinket</u> kitüntették.; <u>Sokat</u> kértél.
	melléknévi igenév		<u>Futókat</u> edz.; A <u>meghívottakat</u> kínálja.
	mondatszó		Egy <u>jajt</u> hallott.
főnévi igenév		Tárgyként nem kaphat tárgyragot (általában személyragokat sem kap).	<u>Szeretnék várni.</u> ; <u>Futni akartok?</u> ; <u>Elkezdtek volna kifaragni.</u>

### Gondolatgyűjtő

Dolgozzatok párban! A pár egyik tagja tegyen fel kérdéseket a tárgyról tanultakkal kapcsolatban, társa pedig válaszoljon a kérdésekre! Egy-egy kérdés után cseréljétek szerepet!

## FELADATOK

1. a) Az alábbi csalimese fiú- és lányneveket rejt. Keresd meg ezeket!



*E mesebeli rénszarvas kapálta másnak a földjét. Sokan nagyon szívesen hallgatták, miközben tíz halász lógatott hálójukat a tóba. A vezérhalász kérte rézfűvósok fölvonulását is, de azok ott óhatatlanul megfáztak volna, ezért nem jöttek. Érthető, hogy a halász kiabál: intő példa ez mindenkinek.*

- b) Írd ki a füzetedbe a mondatok tárgyait!

### TALENTUM

Találj ki te is olyan csalimesét, amelyben nevek rejtőznek el!  
Olvasd fel az osztálynak! Ki tud hallás után több nevet megtalálni?



## 24. A tárgy elemzése

### Gondolatébresztő

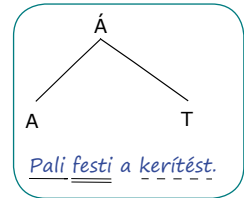
Tekintsd át, hogy mit tanultál az előző leckében a tárgy mondatbeli elemzéséről!

A mondatelemzés eddigi lépéseit felelevenítve most a tárgy szerepében álló szavakat fogjuk elemezni. **Ha a rákérdezéskor a kérdő névmás végén ott van a tárgy ragja, akkor biztosan a tárgyra kérdeztél rá.**

*Pali festi a kerítést.*

(viszonyszós szókapcsolat: *a kerítést*)

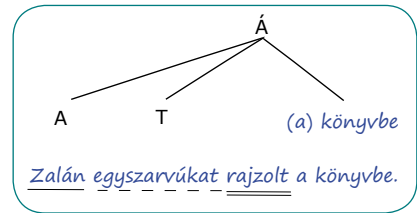
1. igei állítmány: festi
2. **Ki** festi? → **Pali** festi.
3. alany: Pali
4. **Mit** fest? → (A) **kerítést** festi.
5. tárgy: kerítést (főnév)



*Zalán egyszarvúkat rajzolt a könyvbe.*

(viszonyszós szókapcsolat: *a könyvbe*)

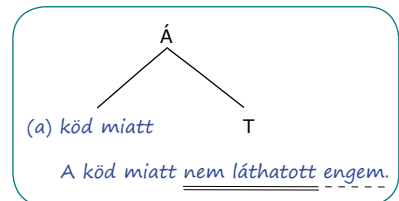
1. igei állítmány: rajzolt
2. **Ki** rajzolt? → **Zalán** rajzolt.
3. alany: Zalán
4. **Miket** rajzolt? → **Egyszarvúkat** rajzolt.
5. tárgy: egyszarvúkat (többes számú főnév)
6. **Hová** rajzolt? → (A) **könyvbe** rajzolt.



*A köd miatt nem láthatott engem.*

(viszonyszós szókapcsolat: *nem láthatott, (a) köd miatt*)

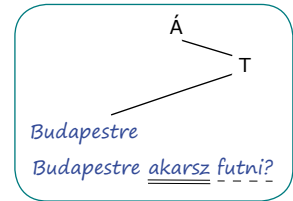
1. igei állítmány: nem láthatott
2. (az alanyt az igei személyrag mutatja: ő)  
Ezt nem kell az ágrajzba felvenned.
3. **Kit** nem láthatott? → **Engem** nem láthatott.
4. tárgy: engem (személyes névmás)
5. **Miért** nem láthatott? → (A) köd miatt nem láthatott.



Mivel a főnévi igenéven tárgyrag nem lehet, segíthet, ha a főnévi igenévet most is átalakítod „gondolatban” -ás/-és képzős főnévvé. Ha már gyakorlott leszel, nem lesz erre szükséged, hiszen a főnévi igenévi tárgy válaszol a rákérdezésre.

Budapestre akarsz futni?

1. igei állítmány: akarsz
2. (az alanyt a igei személyrag mutatja: te)  
Ezt nem kell az ágrajzba felvenned.
3. **Mit** akarsz? → **Futni (= a futást)** akarsz (akarod).
4. tárgy: futni
5. **Hová** futni? → **Budapestre** futni.



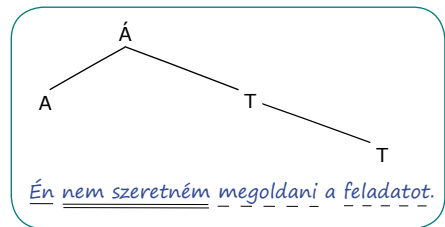
Könnyen elronthatod az elemzést, ha így kérdezel: *hová akarsz?* Ekkor a *Budapestre* szót az igei állítmány bővítményeként rajzolod be az ágrajzba, ez viszont nem jó.

A főnévi igenév tárgy lesz a következő igei állítmányok mellett: *tud, akar, szeret, kíván, bír, mer, kezd.*

*Én nem szeretném megoldani a feladatot.*

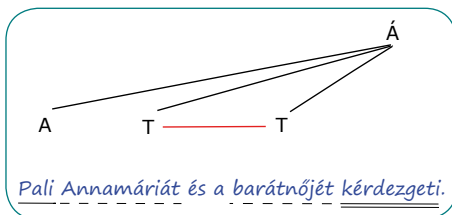
(viszonyzós szókapcsolat: *nem szeretném, a feladatot*)

1. igei állítmány: nem szeretném
2. **Ki** nem szeretné? **Én** nem szeretném.
3. alany: én
4. **Mit** nem szeretnék? → **Megoldani (= a megoldást)** nem szeretném.
5. tárgy: megoldani
6. **Mit** megoldani? → (A) **feladatot** megoldani.
7. tárgy: feladatot

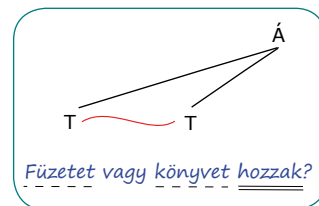


**A TÁRGY HALMOZÁSA** ■ A mellérendelő szó szerkezetet alkotó tárgyak esetén **halmozott tárgyról** beszélünk.

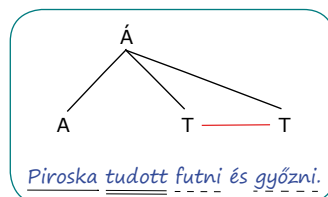
*Pali Annamáriát és a barátnőjét kérdezzeti.*



*Füzetet vagy könyvet hozzak?*



*Piroska tudott futni és győzni.*



## Gondolatgyűjtő

Készíts gondolkodástérképet a füzetedbe, amellyel összefoglalod, mit tudtál már korábban a főnévi igenevekről, és mivel egészültek ki most az ismereteid!

## FELADATOK

1. a) Írj olyan mondatokat, amelyekben a következő szavak a tárgy mondatrész szerepét töltik be!

kutyát

szebbet

kérdezni

magad

negyediket

- b) Elemezd a mondatokat, majd készítsd el ágrajzukat!

2. Elemezd a következő mondatokat szóban!  
Miben hasonlítanak?

Szeretnék mindent megkérdezni.

Nem tudtak téged mostanában felhívni.

Látom a virágot kinyílni.



3. Elemezd a következő párbeszéd mondatait a füzetedben!

- Gyönyörű pulóvereket láttam a kirakatban. Szeretném ráérősen megnézni és felpróbálni a boltban.
- Melyiket kéred?
- A sárgát és a kéket is megveszem.



## JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

Mennyire ismered alaposan a vegyjeleket? A következő mondatokban a tárgyak helyén részben vagy egészben vegyjelek állnak. Kitaláld, vajon milyen tárgyak rejtőztek a rövidítések mögé?

Láttam én már kar-Sn varjút.

Nahát, mégis megkaptam a zse-B-át?

Jól ismered Te-Cu-várost?

Remélem, kihúztad a Fe-alót!

Jaj, elsodorta a szél a kisha-!

Aki korán kel, Au-at lel.

## 25. A tárgy fajtái

### Gondolatébresztő

Mit jelentenek a következő összetételek: *lábszárvédő, államalapító, haszonleső, irodalomkedvelő, hangutánzó*? Alakítsd át őket tárgyas szerkezetekké!

**AZ IRÁNYTÁRGY ÉS AZ EREDMÉNYTÁRGY** ■ A tárgyat csoportosíthatjuk az alaptag jelentése alapján. A tárgy alaptaga egy tárgyas ige vagy egy tárgyas igéből képzett igenév. Ha az alaptagban kifejezett cselekvés egy olyan tárgyra irányul, amely már a cselekvés előtt létezett, **iránytárgyról** beszélünk: *fát vág, kutyát oktatni, falat festő*.

vág	oktatni	festő
fát	kutyát	falat

#### IRÁNYTÁRGY

Már a cselekvés előtt létezett.



Ha a tárgy az alaptagban kifejezett cselekvés eredményeként jön létre, **eredménytárgyról** beszélünk: *pulóvert köt, süteményt sütni, falat építő*.

köt	sütni	építő
pulóvert	süteményt	falat

#### EREDMÉNYTÁRGY

A cselekvés eredményeként jön létre.



**A HATÁROZOTT ÉS A HATÁROZATLAN TÁRGY** ■ A tárgyat csoportosíthatjuk az alapján is, hogy a kommunikáció résztvevői tudják-e pontosan, hogy kire vagy mire vonatkozik a tárgy jelentése. Ennek alapján megkülönböztetünk **határozott és határozatlan tárgyat**.

A tárgy **határozott**, ha a kommunikáció résztvevői pontosan tudják, hogy ki az a személy vagy mi az a dolog, amelyre vonatkozik (*Pétert hívta fel.*) A tárgy **határozatlan**, ha a kommunikáció résztvevői nem tudják pontosan, hogy mi(k)re vagy ki(k)re vonatkozik (*Felhívott valakit.*).

A tárgy határozottsága vagy határozatlansága meghatározza az igei alaptag ragozását. Ha a tárgy határozott, akkor az ige ragozása határozott (*Felvettem a pulóveremet.*), ha a tárgy határozatlan, akkor az ige ragozása általános (*Felveszek egy pulóvert.*).

#### A HATÁROZOTT TÁRGY LEHETSÉGES ESETEI ■ A tárgy szófaja:

- tulajdonnév: *Zalánt várom.*
- határozott névelős főnév (vagy határozott névelős főnévi értékű névszó): *Látod a felhőket?; A kéket válaszd!*
- birtokos személyjeles főnév: *Hajukat fújta a szél.*
- birtokjeles főnév: *Apáét kérem.*
- személyes névmás: *Őt választotta.; Őket kérte meg!*
- főnévi igenév abban az esetben, ha a főnévi igenévnek saját határozott tárgya van: *Meg akarom venni a házadat.*

#### A HATÁROZATLAN TÁRGY LEHETSÉGES ESETEI ■ A tárgy szófaja:

- határozatlan névelős főnév: *Megvett egy lakást.*
- névelő nélküli főnév: *Lakást vett.*
- a kérdő, a vonatkozó, a határozatlan, az általános (a *mindet* és a *valamennyit* kivételével) és a melléknévi mutató névmás: *Mit mondasz?; Amit csak kérsz!; Valakit várok.; Mindenkit felhívok.; Ilyet választok.*
- főnévi igenév abban az esetben, ha a főnévi igenévnek nincs határozott tárgya: *Akarok venni egy házat.*

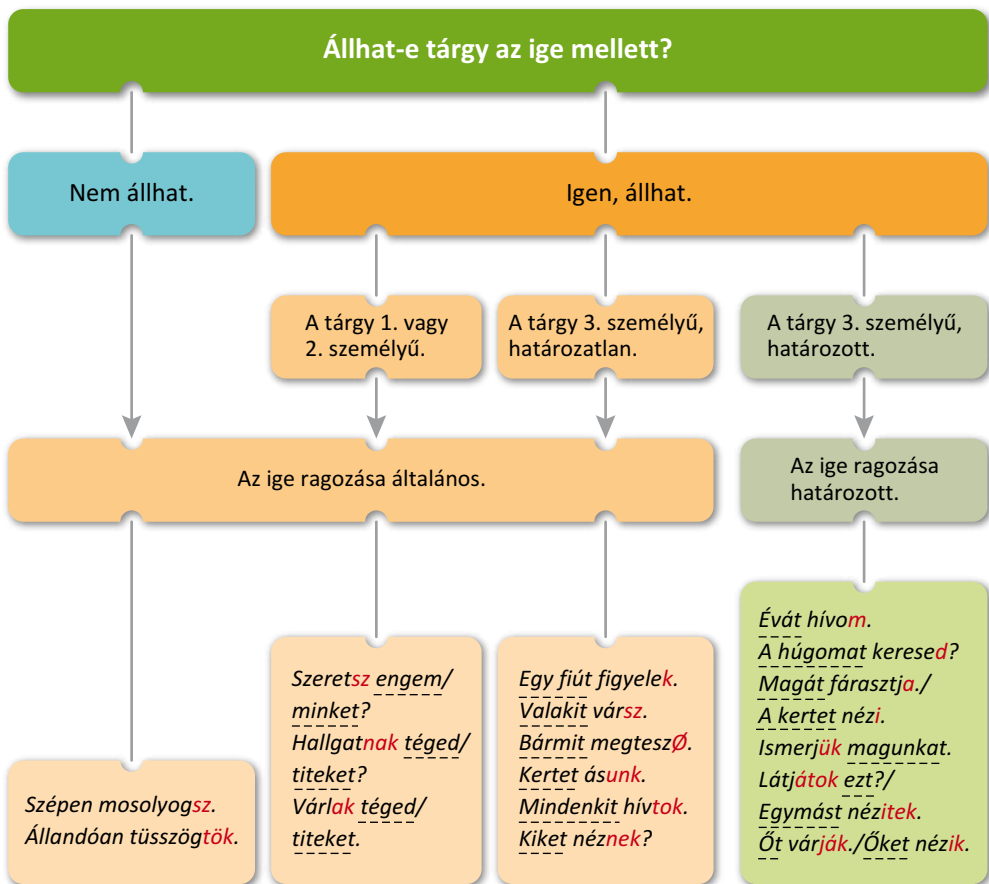
**AZ IGE RAGOZÁSA HALMOZOTT TÁRGYAK ESETÉN ■ Az ige ragozása a hozzá közelebbi tárgyhoz igazodik**, ha a mondatban a halmozott tárgy egyik tagja határozott, a másik pedig határozatlan.

*Annamáriát és egy lányt jelölnek ki a feladatra.* – Az ige az *egy lányt* tárgyhoz igazodik: általános ragozású.

*Egy lányt és Annamáriát jelölik ki a feladatra.* – Az ige az *Annamáriát* tárgyhoz igazodik: határozott ragozású.

#### Gondolatgyűjtő

Figyeld meg a következő oldalon lévő ábrát! Mondd el saját szavaiddal, hogy mely esetekben használunk határozott, és mely esetekben általános ragozást!



## FELADATOK

1. A 73. oldalon az iránytárgyra és az eredménytárgyra hozott példákkal találkoztl. Írj mindegyik példával egy-egy mondatot a füzetedbe!
2. a) Párokba rendeződve döntsétek el, melyik igealakkal helyesek a mondatok! Döntésüket indokoljátok!
- b) A helyes mondatokat írjátok le a füzetetekbe!

Egy szomszédot és Annamáriát **érint/érinti** a dolog.

Őt és még valakit **megkérdezték/megkérdeztek**.

Valamennyit, de nem olyan sokat **kérek/kérem**.





2. a) Keresd meg az alábbi szöveg mondataiban található tárgyakat!  
 b) Állapítsd meg, hogy határozottak vagy határozatlanok-e! Írd le őket csoportosítva a füzetedbe!

Zalán meghívta Annamáriát moziba. A lány indulás előtt evett egy keveset, így Zalán fél órát várt rá. A film előtt bejárták a várost. Szeretnek sétálni. Mivel hűvös volt az idő, kabátot, sapkát és sálát is vettek. Nem akartak elkésni, így gyakran nézték az időt. Csak egy filmet néztek meg, bármennyit is szeretett volna Annamária. Mozi után is sétáltak.



3. Döntsd el, hogy iránytárgy vagy eredménytárgy található-e az alábbi mondatokban! Válaszodat indokold is meg!

Este csak salátát eszem.

Szeretnék gyerekeket tanítani.

Virágokból készit koszorút.

Hétfvégén kitararítom a lakásomat.

Pali autókat rajzol.

4. Alkoss mondatpárokat, amelyekben az alábbi főnevek egyszer iránytárgyként, egyszer pedig eredménytárgyként szerepelnek!

kenyér

szobor

sms



## A SZAVAKON TÚL

Tudod-e, milyen foglalkozást jelölnek az alábbi mesterségek? Magyarázd el, mit csinálnak ezek a mesterek!

Például: mészáros – húsokat dolgoz fel

tímár

csizmadia

gombkötő

molnár

bognár

borbély

vincellér

## 26. Gyakorolj!

1. a) Olvasd el az alábbi szövegrészletet! Nevezd meg a szövegben található mondatok fajtáit a beszélő szándéka szerint!

– Hát akkor figyeljetek! Az egész falu azt a földet műveli meg, ami a hegy lábánál terül el. Na már most, hogy jutnak le az emberek a földre, hogy takarítják be a termést és hogy szállítják a faluba? Na hogy?

– Természetesen számárháton [...].

– Ház ez az! [...] Eltüntetjük a szamarakat, és ezzel megbénul a falu élete. Ez nem emberrablás, hiszen csak szamarokról van szó.

(Gerald Durrel: Szamártolvajok – részlet)

- b) Melyik mondatfajta nem találtál példát a szövegben?

2. Döntsd el az alábbi egyszerű mondatokról, hogy milyen szerkezetűek!

Tisztelt Asszonyom!

Pannitól kaptam az ajándékot.

Jaj!

Tegnap megvettem a régen kinézett futócipőt.

Kenyeret szel.

3. Keresd meg a mondatok állítmányát, és állapítsd meg, hogy igei vagy névszó-i-igei állítmányok-e!

Nagyon boldog vagyok.

El fogok indulni a sakkversenyen.

Szeretek jókat beszélgetni a barátaimmal.

Kényelmes az új autónk.

Futva közeledett felénk.

Nem kérdeznéd meg tőle?

4. a) Jelöld a füzetedben aláhúzással a mondatok állítmányát és alanyát!  
b) Határozd meg az állítmányok fajtáját és a mondatok alanyainak szófaját!

Anna orvos.

A kék a pirosnál is szebb.

Valaki mindig elfelejti becsukni a kertkaput.

Mi kerestünk tegnap este.

Ki kérdezi ezt a butaságot?

Itt nem illik hangosan beszélni.

5. Írjatok egy-egy mondatot úgy, hogy az alábbi szavak legyenek a mondatok állítmányai és alanyai! (Minden szót használjatok fel a mondatalkotáshoz!)

a) Állítmányok

kell

el fog fogyni

segíthetne

sportoló

adtam

b) Alanyok

valaki

ennem

én

Zalán

torta

6. Döntsd el, hogy határozott, határozatlan vagy általános alany van-e az alábbi mondatokban!

a) *Emberek hangját hallottuk.*

b) *Valaki kopogtat.*

c) *Figyeljünk egymásra!*

d) *Házat vettek.*

e) *Ők voltak itt tegnap is.*

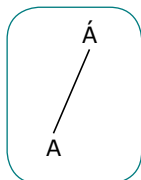
f) *Az egész világ rólad beszél.*

7. a) Alkoss egyszerű mondatokat a következő ágrajzok alapján!

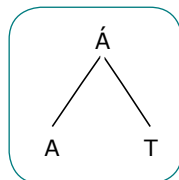
b) Írd le a füzetedbe!

c) Ellenőriztétek egymás mondatait úgy, hogy padtársatokkal füzetet cseréltek!

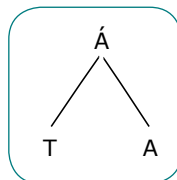
a)



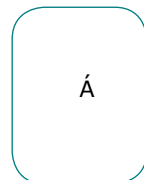
b)



c)



d)



8. Elemezd a következő mondatokat, készítsd el ágrajzukat is!

a) *Zalán és Annamária szeret tollasozni.*

b) *Almát és körtét is vegyél.*

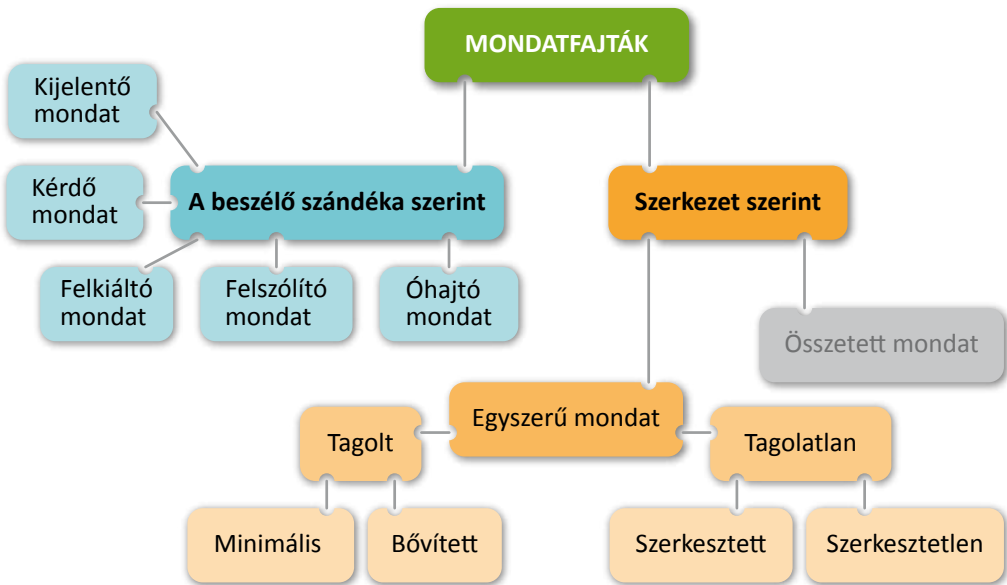
c) *Pali köhög, tüsszög, de nem lázas.*

d) *Indulnom kell.*

e) *Panni szeret süteményt sütni.*

f) *Nem találom a pénztárcám.*

# 27. Összefoglalás – Mondatok, mondatrészek: az állítmány, az alany és a tárgy



**Alany (A)**

- Kérdése: főnevet helyettesítő *Ki?, Kik?; Mi?, Mik?* kérdő névmás + állítmány.
- Az állítmány bővítője.
- A fő szófaja a főnév (+ főnévi értékű szavak).
- Fajtái: határozott, határozatlan és általános alany.
- Nem lehet rajta rag.

**Állítmány (Á)**

- A mondat központi, fő mondatrésze.
- Önállóan is alkothat mondatot.
- Fő szófaja az ige.
- Nem lehet bővítője, ezért nyelvtani értelemben nem lehet rákérdetni.
- Fajtái: igei és névszó-igei állítmány.

**MONDATRÉSZEK**  
A szó szerkezetet felépítő egységek.

Jelző

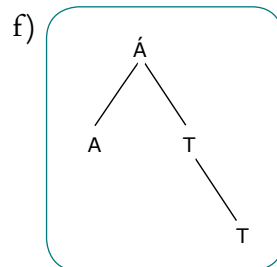
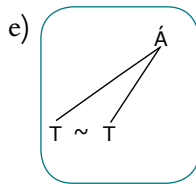
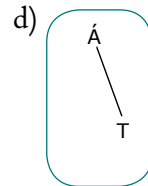
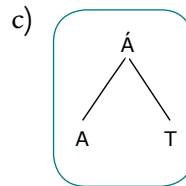
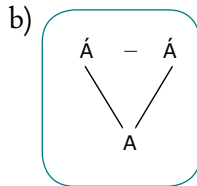
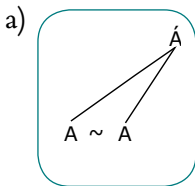
Határozó

**Tárgy (T)**

- Kérdése: a *Kit?, Kiket?; Mit?, Miket?; Milyet?; Milyeneket?; Mekkora?; Hányat?, Mennyit?* stb. kérdő névmás + alaptag.
- A fő szófaja a főnév (+ főnévi értékű szavak).
- Ige vagy igenév bővítője lehet.
- Fajtái: a) iránytárgy és eredménytárgy; b) határozott és határozatlan tárgy.

## 28. Ellenőrizd a tudásodat!

- Mondd el saját szavaiddal, mit nevezünk mondatnak!
- Milyen mondatfajtákat különböztetünk meg a beszélő szándéka szerint?
- Mondj egy-egy példát minden mondatfajtára!
- Milyen mondatfajtákat ismersz a mondat szerkezeete szerint?
- Írj egy-egy példát az egyszerű mondat fajtáira!
- Mit nevezünk mondatrésznek?
- Mi az ágrajz?
- Mutasd be néhány példa segítségével az állítmányt!
- Mikor beszélünk igei állományról, és mikor névszói-igei állítmányról?
- Mutasd be néhány példa segítségével az alanyt!
- Milyen fajtái vannak az alanyoknak?
- Írj két-két példát az alany fajtáira!
- Mutasd be néhány példa segítségével a tárgyat!
- Milyen fajtái vannak a tárgynak?
- Írj két-két példát a tárgy fajtáira!
- Döntsd el a következő állításokról, hogy igazak vagy hamisak!  
*Az állítmány önmagában is lehet mondat.*  
*Az alany felvehet ragokat.*  
*A tárgy ragja a -t.*  
*A tárgyas igék mindig határozott ragozásúak.*  
*A névszók segédige nélkül is betölthetik az állítmány szerepét.*  
*A főnévi igenév csak alany lehet a mondatban.*  
*Az ige csak állítmány lehet a mondatban.*
- Írj mondatokat a következő ágrajzok alapján!



IV.

# MONDATOK, MONDATRÉSZEK: a határozók és a jelzők



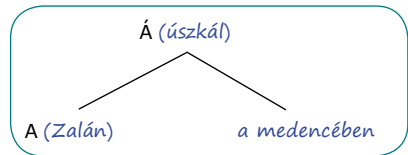
## 29. A határozó fogalma, szófaji jellemzői

### Gondolatébresztő

Meséld el padtársadnak, milyen útvonalon és milyen hangulatban jöttél ma iskolába! Igyekezz minél pontosabban és szemléletesebben fogalmazni!

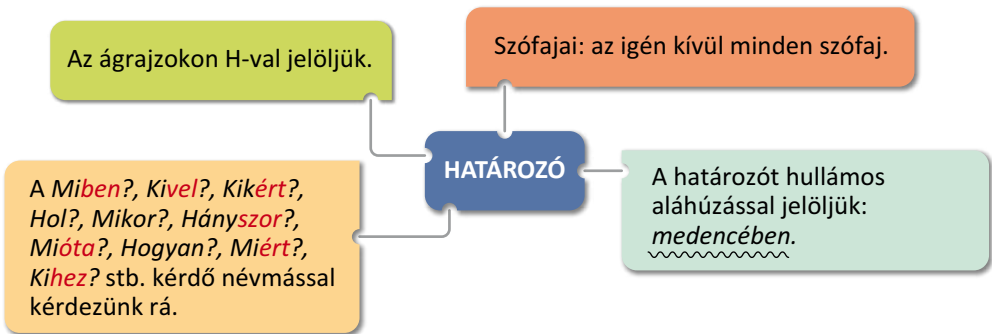
**A HATÁROZÓ** ■ A határozók az alaptagjuk jelentéséhez kapcsolódó **különbéle körülményeket jelölik**. Ezek a körülmények sokféle jelentéstípusba sorolhatók be. Ki-fejezhetsz vele például helyet: **moziba megy**, időt: **estig maradunk**, állapotot: **beteg-en feküdt** és még sok másféle körülményt is.

A határozói szerepet a főneveken különféle határozóragokkal fejezzük ki. A *Zalán úszkál a medencében* mondatban is van egy ilyen szó: *medencében*. Határozóragos kérdő névmással kérdezhetsz rá: **Miben úszkál?** → *A medencében úszkál*. A *medencében* határozó tehát az igei állít-mányhoz kapcsolódik.



A határozók kétféleképpen jelenhetnek meg a mondatban:

- igékhez vagy igenevekhez kapcsolódva: **medencében** úszkál, **kezéhez** ér, **Szentend-rén** született, **lassan** sétáló, **hajnalban** ébredve stb.
- névszókhoz (főnév, melléknév, számnév, névmás) és határozószókhoz kapcsolódva: **himnusz (az) emberhez**, **nagyon** okos, **kétszer** öt, **teljesen** olyan, **korán** reggel stb.



**A HATÁROZÓK SZÓFAJA ÉS ALAKJA** ■ A határozó szófaji szempontból a legváltozatosabb mondatrészt. Lehet:

- **határozóragos** vagy **névutós főnév** (a **földre** lépett, a **műhely előtt** találkoztak) illetve **főnévi névmás** (**abban** bízva)
- **határozóragos melléknév** (**szépen** ír) vagy **melléknévi névmás** (**olyanná** lett olyan+vá)
- **határozóragos számnév** (**hármán** lesznek) vagy **számnévi névmás** (**annyiszor** mondtad)
- **főnévi igenév** (**zuhanyozni** ment, **festetni** készüül)

- **határozói igenév** (*ülve fogadta, énekelve gyülekeznek*)
- **határozószó** (*bent van; reggel jött; gyakran fut; egyedül él*) vagy (**határozószerkezet**; *ott tanul*)
- **főnévvé vált mondatrész** (*nem válaszolt a hellóra*)

### Gondolatgyűjtő

Foglald össze hat mondatban a határozóról tanultakat a 82. oldal ábrája segítségével!

## FELADATOK

- a) Keresd meg a mondatokban a tanult mondatrészeket!
  - b) Kérdezz rá a kiemelt szavakra!
  - c) Írd le a használt kérdőszavakat a füzetbe, és jelöld rajtuk a határozóragokat színes ceruzával!

**Kettőtől** kezdődik az énekkar. Nagy **üstben** főzzük a szilvalekvárt. **Mogyoróval** ízesítjük a csokoládét. **Céljainkért** sokszor áldozatot kell hozni. **Barátnőimmel** ma moziba megyek.

- a) Kérdezz rá a következő határozós szó szerkezetekben a határozóra!
  - b) Csoportosítsd a határozókat az alapján, hogy határozóragos névszó vagy névszó névmás fejezi ki a körülményt!

veszekszik a testvérével

gyorsan fut

az asztal alatt taláta

tavasz óta nem láttam

a dugó miatt késtem el

szomorúan néz

- Hány határozó van a következő mondatokban? Elemezd és ábrázd a mondatok szerkezetét a füzetedben!

Hajnalban kedvetlenül csipogtak a verebek a bokorban.

Kimerülten, de rendíthetetlenül vánszorogtak a kastély felé.

Jókedvűen indultunk sétálni.

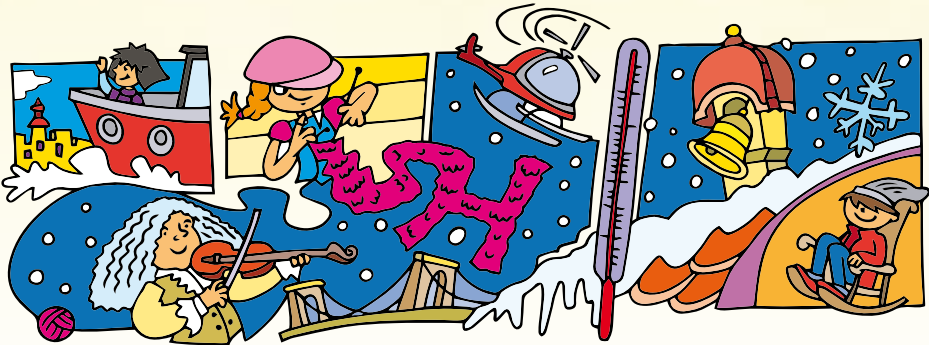
Bízom benned és Piroskában.



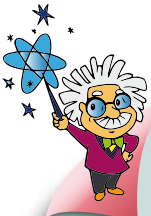
4. a) Írj három mondatot az időjárásról úgy, hogy mindegyik mondatban legalább két határozó legyen!  
b) Karikázd be a határozóragokat!

5. a) Olvasd el Zalán levelét, amelyet barátjának írt!

Hazám határait hátrahagyva három hétig hajókéztem. Hetedikén, hétfőn hárman Hédivel, Hugóval (holland házaspár) Hágából Helsinkibe hajóztunk. Hédi horgolt, hímzett. Hugó heverészett, hálólhelyére húzódott. Hajónkat hamarosan hömpölygő hullámok háborították, halászcsonakként himbálták. Huszonharmadikán hangversenyen Händel, Haydn hegedűversenyét hallgattuk. Havazik Helsinkiben, Hágában. Hó hull háztetőkre, hidakra, halpiacokra. Hőmérőnk higanyszála hajnalban húszig húzódik. Háromnegyed hétkor hosszan hangzik Helsinki harangszava. Hangulatos hotelünk helyiségeiben, hálószobáiban hintaszékek, heverők háziszóttessel. Hideg hétköznapokon holdfénynél hógolyózunk, hokizunk. Hosszú hontalanságomból hűsvétra hazaérkezem hozzátok Hevesre helikopterrel vagy hajóval.



- b) Tegyél fel kérdéseket a határozóval kifejezett eseményekre!  
c) Írd ki füzetedbe a határozós szó szerkezeteket!



## TALENTUM

Zalán leveléhez hasonlóan találjatok ki új történeteket más kezdőbetűkkel! Olvassatok fel néhány megoldást, és értékeljétek, kié lett a legszellemesebb!

## 30. A határozó elemzése

### Gondolatébresztő

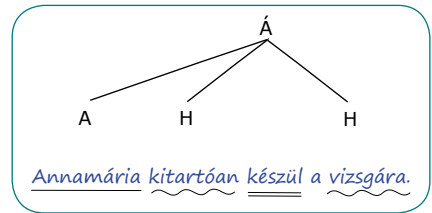
Idézd fel, milyen kérdőszókkal tudunk rákérdezni egy-egy határozóra! Hány kérdőszót tudsz összegyűjteni egy perc alatt?

A határozók nagyon sokféle alakban fordulhatnak elő, ezért különösen fontos, hogy figyelj a rákérdezésben szereplő névmásra. **Ha a kérdő névmás határozóragos vagy névutós, akkor biztosan határozóra kérdeztél rá.**

*Annamária kitartóan készül a vizsgára.*

(viszonyos szókapcsolat: *a vizsgára*)

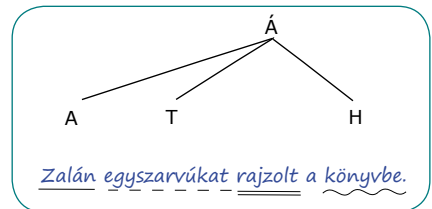
1. igei állítmány: készül
2. **Ki** készül? → **Annamária** készül.
3. alany: Annamária
4. **Hogyan** készül? → **Kitartóan** készül.
5. határozó: kitartóan (ragos melléknév)
6. **Mire** készül? → **A vizsgára** készül.
7. határozó: vizsgára (ragos főnév)



*Zalán egyszerűkét rajzolt a könyvbe.*

(viszonyos szókapcsolat: *a könyvbe*)

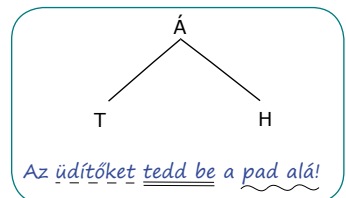
1. igei állítmány: rajzolt
2. **Ki** rajzolt? → **Zalán** rajzolt.
3. alany: Zalán
4. **Miket** rajzolt? → **Egyszerűkét** rajzolt.
5. tárgy: egyszerűkét
6. **Hová** rajzolt? → **A könyvbe** rajzolt.
7. határozó: könyvbe (ragos főnév)



*Az üdítőket tedd be a pad alá!*

(viszonyos szókapcsolat: *tedd be, pad alá, az üdítőket, a pad*)

1. igei állítmány: tedd be
2. (az alanyt a igei személyrag mutatja: te)
3. **Mit** tegyél be? → **Az üdítőket** tedd be!
4. tárgy: üdítőket
5. **Hová** tedd be? → **A pad alá** tedd be!
7. határozó: pad alá (névutós főnév)

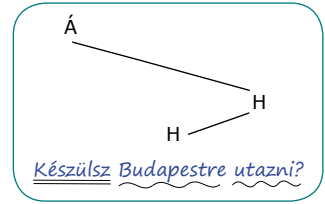


A névutónak ugyanaz a szerepe, mint a határozóragnak.

A főnévi igenév átalakítása *-ás/-és* képzős főnévvé a határozó esetében is segítséget jelenthet. De a legfontosabb, hogy ilyenkor is figyeld a kérdő névmás alakját!

Készülsz Budapestre utazni?

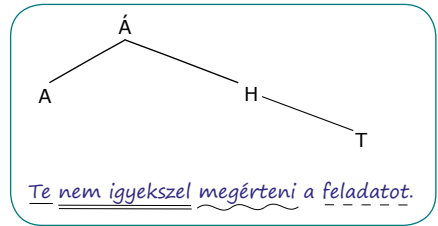
1. igei állítmány: készülsz
  2. (az alanyt a igei személyrag mutatja: te)
  3. **Mire** készülsz? → **Utazni (= az utazásra)** készülsz.
  4. határozó: utazni (főnévi igenév)
  5. **Hová** utazni? → **Budapestre** utazni.
  6. határozó: Budapestre (határozóragos tulajdonnév)
- (Ha úgy kérdezel: *hová készülsz?*, akkor elrontod az elemzést.)



Te nem igyekszel megérteni a feladatot.

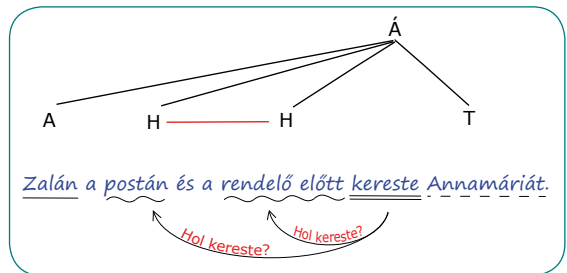
(viszonyos szókapcsolat: *nem igyekszel, a feladatot*)

1. igei állítmány: nem igyekszel
2. **Ki** nem igyekszik? **Te** nem igyekszel.
3. alany: te
4. **Mire** nem igyekszel? → **Megérteni (=a megértésre)** nem igyekszel.
5. határozó: megérteni
6. **Mit** megérteni? → **A feladatot** megérteni.
7. tárgy: feladatot

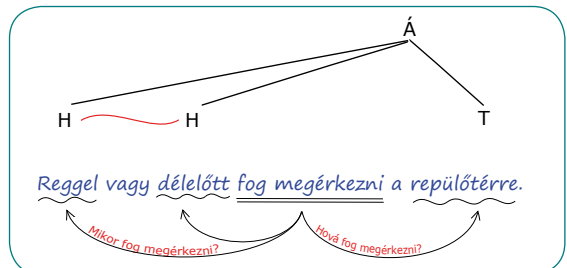


**A HATÁROZÓK HALMOZÁSA** ■ A mellérendelő szó szerkezetet alkotó határozók esetén **halmozott határozóról** beszélünk.

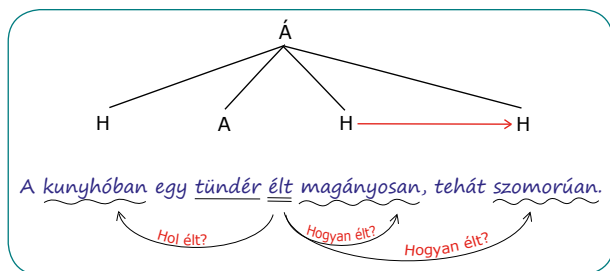
Zalán a postán és a rendelő előtt kereste Annamáriát.



Reggel vagy délelőtt fog megérkezni a repülőtérre?



A kunyhóban egy tündér élt magányosan, tehát szomorúan.



### Gondolatgyűjtő

Mit gondolsz, meddig lehet halmozni a határozókat? Alkoss egy olyan mondatot, amelyben legalább hét határozó van!

## FELADATOK

1. a) Írj a fenti példákhoz hasonló mondatokat a füzetedbe!

b) Elemezd a mondatokat, és rajzold meg az ágrajzukat is!

2. Zalán múlt órai leveléből válassz három mondatot, amelyben halmozott határozó található, és elemezd ezeket!

3. Nem mindegy!

kedvel – kedvvel

könyvel – könyvvel

Foglald mondatba a szavakat! Milyen mondatrészek szerepét töltik be? Dolgozz a füzetedbe!

### A SZAVAKON TÚL

Vásárló az eladónak: „Szeretném felpróbálni a piros ruhát a kirakatban.”  
Mire az eladó: „Rendben, ha akarja, de van próbafülkénk is.”  
Vizsgáld meg a viccet mondattanilag! Elemezd a vásárló mondatát!



# 31. A határozók fajtái I. (hely-, idő-, szám-, állapot-, mód-, fok- és mértékhatározó)

## Gondolatébresztő

Milyen körülményeket jelölnek a következő határozók: *látogatóba, betegen, ötször, gyermekkorában, asztalon, délben, sokszor, üdítően, úgyesen?*

**A HATÁROZÓK FAJTÁINAK MEGÁLLAPÍTÁSA** ■ Már az eddigi példákból is láthatad, hogy a határozók változatos alakban fordulnak elő a mondatban. Elemzésükkor a biztos támpontot a **rákérdezés** jelenti. A határozók ugyanakkor jelentésük felől is megközelíthetők. A legtöbb határozó jelentése valamilyen körülményt fejez ki, ezeket figyelembe véve szokták csoportosítani a határozókat. A **mondat szerkezetében szempontjából valójában mindegy, hogy egy határozó melyik jelentéscsoportba tartozik**. Mivel azonban a mondat szerkezetét kutatva a mondat jelentéséhez is közelebb jutunk, egyáltalán nem haszontalan, ha megismerkedsz a legfontosabb határozói csoportokkal.

**A HELYHATÁROZÓ** ■ A helyhatározó az alaptag jelentésének helyét fejezi ki.

Jele: H<sub>hely</sub>

JELLEMZŐ KÉRDÉSEI	<i>Hol?</i>	<i>Honnan?</i>	<i>Hová?</i>	<i>Miben?</i>	<i>Miből?</i>	<i>Mibe?</i>	<i>Meddig?</i>	<i>Merre?</i>
PÉLDÁK	<i>Baján járt, ott van</i>	<i>a fiától jött</i>	<i>a tóhoz ment</i>	<i>fürdött a folyóban</i>	<i>kilépett a házból</i>	<i>abba tettem</i>	<i>a kertig szaladt</i>	<i>az épület felé néz</i>

**AZ IDŐHATÁROZÓ** ■ Az időhatározó az alaptag jelentésének időbeli körülményét fejezi ki. Időpontra, időtartamra, kezdetre és befejezésre utal.

Jele: H<sub>idő</sub>

JELLEMZŐ KÉRDÉSEI	<i>Mikor?</i>	<i>Mennyi idő alatt?</i>	<i>Mióta?</i>	<i>Mikortól?</i>	<i>Meddig?</i>	<i>Mikorra?</i>	<i>Hánykor?</i>
PÉLDÁK	<i>kis korában tanulta, este jött, reggelente fut, éjjél felé elaludt</i>	<i>két nap alatt</i>	<i>2004 óta ismerik egymást</i>	<i>júniustól kapható</i>	<i>holnapig eláll, hatig tart</i>	<i>estére elkészül</i>	<i>hatkor találkozunk</i>

**A SZÁMHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg a példákat: *kétszer hívtuk, annyiszor kerested, harmadszor csengetett be, negyedszerre már sikerült, gyakran el fogtok késni, néha énekelünk!* Az előbbi példák határozói hasonlítanak az időhatározókhoz, mert ezek is az alaptag jelentésének idejére vonatkoznak, de most a határozók időbeli ismétlést fejeznek ki. A számhatározó jellemző kérdései: *hányszor?; hányadszor?; mennyiszor?; hányadszorra?*  
Jele: H<sub>szám</sub>

**AZ ÁLLAPOTHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg a példákat: *fáradtan jött be, vidáman beszélget, betegen fekszik!* Itt az *-an/-en* ragos határozók az alany állapotát fejezik ki:

Zalán *fáradtan* jött be. → Zalán *fáradt*.

Hasonlók ehhez: *gyanúba* keverték (→ gyanús); *fagyottan* találták (→ megfagyott); *eszméletén kívül* volt (→ eszméletlen volt); *orvosként* dolgozott (→ orvos volt).

Hogy **valaki vagy valami milyen állapotban van, milyen állapotból kerül ki, illetve milyen állapotba kerül**, azt az állapothatározó fejezi ki a mondatban. Jellemző kérdése: *hogyan?* Segíthet még az elemzésben, ha így kérdezel: *milyen állapotba/állapotban?*

Jele: H<sub>áll</sub>

**A MÓDHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg a példákat: *rosszul játszottak, házilag készítette el, titokban találoztok, részletre vettetek, szorgalommal tanulja, szó nélkül megszínálta, leereszkedően* szólt hozzá, *futva* érkezett, *így* akarom, *valahogyan* elintézte!

A kiemelt határozók **azt fejezik ki, hogy az alaptag jelentése milyen módon történik**. A módhatározók jellemző kérdése: *hogyan?* Segíthet még az elemzésben, ha így kérdezel: *milyen módon?*

Jele: H<sub>mód</sub>

**A FOK- ÉS MÉRTÉKHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg a példákat: *kissé fáradt, porig lerombolták, végleg elhagyta, mélyre ástak, ezerszer jobb, két góllal nyertek, rettentően nehéz, átlagon felül teljesített!* Az előbbi példák határozói az alaptag jelentésében foglaltak erősségét, fokát, mértékét fejezik ki. A fok- és mértékhatározók jellemző kérdése: *mennyire?* Segíthet még az elemzésben, ha így kérdezel: *milyen mértékben?*

Jele: H<sub>f-m</sub>

## Gondolatgyűjtő

Milyen eszközökkel fejezik ki a határozókat az általad tanult idegen nyelvben? Vannak-e ragos főnevek?

## FELADATOK

1. Milyen határozó szerepel az alábbi mondatokban? Állapítsd meg, majd fogalmazd is meg a saját szavaiddal a kifejezés jelentését! Másold le, és töltsd ki a füzetedben a sorokat!

<i>cseberből vederbe jut</i>	→ helyhatározó	→ nem jut előbbre
<i>szájról szájra jár</i>	→	→
<i>egyik napról a másikra él</i>	→	→
<i>sebbel-lobbal csinálta meg</i>	→	→
<i>felibe-harmadába végezte el</i>	→	→

2. Döntsd el, hogy állapot- vagy módhatározó van a következő mondatokban!

- Kedvetlenül ment el a találkozóra.*
- Jól sikerült a tegnapi koncert.*
- Péter évek óta mérnökként dolgozik a cégnél.*
- Anna mindig túl halkán beszél.*
- A barátok együtt érkeztek a színházba.*
- Zalán álmosan nézett maga elé.*

3. a) Állapítsd meg, milyen határozók találhatók Zalán „*Hazám határait...*” kezdetű levelében a 84. oldalon!
- b) Találj ki olyan mondatokat, amelyekben a hiányzó határozófajták szerepelnek! Írd le a füzetedbe!



## A SZAVAKON TÚL

### Mennyi az annyi?

Lentebb régebben használatos mértékegységeket találsz. Melyikről hallottál már? Mit gondolsz, miért nem használatosak ma ezek a mértékegységek? Járj utána, mire vonatkoznak, majd sorold őket kategóriákba! A füzetedbe dolgozz!

*rőf, font, akó, arasz, uncia, sing, icce, lat, pint, öl, messzely*

## 32. A határozók fajtái II. (eredet-, eredmény-, cél-, ok-, tekintet-, hasonlító határozó) – Kiegészítő anyag

### Gondolatébresztő

Figyeld meg a határozók jelentését az alábbi szólásokban, közmondásokban!

Fából vaskariká. – Füstté válik. – Sok hűhó semmiért. – A cinege is örül a tökmagnak. – A méznél is édesebb.

Ebben a leckében a határozók további fajtáival ismerkedhetsz meg.

**AZ EREDETHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *parászból éleszti, nagyapámtól örököltem, innen került ki.* A kiemelt határozók **azt jelölik meg, hogy valaki vagy valami honnan ered.** Az eredethatározó jellemző kérdései: *miből?; mitől?; honnan?* Jele: **H<sub>et</sub>**

**AZ EREDMÉNYHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *hamuvá ég, orvosá lesz, apróra vág, romba dől, kinevezték igazgatónak.* A kiemelt határozók **azt jelölik meg, hogy valaki vagy valami mivé, milyenné válik.** Az eredményhatározó jellemző kérdései: *mivé?; milyenné?* Jele: **H<sub>eny</sub>**

**A CÉLHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *a győzelemért dolgozik, csokiért ment, vacsorára hív, előkészül a főzéshez, a pályázat végett jött.* A kiemelt határozók **valakinek vagy valaminek a célját jelölik meg.** A célhatározó jellemző kérdései: *miért?; mi célból?; mi végett?* Jele: **H<sub>cél</sub>**

**AZ OKHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *örült a győzelemnek, a kávétól pörög, a sértés miatt hagyta el, kényszerből cselekszik, valamiért bánkódik.* A kiemelt határozók **valaminek az okát jelölik meg.** Az okhatározó jellemző kérdései: *miért?; mi okból?; mi miatt?* Jele: **H<sub>ok</sub>**

**FONTOS!** ■ Az ok időben mindig megelőzi az okozatot. Az ok- és célhatározó felismerésében segíthet, ha megfigyeled, hogy megelőzik-e az alaptagjukban kifejezett cselekvést, történést, vagy pedig követik. **Az okhatározók megelőzik, a célhatározók viszont követik.**

**A TEKINTETHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *termetre megfelelő, szellemileg ép, az egészségre ártalmas, szépnek szép.* A kiemelt határozók **azt jelölik, hogy az alaptagjuk jelentése milyen szempontból érvényes: a termetét tekintve megfelelő, a szellemét tekintve ép, az egészségre nézve ártalmas, a szépséget tekintve szép.** Kérdezéskor sokféle kérdő névmást használhatsz, de érdemes az ilyen kérdéseket is alkalmazni: *mire nézve?; milyen szempontból?* Jele: **H<sub>tek</sub>**



**A HASONLÍTÓ HATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *a narancsnál finomabb (a banán), a többieknél később (érkezett), okosabb nála*. A kiemelt határozók azt jelölik, akihez vagy amihez hasonlítunk valakit vagy valamit. A hasonlító határozó alaptagja középfokú melléknév (esetleg számnév vagy határozószó). Jellemző kérdése: *minél?*  
Jele: H<sub>has</sub>

### Gondolatgyűjtő

Milyen határozókat ismertél eddig? Milyen új határozókkal ismerkedtél meg ebben a leckében?

## FELADATOK

1. Készítsd el az elemzett példamondat ágrajzát a füzetedben!

*Piroska és Pali egy várat épített fakockákból.*

2. Elemezd a következő mondatokat a tanult módon!

- Pali hetek óta nem látta édesanyját.*
- A háború miatt tervei semmivé lettek.*
- Kitartóan harcolj a győzelemért!*
- A nagyanyámtól származik ez a recept.*
- A sütinél jobban szeretem a csokit.*
- Valaki az örömtől is elsírja magát.*

3. Készítsd el az elemzett mondatok ágrajzát!



## TÁRSASJÁTÉK

Ismeritek a *Beugró* című műsor *Váltóláz* nevű feladatát? A résztvevők egy előre megadott helyzetet dolgoznak fel, miközben a játékvezetőtől újabb és újabb utasításokat kapnak arról, hogyan alakítsák tovább a játékot.

Írjatok fel A/4-es lapokra nagybetűkkel, jól láthatóan különböző módhatározókat (pl. *bájosan, dühödten, kimérten* stb.). Válasszatok egy játékvezetőt, aki ezekkel a táblákkal fogja irányítani azokat a szereplőket, akik a következő jelenetek egyikét játsszák el:

- Anya és gyereke beszélgetnek, a gyerek házibulit szeretne szervezni, míg a szülők elutaznak. Az anya hallani sem akar róla.
- Szállodában recepciós és vendég beszélgetése: a vendég állítása szerint ő semmit nem fogyasztott a minibárból, éppen ezért fizetni sem hajlandó érte. A recepciós viszont ezt másként látja.

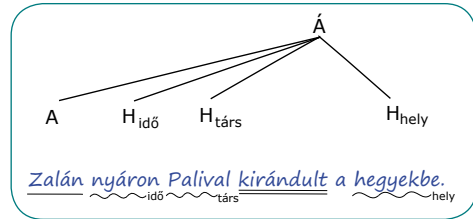
### 33. A határozók fajtái III. (társ-, eszköz-, részeshatározó)

#### Gondolatébresztő

Ki vagyok én? „Egy életen át hajszolom magam. Nincsenek ütőim, mégis dobolok. Nélkülem nem élet az élet. Teljes csendben már csak én vagyok hallható.”

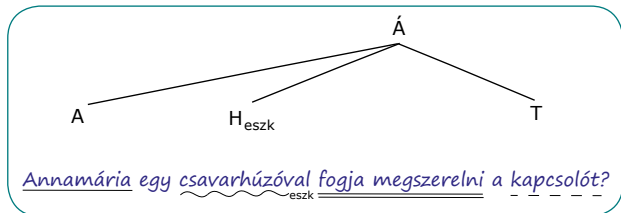
**A TÁRSHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *ki-rándul a barátjával*, vitatkozik *valakivel*, *családostul* érkezett, *a testvérével együtt* takarít. A kiemelt határozók azt jelölik, hogy **valaki vagy valami kinek vagy minek a társaságában van, volt vagy lesz.** A **társhatározó** jellemző kérdései: *kivel (együtt)?; mivel (együtt)?* Jele: **H<sub>társ</sub>**

Zalán nyáron Palival kirándult a hegyekbe.



**AZ ESZKÖZHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *süteménnyel* kínálta, *kalapáccsal* üti, *zongorán* játszik, *a testvére által* ismeri. A kiemelt határozók azt jelölik, hogy **milyen eszközzel megy végbe az alaptagban megjelölt cselekvés, történés.** Az **eszközhatározó** jellemző kérdései: *mivel?; ki/mi által?* Jele: **H<sub>eszk</sub>**

Annamária egy csavarhúzóval fogja megszerelni a kapcsolót?

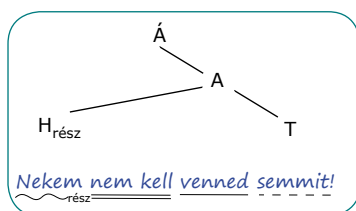


**FONTOS!** ■ Néha nehéz eldönteni, hogy társ- vagy eszközhatározó van-e a mondatban. A társhatározót általában át tudod alakítani és kötőszós, mellérendelő szó szerkezetté. Például így: *a szomszédoddal kirándulok* → *a szomszéd és én kirándulunk*. Az eszközhatározót viszont nem tudod ilyen módon átalakítani, mert az átalakított szerkezet vagy nem értelmes, vagy nem ugyanazt jelenti, mint az eredeti. Például: *tollal írok* → *a toll és én írunk*; *Zolival küldöm* → *Zoli és én küldjük*.

**A RÉSZESHATÁROZÓ** ■ Figyeld meg: *neked* hasznos, *a barátjának* adta, *nekem* nincs (*ku-tyám*), *anyám* számára vettem, *Pali részére* küldik. A kiemelt határozók azt jelölik, hogy az alaptagban megjelölt cselekvés, történés kinek vagy minek a részére megy végbe. A **részeshatározó** jellemző kérdései: *kinek?*; *minek?*; *kinek a számára?*

Jele: H<sub>rész</sub>

Nekem nem kell venned semmit!



**A HATÁROZÓK IRÁNYHÁRMASSÁGA** ■ A határozókra jellemző az úgynevezett irányhármasság. Ezt legkönnyebben a helyhatározókkal kapcsolatban értheted meg, amelyek kifejezhetik, hogy a cselekvés *honnan* indul ki, *hol* megy végbe, és *hová* (vagy *merre/meddig*) tart. Az időhatározóknál ugyanez így fest: *mióta?* – *mikor?* – *meddig?* A határozók az irányhármasság szerint kifejezhetnek előzményt, tartamot vagy végpontot. Az előzményhatározó a cselekvés előtti, a tartamhatározó a cselekvés közbeni, a véghatározó a cselekvés utáni körülményekre utal. Nem minden határozótípusnál teljes a háromirányúság. Az alábbi táblázatban néhány fontosabb határozó irányhármasságát figyelheted meg.

	ELŐZMÉNYHATÁROZÓK	TARTAMHATÁROZÓK	VÉGHATÁROZÓK
hely	<i>szobából</i> (jön)	<i>szobában</i> (van)	<i>szobába</i> (megy)
idő	<i>négytől</i> (hívja)	<i>négykor</i> (hívja)	<i>négyig</i> (hívja)
állapot	<i>a betegségből</i> (kilábal)	<i>riadtan</i> (kiált)	<i>mosolyba</i> (csomagolja)
eredet-eredmény	<i>fából</i> (készült)	–	<i>tündérré</i> (váltzott)
ok-cél	<i>a feladattól</i> (megijedt)	–	(harcol) <i>a győzelemért</i>

### Gondolatgyűjtő

Készíts összefoglaló táblázatot vagy fürtábrát a füzetedbe a megismert határozókról a következő szempontok szerint: fajta, kérdés, jelölés, kifejezőeszköz, példák!

## FELADATOK

1. a) Elemezd a következő mondatokat a füzetedben!

*Palival javították meg a bicikliket.*

*Előadásokkal neveztek a versenyre.*

*Egy kötéllel húzták ki a vízből.*

*A testvérével utazott el Debrecenbe.*

b) Alakítsd át a mondatokat úgy, hogy a társhatározókat eszközhatározókra, az eszközhatározókat pedig társhatározókra cseréled le!

c) A társhatározókat alakítsd át kötőszós mellérendelő szó szerkezeté!

2. Válogasd ki a határozókat a következő szövegből, állapítsd meg a típusukat!

*Reggel a vekker hangos berregéssel ébresztette a fiúkat. Pali még tegnap megbeszélte Zalánál, hogy ma ajándékkal kedveskednek a lányoknak. Elindultak a kiserdő felé, mert a mellette lévő réten nagyon szép mezei virágok nyíltak. Az úton énekekkel szórakoztatták magukat. Rengeteg virággal értek haza, ezekből sok szép csokrot kötöttek. A virágok hatalmas sikert arattak az osztályban, mindenkinek jutott belőle.*



3. Lehet az alanynak határozója? Ha nem, indokold, ha igen, írd példát a füzettedbe!

### A SZAVAKON TÚL

#### Sétálunk, sétálunk

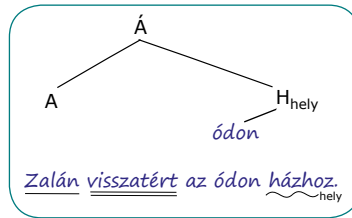
Gondolj egy mód- vagy egy állapothatározóra, de ne áruld el társaidnak, mi jár a fejedben! Hadd találják ki ők, mire gondoltál! A feladat mindössze annyi, hogy menj végig az osztálytermen abban az állapotban, illetve olyan módon, amire gondoltál! Törekedj rá, hogy mozdulataiddal, tempóddal, mimikáddal minél hitelesebben ábrázold a választott hangulatot!

## 34. A jelző fogalma, jellemzői, fajtái

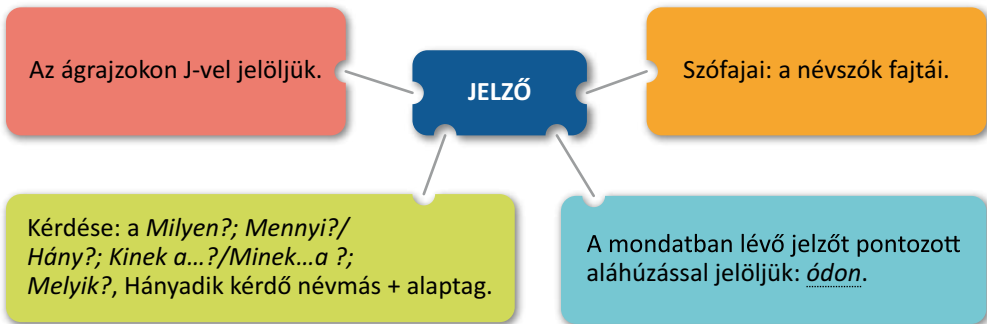
### Gondolatébresztő

Piros csíkos cinkcsészében cukros csirkecomb. Ismételjétek hangosan a nyelvtörőt! Törekedjétek a tökéletes kiejtésre!

**A JELZŐ FOGALMA** ■ A **jelzők** általában **főnevekhez** kapcsolódnak. A *Zalán visszatért az ódon házhoz* mondatban az *ódon* a *házhoz* főnév bővítménye, így kérdezhetsz rá: **Milyen házhoz?** → (Az) *ódon* házhoz. *Zalán visszatért* (az) *ódon házhoz*.



A jelző ebben a mondatban az alaptag (*ház*) minőségét fejezte ki. A jelző ezenkívül az alaptag mennyiségét és birtokosát is kifejezheti.



A jelzők fajtái: **minőségjelző**, **mennyiségjelző**, **mutató névmási kijelölő jelző**, **birtokos jelző**. A jelző alaptagját szokás így nevezni: **jelzett szó**. A magyar nyelvben **a jelző általában megelőzi a jelzett szót**.

**A MINŐSÉGJELZŐ** ■ Figyeld meg: *okos diák*, *furfangos ember*, *zöld függöny*, *lemenő nap*, *pad alatti könyv*. A minőségjelző **a jelzett szó** valamely **tulajdonságát**, ismertetőjevyét fejezi ki. Jellemző kérdése: *milyen?* **Jele: J<sub>mi</sub>**

Bizonyos minőségjelzők **kijelölő szereppel** rendelkeznek, egyetlen egyedre korlátozzák a jelzett szó jelentését: *hajnali gyors* (az összes gyorsvonat közül a hajnalban induló gyors), *Kati húgom* (húgaim közül a Kati nevű). Jellemző kérdése: *melyik?*

**A MENNYISÉGJELZŐ** ■ Figyeld meg: *öt diák, rengeteg ember, annyi függöny, bármennyi kenyér*. A mennyiségjelző a **jelzett szó** valamely **mennyiségi tulajdonságát**, ismeretőjegyét fejezi ki. A mennyiségjelző jelzett szava mindig egyes számban van. Jellemző kérdései: *mennyi?; hány?* **Jele:** J<sub>me</sub>

A mennyiségjelzőnek is lehet **kijelölő szerepe**: *első oldal, hetedik sor, akárhányadik fejezet*. Jellemző kérdése: *hányadik?*

**A MUTATÓ NÉVMÁSI KIJELÖLŐ JELZŐ** ■ Figyeld meg: *ez a diák, azokat az embereket, ebben a helyzetben, azokhoz a fákhoz*. A mutató névmási jelző egyszerű rámutatással szűkíti le a jelzett szó jelentéskörét, azaz mindig kijelölő szerepű. Ezeket a jelzőket mindig egyeztetni kell a jelzett szóval számban és esetben: *az-ok-at az ember-ek-et*. Jellemző kérdése: *melyik?* **Jele:** J<sub>muki</sub>

**A BIRTOKOS JELZŐ** ■ Figyeld meg: *a diák padja – a diáknak a padja, az utca széle – az utcának a széle, Pali könyve – Palinak a könyve*. A birtokos jelzős szó szerkezetek alaptagját **birtoknak**, bővítményét **birtokosnak** nevezzük: *pad* (birtok) – *diák* (birtokos). A birtokon mindig van birtokos személyjel: *pad-ja, szél-e, könyv-e*. A birtokos személyjeles főnévhez mindig kapcsolódik egy birtokos jelző. A birtokos jelzős szerkezet lehet rövid: *apa kalapja*, vagy hosszú: *apának a kalapja*. Jellemző kérdése: *kinek a...?; minek a...?*  
**A birtokos jelző jele:** J<sub>bi</sub>

### Gondolatgyűjtő

Hányfajta jelzőt különböztetünk meg? Mit fejeznek ki? Hogyan kérdezzük a jelzőkre? Hogyan jelöljük a mondatban? Milyen jelzőt tartalmaz az óra eleji nyelvtörő?

## FELADATOK

1. Válogassátok ki a következő szövegből a jelzőket, határozzátok meg a típusukat! Dolgozzatok a füzetben!



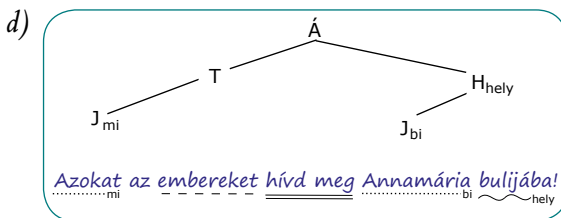
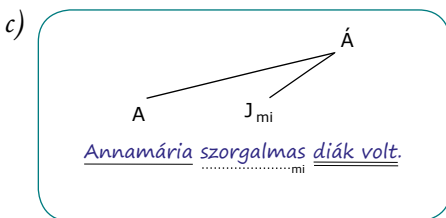
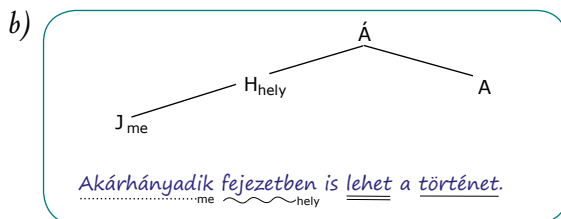
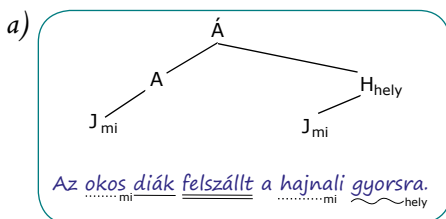
*Szomorú fellegek gyülekeztek azon a hajnalon. Az éjszakai műszakból hazatérők sietve szedték a lábukat a buszmegálló irányába. A gyár parkolójában már néhányan várakoztak, a busz késett. Körülbelül tíz perccel később komótosan kanyarodott be, a sofőr kinyitotta az első ajtót, szigorú szemekkel vizslatta a felszállók igazolványait. Rados kezében nagyapja régi kalapja. Utolsóként szállt fel, a nyikorgó ajtók becsukódtak mögötte. A jobb oldali, második székre ült le, szemben Erdős Tivadar, az esztergályosoktól. Múlt héten találkoztak utójára. Egymásra néztek szótlánul, a busz közben lassan elhagyta a szürke tömbházakat. Aztán rákezdett az álmosító, októberi eső.*

2. Készítsd el a füzetbe a jelzők összefoglaló táblázatát az alábbi felosztás szerint:



FAJTA	KÉRDÉS, JELÖLÉS	KIFEJEZŐESZKÖZ	PÉLDÁK
-------	-----------------	----------------	--------

3. Figyeld meg a következő ágrajzokat! Találj ki hasonló felépítésű mondatokat, és készítsd el az ágrajzukat a füzetedben!



### Kakukktojás

Keressd meg minden sorban azt a szót, amelyik nem szinonimája a másik háromnak, jelentése ugyanakkor összefügg velük!

körülményes, precíz, pedáns, alapos

okos, eszes, tanult, jó eszű

agyafúrt, rafinált, tapasztalt, furfangos

rászed, félrevezet, becsap, hiteget

zabolátlan, féktelen, vehemens, különc

Válassz ki minden sorból egy szót, majd írd velük egy kerek történetet a füzetedbe!

## 35. A minőség-, mennyiség- és birtokos jelző elemzése

### Gondolatébresztő

Öt ördög görget görbe úton görgő gömbbé gömbölyödött öt görögdinnyét. Mondogassátok először lassan, majd egyre gyorsabban a nyelvtörőt! Óra végére elemezni is tudjátok.

**A MINŐSÉGJELZŐ SZÓFAJA** ■ A mondatban általában melléknevek vagy melléknévi értékű szófajok lesznek minőségjelzők, ritkábban főnevek is lehetnek:

- melléknév – *okos diák, furfangos ember, zöld függöny*
- melléknévi igenév – *lemenő nap, szakadt ing*
- melléknévi névmás – *ilyen út, olyan kérés*
- főnév – *szomszéd gyerek, Duna folyó*

**A MENNYISÉGJELZŐ SZÓFAJA** ■ A mondatban általában számnevek vagy számnévi értékű szófajok lesznek minőségjelzők, ritkábban főnevek is lehetnek:

- számnév – *öt diák, rengeteg ember, első helyezett*
- számnévi névmás – *annyi alma, valamennyi búza*
- főnév – *egy csapat őz*

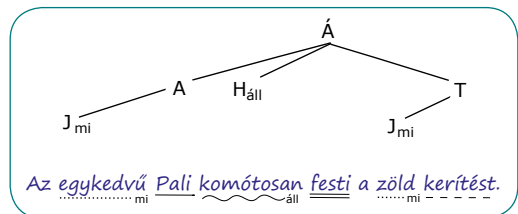
**A BIRTOKOS JELZŐ SZÓFAJA** ■ A mondatban főnevek és főnévi értékű szavak lesznek birtokos jelzők:

- főnév – *a diák padja, a repülő szárnya*
- főnévi névmás – *a mi ügyünk, azoknak a kertje*
- főnevesült szófajok – *a jó szinonimája*
- főnévi igenév – *ideje indulni (Minek van ideje? → Az indulásnak.)*

Az egykedvű Pali komótosan festi a zöld kerítést.

(viszonyos szókapcsolat: *a Pali, a kerítést*)

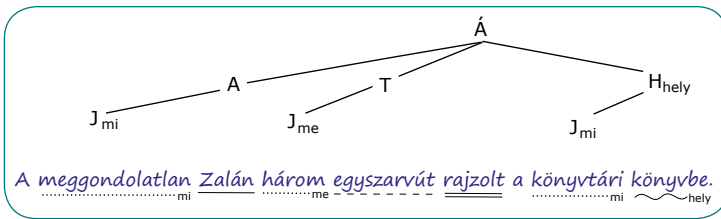
1. igei állítmány: festi
2. **Ki** festi? → **Pali** festi.
3. alany: Pali
4. **Mit** fest? → **A kerítést** festi.
5. tárgy: kerítést
6. **Milyen** Pali? → **Egykedvű** Pali.
7. minőségjelző: egykedvű (melléknév)
8. **Hogyan/Milyen állapotban** festi? → **Komótosan** festi.
9. állapothatározó: komótosan
10. **Milyen** kerítést? → **A zöld** kerítést.
11. minőségjelző: zöld (melléknév)





A megdöntötlan Zalán három egyszarvút rajzolt a könyvtári könyvbe.  
(viszonyos szókapcsolat: a Zalán, a könyvbe)

1. igei állítmány: rajzolt
2. **Ki** rajzolt? → **Zalán** rajzolt.
3. alany: Zalán
4. **Mit** rajzolt? → **Egyszarvút** rajzolt.
5. tárgy: egyszarvúkat
6. **Hová** rajzolt? → **A könyvbe** rajzolt.
7. helyhatározó: könyvbe
8. **Hány** egyszarvút? → **Három** egyszarvút.
9. mennyiségjelző: három
10. **Melyik** könyvbe? → **A könyvtári** könyvbe.
11. minőségjelző (kijelölő szerepű): könyvtári



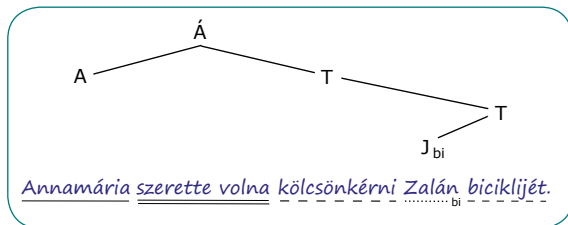
### Gondolatgyűjtő

Milyen jelzők találhatók a nyelvtörőben? Lehet-e olyan mondatot alkotni, ahol minőség-, mennyiség- és birtokos jelző láncot alkot, vagy legalább kettő egymásnak alárendeltje?

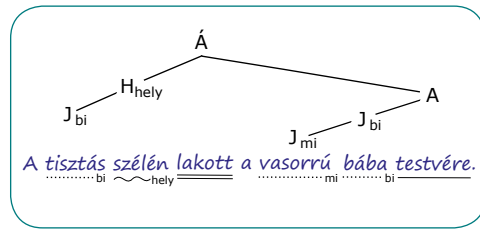
## FELADATOK

1. A következő mondatok ágrajzait segítségével készítsd el a mondatok elemzését bemutató lépéseket a füzetedben! A fenti leckében látottak szerint járj el!

Annamária szerette volna kölcsönkérni Zalán biciklijét.



A tisztás szélén lakott a vasorrú bába testvére.



2. Figyeld meg a következő szóláncot! Minden láncszem egy jelzős szó szerkezet. Párosával alkossatok hasonlókat ti is, olvassátok fel egymásnak az osztályban!



harapós kutya – kutya hideg – hideg reggeli – reggeli köd

3. a) Keresd ki a költői jelzőket az általad tanult versekben! Mi az alaptagjuk?  
b) Keresd ki a minőségjelzői szó szerkezeteket! Néhány megoldást írd le a füzetedbe!



4. Válassz utóneved kezdőbetűjével azonos jelzőket magadnak és társaidnak! Keresd olyan szavakat, amelyek valamilyen szempontból jellemzők rád! Pl. Futó Fruzszi, Álmos Áron.



## JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

### Klikkelj!

Gyűjts minél több nyelvtörőt! Először azokat jegyezd le, amelyeket magadtól is ismersz, azután az interneten folytasd a keresést!



## 36. Az értelmező – Kiegészítő anyag

### Gondolatébresztő

Mátyás, az igazságos / Blaha Lujza, a nemzet csalogánya / Semmelweis, az anyák megmentője / XIV. Lajos, a Napkirály / Hunyadi, a törökverő. Mi a közös bennük?

**AZ ÉRTELMEZŐ JELLEMZŐI** ■ Ebben a leckében nem egy új mondatrészsel ismerkedhetsz meg, az értelmező ugyanis nem mondatrészi szerep, bár a mondatrészekhez kapcsolódva szokás beszélni róla.

Figyeld meg a következő mondatpárt! Vizsgáld meg, milyen változások történtek a második mondatban az első mondathoz képest!

Kérsz egy finom tortát? – Kérsz egy tortát, finomat?

A második mondatban a *finom* a *tortát* szó után áll, és megkapja ennek az alaptagnak a ragját, egy tárgyragot: *finom-at*, sőt ugyanúgy egyes számban is van, mint az alaptag. Többes számban például így lenne: *Kérsz tortákat, finomakat*? Ez azt jelenti, hogy a *finomat* szó egy főnév. A mondatban a jelentése is módosult egy picit, hiszen már nemcsak a torta minőségére utal, hanem ki is emeli ezt a tulajdonságot azzal, hogy az eredeti alaptagja után került. Ha felolvasod a második mondatot, a *tortát* és a *finomat* szavak között szünetet tartasz, írásban pedig vesszőt teszel közéjük.

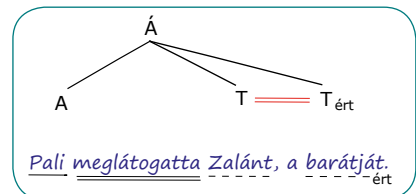
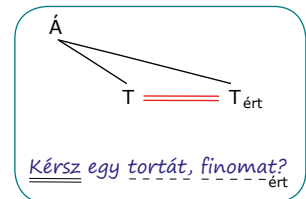
A *finomat* mondatrészi szerepe már nem jelző, hiszen tárgysetben van, és ha rákérdezel, az is kiderül, hogy a *kérsz* ige bővítménye: **Milyet kérsz? Finomat kérsz.**

Tehát a *finomat* és a *tortát* is tárgy, de van köztük kapcsolat: a *finomat* szó értelmezi, pontosítja a *tortát* szó jelentését.

**ÖSSZEFOGLALVA** ■ Az értelmező az **értelmezett szó után áll**, azt „utólag” értelmezi, pontosítja. Beszédben **szünet** van köztük, írásban **vessző**. Az értelmezőt az értelmezett szóval **egyeztetjük**. **Szófajuk és mondatrészi szerepük azonos**. Ugyanazt az alaptagot bővítik, és egymással is kapcsolatban állnak, ezért az értelmezős szó szerkezet **a mellérendelő szó szerkezetekhez hasonlít**. (A mondatok ábrázolásakor két vonallal (=) kötjük össze az értelmezett szót és az értelmezőt. Az értelmező az *ért* jelölést kapja a megfelelő mondatrész után.)

Vannak olyan értelmezők is, amelyek nem hozhatók összefüggésbe jelzős szerkezetekkel.

Például: *Pali meglátogatta Zalánt, a barátját.*

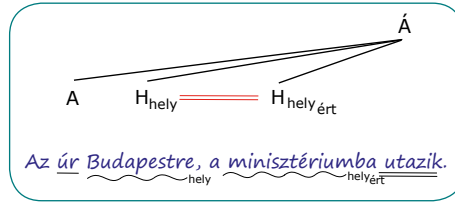


A mondatban két tárgy van, a második értelmezi az elsőt. Az értelmező és az értelmezett szó kapcsolatából kiderül: Zalán **nem más, mint** Pali barátja. Az ilyen szerkezeteket meg is fordíthatod:

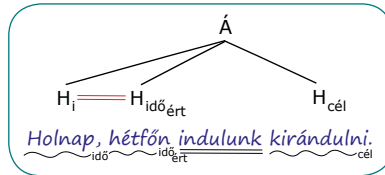
*Pali meglátogatta a barátját, Zalánt.*

Két határozó is értelmezői viszonyba kerülhet, ilyenkor az értelmező az értelmezett szó jelentését pontosítja, szűkíti:

*Az úr **Budapestre, a minisztériumba** utazik.* – Budapestre, **egészen pontosan:** a minisztériumba.



*Holnap, hétfőn indulunk kirándulni.* – Holnap, **egészen pontosan:** hétfőn.



### Gondolatgyűjtő

Magyarázd el padtársadnak példák segítségével, hogy az értelmező miért nem mondatrészi szerep!

## FELADATOK

1. Figyeld meg a következő két mondat elemzését!

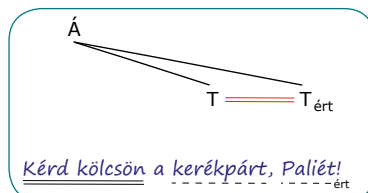


*Kérd kölcsön a kerékpárt, Paliét!*

1. Igei állítmány: kérd kölcsön (igekötős ige)

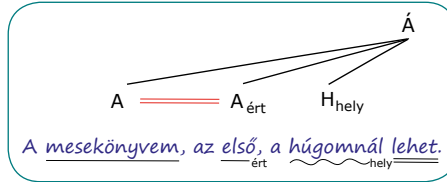
2. Tárgy: **Mit** kérj kölcsön? → (A) **kerékpárt** kérd kölcsön.

3. Értelmezői tárgy: **Mit (Melyiket)** kérj kölcsön? → **Paliét** kérd kölcsön.



A mesekönyvem, az **első**, a húgomnál lehet.

1. Igei állítmány: lehet
2. Alany: **Mi** lehet? → (A) **mesekönyvem** lehet.
3. Értelmezői alany: **Mi** (**Melyik**) lehet? → (Az) **első** lehet.
4. Helyhatározó: **Hol** lehet? → (A) **húgomnál** lehet.



2. Elemezd aláhúzással és ágrajzzal a következő mondatokat a füzetedben!

Igyál vizet, sokat!

Jégkrémet kérek, négyet!

Az út, a kanyargós, a völgybe vezetett.

A házakba, az út mentiekbe, befolyt a víz.

Vegyél a tálból, abból!

Szomszédom, a polgármester, korán indul munkába.

Londonba, a fővárosba utazom.

Bent, a szobában hagytam a lemezeket.

Zalánt fent, az emeleten találsz.



3. A következő versikékből hiányoznak az értelmezők. Találd ki, majd írd le a teljes mondatokat a füzetedbe!

Kérsz teát, \_\_\_\_\_?

Ittam már eleget.

Járt bent, a \_\_\_\_\_.

Titokban, sutyiban.

Testvérét, \_\_\_\_\_

elküldte halért.

Hát Pali, \_\_\_\_\_

add rám a kabátom.

4. Készíts öt mondatból álló feljegyzést füzetbe, amelyben kiemeled az értelmezőről tanult legfontosabb tudnivalókat!



## JÁTÉKOS ANYANYELVÜNK

Alakítsd át a 2. feladat mondatait úgy, hogy az értelmező az értelmezett szó kezdőbetűjével kezdődjön! Például:

Az **út**, az **új**jáépített, a völgybe vezetett.

## 37. Az egyszerű mondat helyesírása

**A MONDATOKAT ZÁRÓ ÍRÁSJELEK** ■ Az egyszerű mondatok végére a közlés szándékának megfelelő írásjelet teszünk.

- Az egyszerű kijelentő mondat végén pont van: *Zalán a Keleti pályaudvarra igyekezett.*
- Az egyszerű kérdő mondat végére kérdőjelet kell tenni: *Mikor indul a vonat Egerbe?*
- Az egyszerű felkiáltó, óhajtó és felszólító mondatot felkiáltójellel zárjuk: *De nagy zaj van itt!; Bárcsak ne egyedül kellene utaznom!; Nagyon vigyázz a csomagokra a leszálláskor!*

Az érzelmek hullámszát vagy erősebb fokát írásjelek halmozásával érzékeltethetjük: *Hogy képezed ezt?!; Ezt már nem!!!; Igazán??* stb.

### A MELLÉRENDELTELT MONDATRÉSZEK KÖZÖTTI ÍRÁSJELEK

FELSOROLÁS	PÉLDAMONDAT
kötőszó nélkül (van vessző)	A lúd, a tyúk, a kacsa, a pulyka háziállatok. Az ember háziasította az őstulkot, a vadlovat, a vadmacskát, a vaddisznót. A disznót húzáért, bőréért, szőréért tenyésztik. Van háziasított változata a vadkecskének, az üregi nyúlaknak, a szürke farkasnak is.
és, s, meg, vagy kötőszóval (nincs vessző)	Annamária piros, kék és zöld ceruzát tett a tolltartójába. Minden ceruzámnak kitörött a hegye, amikor leejtettem őket. Csak a pirosnak, a kéknek s a zöldnek nem lett semmi baja. Az összes szín közül a pirosat, a kéket meg a zöldet szeretem legjobban. Pirossal, késsel vagy zölddel akarsz kiszínezni a képet?
egyéb kötőszóval (van vessző)	A csomagot vékony, de erős zsineggel kötöttük át. A zsineget háztartási vagy ipari kötésre, sőt ékszerkészítésre is használják. Ezt a kötelet kókuszból, tehát természetes rostból fonták. Csomagot kötni egyaránt lehet zsineggel, illetve spárgával.

**AZ ÉRTELMEZŐVEL KAPCSOLATOS ÍRÁSJELEK** ■ Az értelmezős szerkezetben mind az értelmezettre, mind az értelmezőre külön hangsúly esik. Ezt az írásban vesszővel jelezzük: *Pali, Zalán barátja rúgta a legtöbb gólt a mai meccsen.*

Ha az értelmező után is szünet van a beszédben, mögéje is vesszőt tehetünk: *Zalán, a született kétbalkezes, hokizni tanul.*

Az olyan szavakat vagy szókapcsolatokat, amelyeket a közbevetés szándékával ékelünk be a mondatba, tehetjük vesszők, gondolatjelek vagy zárójelek közé. Például: *Annamária, sajnos, nem tudott elmenni a koncertre. Figyeljünk meg néhány – az értelmezővel kapcsolatos – írásjel-használati esetet! Figyeljünk meg néhány (az értelmezővel kapcsolatos) írásjel-használati esetet!*

A magyar nyelv alapjainak elsajátítására, a helyesírási hibák elkerülésére a legjobb módszer az olvasás!

## FELADATOK

1. a) Milyen írásjel illik a következő mondatok végére?

- *A láda abban a pillanatban visszaesett a gödörbe*
- *Eltűnt*
- *Csak egy nagy csörrenést lehetett hallani*
- *Te vagy a hibás*

b) Olvasd fel a mondatokat a különböző írásjeleknek megfelelően!

c) Írjatok 10-12 mondatos történetet a fenti mondatok felhasználásával úgy, hogy egy felszólító és egy óhajtó mondat is legyen benne!

2. Pótold a hiányzó vesszőket *Az elrejtett kincs* című cigány népmeséből való mondatokban!

- *A karavánok ott álltak meg a lovaskocsijaikkal ott tanyáztak ott főztek ott ettek.*
- *Együtt ültek beszélgettek szót váltottak erről is meg arról is.*
- *Egyszer csak a fa mellett illetve a fa tövénél kilobbant a földből egy hatalmas zöld láng.*
- *Azon a helyen elrejtett aranypénznek vagy kincsnek kell lennie!*
- *Bizony az ördög piros öltözetet viselt: piros csizmát piros nadrágot piros kabátot piros sapkát és piros szarvakat!*

3. a) Olvasd fel megfelelő hangsúlyozással az alábbi mondatpárt!

*Hétfőn reggel indulunk.*                      *Hétfőn, reggel indulunk.*

b) Fogalmazd meg, vajon milyen információt akart kiemelni a beszélő a kétféle helyesírású mondatban!

c) Keress a 2. feladat példamondataiban egy hasonló – kétféleképpen hangsúlyozható – szerkezetet!

4. Alkoss egy-egy mondatot az alábbi szó szerkezetek felhasználásával!

barátom, Zalán

Zalán, a barátom

Zalán barátom



### A SZAVAKON TÚL

Az írott szövegekben gyakran használjuk még az alábbi írásjeleket, szimbólumokat is:

+, -, x, /, =, %

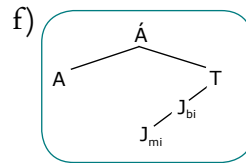
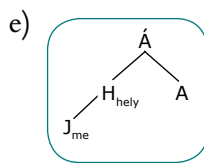
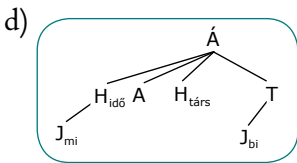
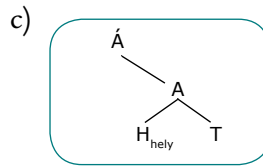
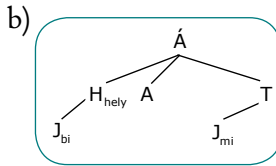
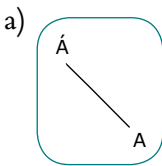
Tudod-e, mikor használjuk ezeket? Keress rájuk példát a tankönyvben! Milyen – az írásjelekéhez hasonló funkciójú – szimbólumokat ismersz még?

# 38. Gyakorolj!



1. a) Elemezd aláhúzással az alábbi mondatokat a füzetedben!
1. Nem lenne jobb az udvaron kirázni a takarókat?
  2. Bátraké a szerencse.
  3. A múzeum lépcsőjéről az emberek nem láthatták az utcai eseményeket.
  4. A múlt hónapban Zalán Palival nézte meg a kiserdő madáretetőit.
  5. Sok baba közt elvész a gyerek.
  6. Bárki elvállalhatta volna ennek a színdarabnak a rendezését.

b) Párosítsd a mondatokat az ágrajzokkal!



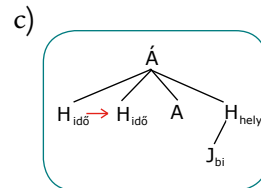
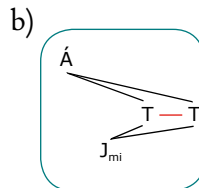
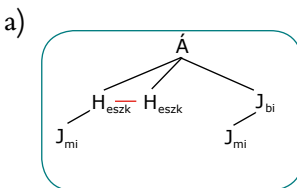
2. a) Elemezd aláhúzással az alábbi mondatokat a füzetedben!



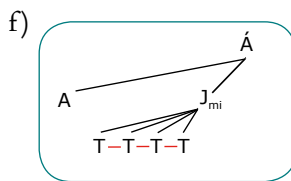
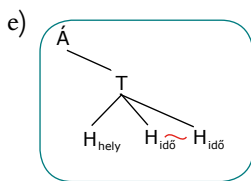
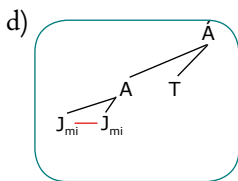
1. Ne vágd ki a díófa melletti bokrokat és cserjéket!
2. Kitartóbb munkával, szorgalommal lehattél volna győztese is a tegnapi versenynek.
3. Szeretnél moziba menni szombaton vagy vasárnap?
4. A szép és igaz szavak az ellenséget is kibékítik.
5. Hajnalban, tehát álmosan érkezett meg a csapat a vasútállomás bejáratához.
6. Báthori Gábor erkölcsöt, törvényt, kötelességet és tisztességet nem ismerő zsarnok lett.

b) Karikázd be a mondatokban a mellérendelő szó szerkezeteket!

c) Párosítsd a mondatokat az ágrajzokkal!





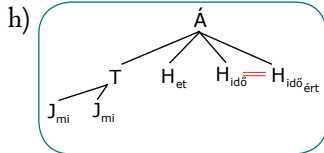
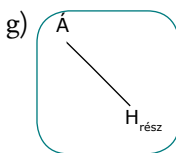
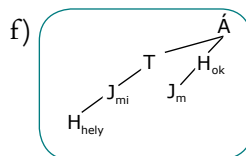
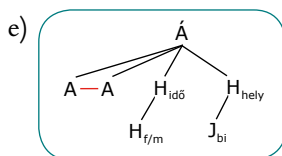
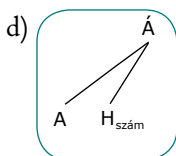
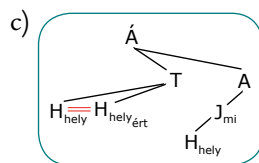
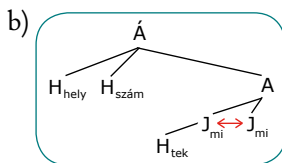
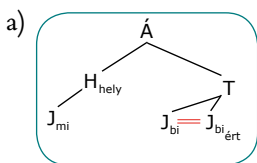


3. a) Elemezd aláhúzással az alábbi mondatokat a füzetedben!

1. A piacon gyakran volt kapható külsőre szép, de íztelen gyümölcs.
2. Annamária és Piroska sokkal hamarabb megérkeztek az iskola évzárójára.
3. A fák alatt, árnyékban szoktak hűsölni a strandra járó vendégek.
4. Azt a piros pulóvert édesanyjától kapta tavalyl, karácsonykor.
5. Légy kedves az emberekhez!
6. A kevesebb néha több.
7. Egy ódon könyvben olvasták Szindbád, az utazó történetét.
8. A hegyekbe vezető turistautakat a rossz idő miatt lezárták.



b) Párosítsd a mondatokat az ágrajzokkal!



4. Illeszd össze az alábbi mondatrészleteket úgy, hogy megkapd az elrejtett 4 közmondást! Készítsd el a közmondások mondatrészi elemzését aláhúzással és ágrajzzal a füzetbe!



Sok víz lefolyt

lesz szalonna.

tehén fekete.

Ebül szerzett jószág

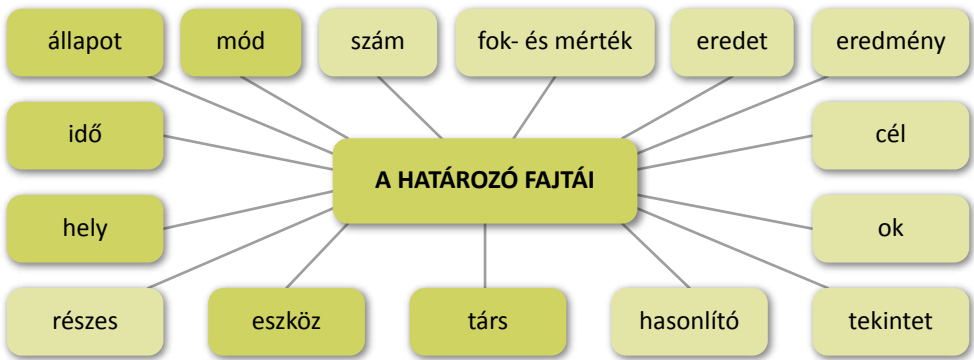
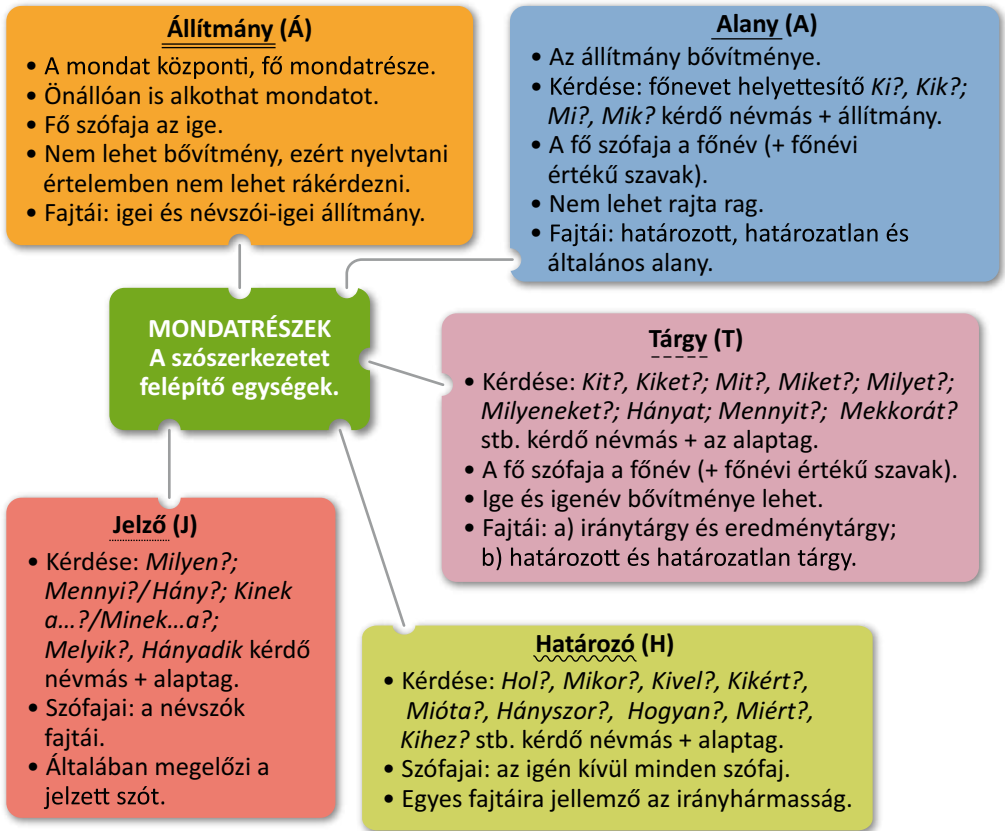
Kutyából nem

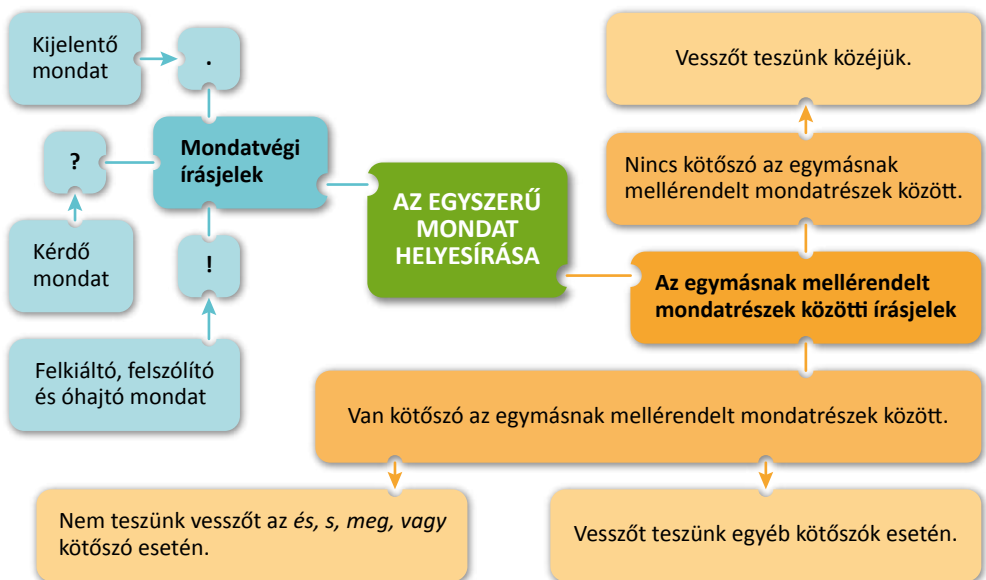
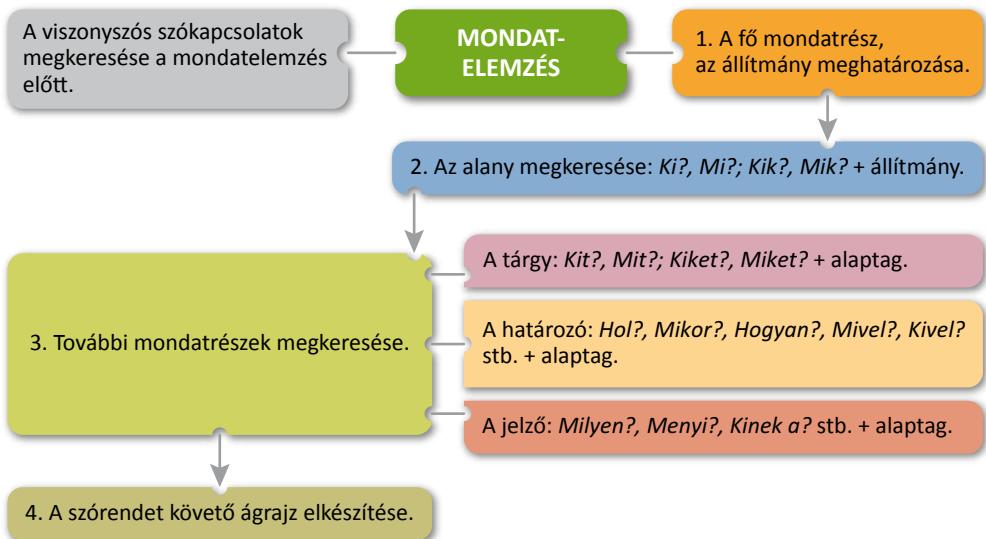
Sötétben minden

ebül vész el.

azóta a Dunán.

# 39. Összefoglalás – Mondatok, mondatrészek: a határozók és a jelzők





## 40. Ellenőrizd a tudásodat!

- Milyen nézőpontból számít a nyelvben a mondat a legnagyobb, illetve a legkisebb egységnek?
- Mit jelentenek pontosan a következő fogalmak: *szószerkezet, mondatrész?*
- Mit nevezünk alaptagnak és mit bővítménynek?
- Milyen különbségek és hasonlóságok vannak a mellérendelő és az alárendelő szó szerkezetek között?
- Hányféle mondatrészt ismersz? Hogyan találod meg őket a mondatban?
- Milyen szófajuk lehet az egyes mondatrészeknek? Készíts táblázatot!
- Milyen főbb típusai vannak az alanyoknak?
- Milyen főbb típusai vannak a tárgynak?
- Sorold fel, hányféle határozót ismersz!
- Készíts pókhálóabrát a füzetedben a határozók fajtáit bemutató ábra (109. o.) bővítésével! A tanult határozókat egészítsd ki a következőkkel: a határozó jelentése, kérdése, jele, példák!
- Hányféle jelzőt ismersz? Jellemezd őket: mi bennük a közös, mi bennük az eltérő!
- Bővítsd tovább a füzetedben a jelzők fajtáit bemutató ábrát (110. o.)! A tanult jelzőket egészítsd ki a következőkkel: a jelző jelentése, kérdése, jele, példák!
- Milyen főbb típusai vannak az egyszerű mondatnak?
- Milyen szerkezetűek az alábbi egyszerű mondatok?
  - a) *Pali költi a pénzét.*
  - b) *Indulás!*
  - c) *Dehogy!*
  - d) *Annamária nem keresi Palit.*
  - e) *Mostanában gyakran esik az eső.*
- Foglald össze saját szavaiddal mindazt, amit az egyszerű mondat helyesírásáról kell tudnod!
- Keresd meg azokat a hibákat a szövegben, amelyek az egyszerű mondat helyesírási szabályainak nem tudásából adódtak. Írd le a füzetedbe a kijavított szöveget!
  - *Iskola után a sportpálya bejáratánál, vagy bent találkozunk.*
  - *Bent. Mindig késik valamelyikünk. Ne a hidegben várakozzon addig a másik.*
  - *De jó is lenne egyszer időben érkezni, többet beszélgetni.*
  - *Én igyekezni fogok. Te se faggasd még az utolsó óra után a fizikatanárodat a galaxisokról, meg a fekete lyukról azaz mindenféle csillagászati kérdésekről.*

- Döntsd el a következő állításokról, hogy igazak vagy hamisak!
  - Kizárólag a ragoz vagy névutós névszók és a határozósók lehetnek határozók a mondatban.*
  - A módhatározó azt fejezi ki, hogy az alaptagban megnevezett cselekvés, történés milyen módon megy végbe.*
  - Határozók is alkothatnak mellérendelő szó szerkezetet.*
  - Bármilyen szófajú szónak lehet jelzője.*
  - A birtokos jelzős szerkezet esetében a birtokon mindig szerepel a birtokos személyjel.*
- Elemezd a következő mondatokat a füzetedben!
  - Annamária síelni szeretne.*
  - Zalán és a rettenthetetlen erőművész tortát sütöttek.*
  - A versenyen jól szereplő osztálynak jár egy szabadnap.*
  - A magabiztos lány is szerepelt az előadáson.*
  - Paliék szomszédja most érkezett meg a nyaralásból.*
  - Ma a jobb fizikumú és taktikusabb versenyző fog nyerni.*
- Írj mindegyik képhez egy bővített mondatot!

a)



b)



c)



d)



e)



f)





# A KOMMUNIKÁCIÓ ÉS A TÖMEGKÖMUNIKÁCIÓ





# 41. A tömegkommunikáció

## Gondolatébresztő

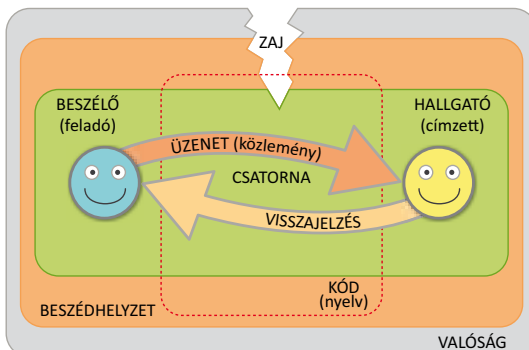
Fogalmazzátok meg saját szavaitokkal, hogy mi a kommunikáció! Idézzétek fel, mit tanultatok a kommunikációs folyamatról!

**A KOMMUNIKÁCIÓ** ■ A kommunikáció átjárja az életünket. A folyosói beszélgetés, egy sms elküldése, köszöntőbeszéd megtartása vagy hírműsorok közvetítése mind kommunikáció. De kommunikációról beszélünk akkor is, ha jellegzetesen öltözködünk vagy különleges frizurával lázadunk.

Tanultál arról, hogy a közlésfolyamatok sok mindenben különböznek egymástól. Az üzenetet a folyosói beszélgetéskor **közvetlenül** adjuk át, az sms küldésénél viszont **közvetetten** egy telefon segítségével. Abban is eltérhet a közlés módja, hogy egy emberrel beszélgetünk, vagy éppen tízezrek hallgatják a rádióműsort. Kölcsönös, **kétirányú kommunikációról** beszélünk akkor, ha a kommunikációs folyamat résztvevői szerepet cserélnek, azaz a feladó üzenetére visszajelzés érkezik a címzettől. Ezzel szemben **egyirányú a kommunikáció** akkor, ha a feladó üzenetére nem érkezik válasz a címzettől.

## Címmeditáció

1. Mi jut eszetekbe a tömegkommunikáció szóról? Írjátok a táblára a szó köré azokat a fogalmakat, amelyek eszetekbe jutnak róla!
2. Milyen kérdésekre vártok választ a címben szereplő témáról a mai órán?



Mutasd be a közlésfolyamat ábrája segítségével a kétirányú kommunikáció lényegét! Hozz is rá példát a mindennapi életből!



Gondold végig a kép segítségével, milyen feltételeknek kell teljesülniük ahhoz, hogy létrejöjjön a sikeres kommunikáció!

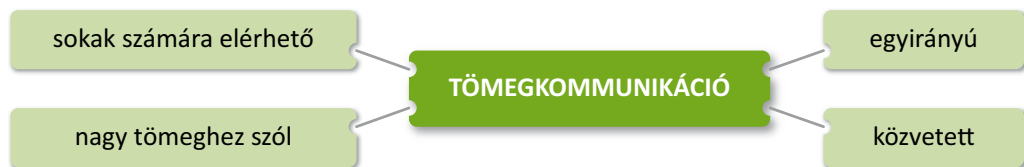
**A TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ** ■ A **tömegkommunikáció** olyan közlésfolyamat, amelyben az üzenet **közvetett** módon – a televízió, a rádió, az internet útján – jut el a címzetthez. Emellett jellemzője az is, hogy **egyidejűleg sok címzetthez**, akár emberek millióihoz jut el ugyanaz az üzenet.

A tömegkommunikáció tehát egészen más, mint egy folyosói beszélgetés. Tudományágak kutatásai alapján formálják működtetését a szakértők, előre eltervezetten teszik közzé a hírműsorokat, hatalmas stábok dolgoznak a filmek megalkotásán, és emellett a kommunikációs szándék is sokkal összetettebb, mint a személyek közötti beszélgetésben. A tömegkommunikáció emberek millióinak, egész nemzedékeknek az értékrendjét, szokásait, viselkedését befolyásolhatja. Politikai rendszereket támogathat vagy dönthet meg, választások kimenetelét módosíthatja, nagyvállalatok sokaságát juttathatja milliárdos nyereséghez vagy épp veszteséghez.



Igazold a kép segítségével az állítást: a tömegkommunikáció eszközrendszereivel nap mint nap találkozunk!

A tömegkommunikáció eszközrendszereivel nap mint nap találkozunk. Az utcán az óriásplakát adja tudtunkra az új divatot, este a tévéképernyőn ugyanez köszön vissza kihangosítva és mozgóképpé varázsolva, s a kedvenc közösségi oldalunkat megnyitva is szembejön velünk ugyanaz a reklám. Egybekapcsolódik és mindent átjár a tömegkommunikáció, épp ezért a hatásaira fel kell készülnünk. Annál is inkább, mert a folyosói beszélgetéssel szemben a tömegkommunikáció leginkább **egyirányú**, kevésbé van benne helye a visszajelzésnek. Üzenhetünk ugyan a tévétársaságnak, hogy nem szívesen nézzük valamelyik műsorát, léteznek betelefonálós műsorok, és az újságok szerkesztőségét is felhívhatjuk, ám a tömegkommunikáció működését nem befolyásolja néhány személy alkalmi üzenete.



**A KOMMUNIKÁCIÓS FORMA JELLEMZŐI** ■ A tömegkommunikáció működéséhez szorosan kapcsolódik három fogalom: a **zaj**, a **szűrő** és az **erősítő**.

A **zaj** olyan zavaró tényező, amely **akadályozza a megértést**. Zajról beszélünk, ha túlságosan tudományos nyelvet használ a műsorvezető, így az üzenet címzettjei nem értik meg. Zaj keletkezhet magában a kommunikációs csatornában, ha akadódik az internet, de zajt okozhat a környezet is: például beszélnek a hátam mögött,



miközben egy filmet néznék. Fontos lehet a jelentésben rejlő zaj is: félreérthetően fogalmaz a hírolvasó, és nem derül ki, hogy a buszbaleset nálunk történt, vagy a világ másik felén.

A **szűrő** arra utal, hogy a tömegkommunikációs eszközök nem adnak át a vevő, befogadó számára minden információt, azaz megszűrik azokat. A szűrés a tömegkommunikáció működésének egyik fő sajátossága. Mivel a tömegkommunikáció előre megtervezetten történik, a különböző műsorok, lapok készítőinek alkalmazkodniuk kell bizonyos terjedelmi és tematikai korlátokhoz. Például hiába áll a szerkesztő rendelkezésére másfél órányi anyag az árvízhelyzetről, ha a témára a műsorban csupán öt perc jut. Egy tudományos-ismeretterjesztő cikk írója hiába ismeri a feltaláló magánéletét, mivel az nem illeszkedik a lap témájához, cikkében nem ír róla, hanem a találmányt mutatja be.

Az **erősítő** a tömegkommunikáció működésének egy másik sajátosságára utal. A média feladata annak mérlegelése is, hogy a hatalmas információtengerből mi a fontos, mi a lényeges, és nem utolsósorban mi lehet az, ami érdekli a befogadót. A tömegkommunikáció azzal, hogy bizonyos eseményeket, történéseket kiválaszt, jelentőségüket felerősíti a befogadó szempontjából. Az olvasó, a hallgató, a néző a média által közvetített eseménnyel találkozik, ezért ezt tartja fontosnak.

**VILÁGFALU** ■ Ha fel akarunk készülni a tömegkommunikáció hatásaira, nem árt tudnunk, hogy mára olyan lett a hatalmas Föld bolygó, mintha egy **globális faluvá** zsugorodott volna.

A korábban felfoghatatlannak vélt távolságok a tömegkommunikációnak köszönhetően eltűnni látszanak. Azonnal értesülünk távoli eseményekről, könnyen és gyorsan hozzá-

juthatunk a bennünket érintő fontos információkhoz, napi kapcsolatban lehetünk a más kontinenseken élőkkal. A kommunikáció egyszerűbb és szabadabb lett.

Ahogy régen a faluban mindent tudtak egymásról az emberek, úgy ma már a sok milliárd földlakó is szinte mindent tudhat a másik földlakóról, ha éppen utána akar járni: elég, ha megnézi a Facebook-oldalát, vagy rákeres a nevére.



Értelmezd a kép segítségével a világfalu fogalmát!

### Gondolatgyűjtő

Milyen csatornán keresztül kommunikálsz leggyakrabban ismerőseiddel? Milyen lehetőségek közül választhatnál, ha külföldön tartózkodó családtagjaidat, ismerőseidet szeretnéd elérni?

Sorolj fel néhány konkrét példát!

## FELADATOK

1. Döntsd el, hogy az egyes képeken ábrázolt jelenetek esetében a kommunikáció egyirányú vagy kétirányú, illetve közvetlen vagy közvetett-e!



2. Beszéljétek meg párban, hogy mi minden zavarhatja a sikeres kommunikációt az egyes képeken ábrázolt helyzetekben!

### TALENTUM

- Magyarázd meg ezeket a kifejezéseket társaidnak! Ha kell, keress rá a szavak jelentésére az interneten!

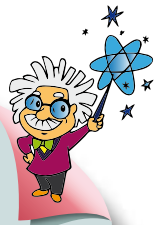
infokommunikációs eszközök

mobilkommunikáció

digitális technológia

- Átírt közmondás. Az alábbi „tudományos” szöveg egy közmondást rejt. Felismered?

Állításunk szerint az a személy, aki a nap kezdeti szakaszában az egy főre eső átlagos időtartamhoz képest jelentősen rövidebb időt tölt az általában erre a célra rendszeresített bútorfelületen felvett fekvő helyzetben, százszázalékos biztonsággal rátalál az Au vegyjelű nemesfémre.



## 42. A média

### Gondolatébresztő

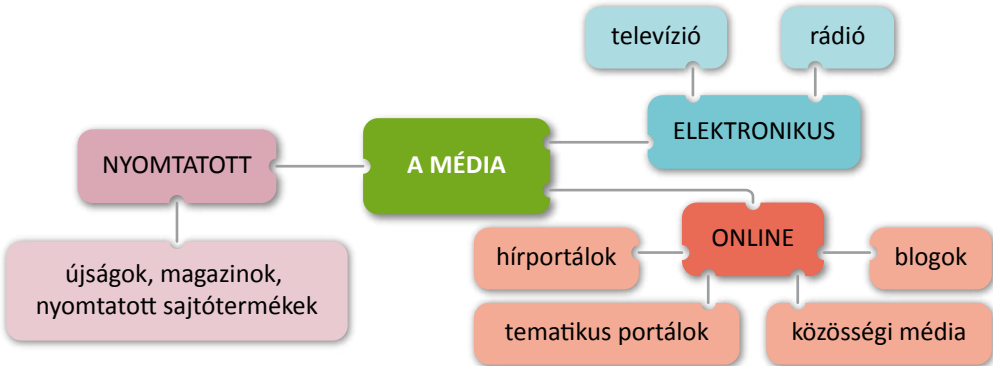
Hogyan, milyen módon tudnak kommunikálni az emberek? Milyen új kommunikációs formák jelentek meg a 20. században?

### Tájékozódó olvasás

Annak felderítése, hogy mi vár rád az olvasás során. Olvasd el tájékozódó olvasással a leckét, azaz vedd sorra az alcímeket, nézd meg az ábrákat, képeket, olvasd bele itt-ott a szövegbe, hogy átfogó képet kapj az egészről!

**KÖZVETÍTŐ ESZKÖZRENDSZEREK** ■ Az információk megjelenítését, rögzítését és kommunikálását szolgáló eszközrendszereket **médiuumok**nak nevezzük, ezek együttesét pedig **médiának**. A média szót azonban leggyakrabban a tömegkommunikációs eszközök jelentésben használják. A továbbiakban a média fogalmát mi is így értelmezzük. A médián belül megkülönböztetjük a **nyomtatott** médiumokat (könyvek, újságok) az **elektronikus** médiumokat (tévé, rádió), valamint az **online** médiát (blogok, hírportálok, honlapok).

A tartalom megjelenítésnek módja szerint létezik: **hangzó** (audiális) médium (rádió), **képi** (vizuális) médium (a csak szöveget és képet tartalmazó honlap), valamint **képi-hangzó** (audiovizuális) médium (televízió, film, multimédiás honlap). Ezek között persze sok a keveredés, az átfedés: a nyomtatott magazinnak lehet online változata is, a rádiók szerkesztőségében elhelyezhetnek webkamerát, és így tovább.



**RÖVID MÉDIATÖRTÉNET** ■ A médiavilág nem mostanság kezdődött, hanem már a könyvnyomtatással megindult. Amikor az 1400-as évek közepén Johannes Gutenberg tökéletesítette és üzemszerűvé tette a könyvnyomtatást, talán maga sem gon-

dolta, hogy az egész világ beszédmódját átalakítja. Az 1600-as években elterjedtek az újságok, majd a világ eseményeit egészen gyorsan követni tudó hírlapok, napilapok is. A 20. század első felében megjelent a rádiózás, nem sokkal később a televízió, amely sokáig uralkodó médiumnak számított. Aztán több korábbi változatot követően, az 1990-es évektől terjedt el világszerte az internet, és manapság már ez számít a legfontosabb médiumnak.

**ÉRTÉK ÉS ÉRTÉKTELENSÉG** ■ A média **alapvetően értékes**, hasznos dolog. Segítségével milliók juthatnak naprakész információhoz, távoli eseményekről szerezhetnek tudomást. A média megteremti annak a lehetőségét is, hogy viszonylag olcsón és kényelmesen jussunk hozzá olyan tartalmakhoz, amelyek tudásunk gyarapítását vagy éppen szórakoztatásunkat szolgálják.

Például a közszolgálati adók a hír- és szórakoztató műsorok mellett kulturális, ismeretterjesztő műsorokat is szolgáltatnak, de válogathatunk a tematikus, ismeretterjesztő adók kínálatából is.

Ugyanakkor a médiafogyasztásnak **hátrányai, veszélyei** is vannak. Hátránya a médianak, hogy a szolgáltatók egy része a minél nagyobb érdeklődés felkeltésében és fenntartásában érdekelt: a reklámbevételekből élő, úgynevezett kereskedelmi tévétársaságok például annál drágábban adhatják el a reklámidőt, minél nagyobb a műsoraik nézettsége. A társaságok így egyre népszerűbb, könnyedebb műsorokat adnak, ezért a közönség mindjobban hozzászokhat a kényelmes befogadáshoz.

A média **passzivitásra**, tétlenségre is alkalmat adhat. Amíg focimeccset nézünk, semmiképpen nem focizunk, a történésekről mások értelmezéséből értesülünk. Ha gondolkodás nélkül elfogadunk mindent, amit a média közvetít, egyre inkább a látottak, hallottak hatása alá kerülünk.

**A MÉDIUMOK ÉS A BEFOGADÓI AKTIVITÁS** ■ Vannak olyan szakemberek, akik a médiafogyasztók aktivitása alapján csoportosítják az összes médiumot. **Forró médiumnak** nevezik az internetet, ahol a keresőszavakkal mi magunk irányíthatjuk, hogy mi legyen a téma, vagy például a videojátékokat, ahol reagálni, kezdeményezni kell, különösen a stratégiai szoftverek esetében. Ugyanakkor **hideg médium** a televízió, amit egészen passzívan nézünk, többé-kevésbé kiszolgáltatva a kínálatnak, vagy a rádió, ahol legfeljebb csatornát válthatunk, mindössze ennyi a mozgásterünk.



Mit mond el a médiáról a fotó? Adj találó címet a képeknek!

**MÉDIATUDATOSSÁG** ■ Ahhoz, hogy a médiát jól és okosan tudjuk használni, azaz tudatos médiafogyasztókká váljunk, érdemes néhány dologgal tisztában lennünk.

A média jellemzően nem direkt zavarkeltő szándékkal szűr, hanem szükségszerűségből: ezért **fontos többféle médiumot követni**, az eseményeket, **történeket többféle nézőpontból megismerni**.

Választani lehet a **kereskedelmi, a közszolgálati, a helyi és a közösségi médiumok között**: a kereskedelmi a látogatottság, az olvasottság, a hallgatottság és a nézettség maximalizálásával közkedvelt és fontosnak tartott információkat emel ki, míg a közszolgálati a köz érdekét követi, ezért többféle tartalmat közvetít, mint a kereskedelmi. A helyi médiumok a közvetlen környezetet, helyi közösséget kiszolgáló tartalmakat közvetítenek. A közösségi média az online médiumok legújabbika. Itt a



▶ Meg kell tanulnunk választani a hatalmas kínálatból

tartalmakat elsősorban nem a hivatásos újságírók közvetítik, hanem maguk a felhasználók. Ezért itt nem mindig jellemző a felelős tájékoztatás szempontjainak betartása. Bárki és szinte bármit közzé tehet egy közösségi oldalon egy blogbejegyzésben. A médiatudatosság legfontosabb alapelve az, hogy a média sokféleségéből a **befogadó tudatosan legyen képes választani**, és képes legyen a hitelesség, az etikai és szakmai alapelvek alapján a forráskritikára.

A médiatudatosságot általában is jellemzi **az elhangzott információkkal szembeni kételkedés, a kritikus szemléletmód**. Mindig mérlegetlünk az elhangzott információk, illetve a tartalom forrásának a hitelességét, megbízhatóságát, etikusságát, szakmai színvonalát. Ne higgyünk el mindent elsőre!

Segít a tudatos médiafogyasztásban **a média szerkezetének, típusainak és alapműfajainak az ismerete**. Ha tudjuk, hogy egy hírnek objektívnek, tényszerűnek, kiegyensúlyozottnak kell lennie, és nem ezzel találkozunk, akkor gyanakodjunk, illetve keressünk más forrást is.

Különösen **fontos a tudatos médiafogyasztás az interneten**. Az online térben nagyon figyelni kell az információforrás megbízhatóságára, szakmai és etikai színvonalára! Elsősorban a közösségi médiában terjedhetnek el hamis, ellenőrizetlen, egyoldalú információk. Gondoljunk csak a közösségi oldalakon terjedő álhírekre: ezek soha nem a professzionális hírportálokról indulnak, hanem jellemzően a nagy látogatottságot (magas kattintásszámot) elérni szándékozó weboldalokról.

## Gondolatgyűjtő

Gyűjtsd össze néhány napilap, hetilap és havilap címét! Gyűjts a televízióban és a rádióban sugárzott visszatérő műsorcímeket! Melyek szólnak közülük a te korosztályodhoz?

## FELADATOK

1. Készíts T-táblázatot! Gyűjtsd össze a média előnyeit és káros hatásait a füzetbe!
2. Képzeljétek el, hogy fiatal szülők vagytok, döntenetek kell arról, mi vegye körül a gyermekeiteket otthon! Pármunkában beszéljétek meg a hideg és a forró média előnyeit és hátrányait!
  - a) Gyűjtsétek össze, és írjátok fel egy papírlapra külön-külön az előnyöket és veszélyeket (legalább 3-3 érvet)! Keverjétek össze, majd válasszatok papírt!
  - b) Próbáljátok meggyőzni a társatokat a szerepetek szerint! Mielőtt elkezdtek vitázni, rangsoroljátok magatoknak a felírtakat, ezek lesznek az érveitek a vitában!
  - c) Érveljétek a kezetekben levő lapra írt szavak mondatba foglalásával a kulturált vitatkozás szabályai szerint!

Pl. *Azt gondolom, tévénézéskor jobban lehet követni, mit hall és lát a gyerek.*
  - d) A társatok keresse a maga papírlapján az érvet, amellyel válaszol arra, amit hallott!
  - e) Cseréljétek meg a szerepeket a papírlapok cseréjével.
  - f) Értékeljétek az érveket és az érvelést: mi volt könnyű, mi nehéz, hol bizonytalanodtatok el, és miért? Jók, helytállóak voltak-e az érveitek, állításaitok?

Megjegyzés:

A vitatkozás csoportforgóban is folytatható: mindig újabb párok keletkeznek. Ebben az esetben csoportosan értékeljétek!

## PROJEKTFELADAT

### Igaz-hamis

Gyűjtsétek híreket egyénileg egy héten keresztül a különféle médiumokból! Néhányat „ferdítsetek el”, azaz változtassatok meg benne egy-egy tény, nevet, adatot! Olvassátok fel egymásnak a valós és a meghamisított híreket vegyesen úgy, hogy nem jelzitek, melyik melyik. A többieknek el kell választaniuk az igaz és hamis híreket. Kinek sikerül jobban megtévesztenie a többieket? Ki tudja jobban kiszűrni a hamis információkat?





## 43. A rádió

### Gondolatébresztő

Ki mikor és milyen rádióműsorokat hallgat a családjában? Van-e kedvenc rádióműsorod?

**A RÁDIÓZÁS RÖVID TÖRTÉNETE** ■ A rádiózás technikai hátterét a szerb származású amerikai feltaláló, **Nikola Tesla** (ejtsd: niko-la teszla) teremtette meg 1896-ban, ám versenytársa, az olasz **Marconi** (ejtsd: márkóni) sikeresebben vitte be a köztudatba ugyannerre vonatkozó felismeréseit, ezért máig őt emlegetik a **rádió feltalálójaként**. Érdeemes még egy harmadik nevet is megjegyeznünk: a kanadai **Reginald Fessenden** (ejtsd: redzsináld feszöndön) nevét. Ő Marconi nyomdokain járva elsőként valósította meg a mai értelemben vett rádiózást. **1906** karácsonyán ő szolgáltatta az **első** zenés-szöveges **rádióműsort**, amit több száz mérföldre is hallottak a hajók rádiókészülékein. Fessenden kísérletével következett be elsőként az, amit ma műsorszórásnak nevezünk. **Hazánkban** a **rendszeres** rádiós műsorszórás **1925**-ben indult meg.

A rádiózás a maga korában **történelemformáló** erőnek bizonyult. Mivel az 1930-as, 1940-es években szinte minden háztartásba eljutott, erre az időszakra esik legnagyobb fokú politikai kiaknázása. Németországban a rádió rendszeresen közvetítette Hitler harsány, parancsoló hangvételű szónoklatait, és ez kétségtelenül hozzájárult eszméinek elterjedéséhez, segítette hatalomra jutását. De a demokratikus erők is felhasználták a rádiót a háborús esztendőkből: az akkori amerikai elnök, Roosevelt (ejtsd: rúzvelt) rendszeresen szólt a polgárokhoz, mégpedig közvetlen stílusban, szinte magánemberként.

Szintén jól mutatja a rádiózás óriási hatását a legendás amerikai eset Orson Welles (ejtsd: orzon vellesz) 1938-as *Világok harca* című rádiójátékával. Bár a műsor megkezdése előtt többször is bementék, hogy rádiójáték következik, olyan hitelesen jelenítették meg a marslakók támadását a műsorban, hogy kitört a pánik, s ezrek menekültek a városokból az idegenek elől.

### Kulcsszavas vázlat

Készíts kulcsszavas vázlatot a rádiózás történetének fontos állomásairól, a rádió szerepéről!



Ungváry László és Szeleczy Zita színművészek a Magyar Rádió stúdiójában egy rádiójáték felvételén 1938-ban

Gondold végig, hogy a filmmel vagy a színházi előadással szemben mire volt szükség és mire nem egy rádiójáték megrendezésekor!

**A RÁDIÓZÁS JELLEGZETESSÉGEI** ■ A rádió **előnye** a **nyomtatott médiával** szemben, hogy **gyorsabb** tud lenni. Nincs nyomtatás és kiszállítás: a rádió szinte abban a percben bemondhatja a hírt, ahogy az esemény megtörténik. Még a tévézéssel szemben is van előnye: autóvezetés vagy más, **fontos elfoglaltság közben** is rádiózhatunk, miközben a tévzés ilyen esetben túlságosan is elvonná a figyelmünket.

A rádiózásnál a tartalom mellett **a hangnak** is nagy **szerepe** van. Így nemcsak az a fontos, hogy mit mond a hírolvasó, a riporter, a szerkesztő, hanem az is, hogyan mondja: a tiszta, érthető beszéd a sikeres műsor elengedhetetlen feltétele.

A rádióműsorok között vannak olyanok, amelyeket készítőik előre fel-

vesznek, majd megfelelő időpontban lejátszanak: ezek az úgynevezett **konzervműsorok**. Ezzel szemben sok műsort a felvételével azonos időben játszanak le, ezek az **élő adások**. Míg az első esetben az esetleges hibák kijavíthatók, addig az élő adásban a rádióhallgató azt hallja, amit a hírolvasó vagy a műsorvezető akkor és ott elmond.

A rádióadókat csoportosíthatjuk **fenntartójuk alapján**, így megkülönböztethetünk közszolgálati és kereskedelmi adókat. A **közszolgálati** rádiók állami fenntartásúak, és elsődleges céljuk a minőségi tájékoztatás és kultúraközvetítés, ismeretterjesztés. A **kereskedelmi** rádiók üzleti vállalkozások, amelyek elsősorban a közönséget vonzó, gyakran szórakoztató műsorokhoz kapcsolt reklámokból nyerik a bevételeiket. A rádióadók csoportosításának szempontja lehet az is, hogy az adott **rádió műsorai milyen témakörhöz kapcsolódnak**. Így van olyan adó, amelynek műsorai egy téma köré szerveződnek (pl. zene, hírek, gazdasági élet), ez az **egyprofilú rádió**, és van olyan csatorna, amelynek műsorai több témához kapcsolódnak, ez a **többprofilú rádió**.

**RÁDIÓS MŰFAJOK, MŰSORTÍPUSOK** ■ A rádiós műfajok egy része a **nyomtatott média műfajaiból alakult ki** (pl. hír, interjú, tudósítás, riport), míg más **műfajok életre hívója maga a rádiózás** volt (pl. hangjáték, vetélkedő, közvetítés, beszélgetés). A rádiós műfajok közül **előre megírt szöveg felolvasására épül** például a hír, a hírmagyarázat, a közlemény. **Spontán szöveg** hangzik el a riportban, az interjúban, és az interjúhoz hasonlóan szintén párbeszédfordulókra építő beszélgetésben.



Élő adás egy kereskedelmi rádióban  
Mit gondolsz, milyen típusú műsor szereplői a képen látható emberek?



MŰSOR-TÍPUS	A MŰSOR FŐBB JELLEMZŐI
hírműsor	– a tájékoztató műfajokra épít: hírek, információk, közlemények felolvasása, rövid riportok, interjúk bejátszása – rádióadónként megadott időben és gyakorisággal jelentkezik (akár naponta többször)
elemző műsor	– témája: gazdaság, közélet, kultúra, tudomány, vallás – a téma szakértője a riporter kérdéseire válaszolva szólal meg az adott témánál
beszélgetős műsor	– változatos téma – könnyed, személyes hangvétel – a meghívott vendég – gyakran híresség – a riporter kérdésére válaszolva fejti ki véleményét, beszél önmagáról
magazin-műsor	– többféle műfaj együttesen jelenik meg: hír, hírmagyarázat, zene, interjú, elemzés stb. – vegyes tartalom – könnyed hangvétel
vetélkedő	– területei: műveltség, előadókészség (zene, vers stb.)
közvetítés	– külső helyszín eseményének felvétele – területei például: kultúra, sport, vallás
rádió- vagy hangjáték	– közreműködői színeszek – színpadra írt művek, vagy kifejezetten a rádió számára készített történetek előadása – állhat egy adásból, vagy közölhetik folytatásokban
zenei műsor	– témája a zene – változatos szerkezet – zeneszámok lejátszása, a zenére vonatkozó háttér-információk közlése



A felsorolt műsortípusok között sok átfedés is lehet, illetve a műsortípusoknak a **téma** és a **célközönség életkora** alapján további változatai léteznek. A rádiós műsorok kísérői a **hirdetések** és a **reklámok**. Mindkét műfajra jellemző a rövid terjedelm, valamint a felhívó szándék. Előbbiek gyakran közérdekű információkat tartalmaznak, céljuk elsősorban a tájékoztatás. Utóbbiak célja egy-egy termék, szolgáltatás megismertetése a hallgatókkal.

**A ZENEKÖZVETÍTÉS** ■ A rádióadók egyik fő tevékenysége a **zeneközvetítés**. A rádiózás nem csupán a hírek gyors terjedését tette lehetővé, hanem emberek millióit ajándékozta meg a zenehallgatás élményével. Zenét nem csupán egyprofilú zenei adók szolgáltatnak, hanem kivétel nélkül minden rádióadó sugároz zeneszámokat. Szünet helyett a rádióadás témájához, hangulatához illő zeneszámok szakíthatják meg, köthetik össze az egyes tartalmi elemeket, és sok esetben jellegzetes zene, úgynevezett szignál hívja fel a hallgatók figyelmét a kezdődő műsorra.

### Gondolatgyűjtő

Válassz ki egy kereskedelmi rádióadót, hallgass bele műsoraiba! A kiválasztott adó segítségével mutasd be a kereskedelmi rádiózás főbb jellegzetességeit!

## FELADATOK

1. Készítsetek műsortervet az újonnan induló iskolarádiótok számára! A műsorterv elkészítésekor vegyétek figyelembe a célközönséget, azt, hogy a rádió hetente kétszer sugároz, a napi műsoridő pedig összesen harminc perc!
2. Készíts ötkérdéses portréinterjút egy zenei adó számára *Egy boldog ember* címmel! Kerüld a túlságosan egyszerű és a túl bonyolult kérdéseket is!

### KITEKINTŐ

Olvasd el az alábbi szöveget, és válaszolj a kérdésekre!



#### A Rádió C – egy közösségi rádió Magyarországon

Magyarország első roma rádiója 2001-ben kezdte meg működését a fővárosban és környékén fogható FM 88,8-as frekvencián. A Rádió C nemcsak Magyarország, hanem egész Közép-Európa első, teljesen önállóan működő cigány közösségi rádiójaként indult. [...]

Az adás Budapest határain túl csak az internet segítségével volt fogható, ám így is napi 70 ezer hallgatója volt a zenei és kulturális műsorok mellett híreket, közéleti, érdekvégyesítő műsorokat is sugárzó rádiónak. [...]

A rádió úgy próbált közösségi és közszolgálati lenni, hogy az állami és pályázati támogatást hirdetési bevételekből pótolta ki. Ez az elképzelés azonban hosszú távon nem bizonyult sikeresnek, így a Rádió C 2003 tavaszán több hónapra is felfüggesztette műsorát. Végül kormányzati támogatással, a fővárosi és kerületi önkormányzatok segítségével, illetve pályázati pénzből sikerült újjáéleszteni a rádiót. [...] Annak ellenére, hogy a rádió stábját tucatnyi önkéntes is segítette és számos korábbi rádiós múlttal rendelkező munkatárs révén profi csapatot épített, a folyamatos finanszírozási nehézségek miatt végül 2011-ben megszűnt.

(A [www.autonomia.hu](http://www.autonomia.hu) nyomán)

- a) Mekkora ideig működött a Rádió C?
- b) Milyen módon hallgathatták a rádió adásait például a Békés megyében élők a közvetítő közeget tekintve?
- c) Milyen forrásokból finanszírozta a rádió a működését?
- d) Milyen típusú műsorokat sugárzott a Rádió C?
- e) Nézz utána, hogy jelenleg milyen közösségi rádió- vagy tévéadókat működnek Magyarországon!

## 44. A televízió

### Gondolatébresztő

Mi a kedvenc televíziós műsorod? Miért? Melyik műsортípusba sorolható? Beszélgessek róla!

**A TELEVÍZIÓZÁS RÖVID TÖRTÉNETE** ■ A televíziózás az 1930-as években kezdődött, de fejlődését a második világháború megakasztotta, így csak 1945 után terjedt el. Kezdetben **fekete-fehér** adások voltak. **Rendszeres**, nyilvános műsorról az angol **BBC** (ejtsd: bí-bí-szí) indult először, **1936**-ban. Az **1950**-es években megjelent a **színes televízió**, a század utolsó harmadában a **műholdas sugárzás**, és bármilyen apróságnak látszik is, jelentősen változtatott a szokásokon a **távkapcsoló** elterjedése is. Ma viszont – az internet mellett – már visszaszorulóban van a televíziózás. Világviszonylatban tíz év alatt felére csökkent a tévénézők száma.



Forgatás 1940-ben

**Magyarországon** 1955-ben épült meg a budapesti, Széchenyi-hegyi, 60 méteres adótorony, a rendszeres adás pedig **1958-ban indult**. Hosszú évtizedeken át szünnap volt a hétfő. A Magyar Televízió számos legendás film-, mese- és ismeretterjesztő sorozatot készített, különböző vetélkedői hónapokon keresztül lázban tartották a nézőket. A hajdani híres produkciók többsége manapság megnézhető az interneten.

**A TELEVÍZIÓZÁS JELLEGZETESSÉGEI** ■ A televízió – hasonlóan a rádióhoz – milliókat képes tájékoztatni a világban zajló eseményekről, tömegek számára biztosít szórakozási lehetőséget. Ennél a médiumnál is léteznek **közszolgálati** és **kereskedelmi, egyprofilú** és **többprofilú** csatornák. A tévéműsorok egy része **élő adás**, míg más részük előre felvett **konzervműsor**.

Lényeges különbség, hogy míg a rádiónál csak a hang, addig a televíziónál **a hang és a kép együttesen közvetíti az információt**. A tévéműsorok esetében tehát nemcsak az fontos, hogy mi és hogyan hangzik el, hanem az is, hogy mi kerül a tévé képernyőjére. A helyszíni közvetítések, tudósítások esetében a televízió előtt ülő nézők annyit látnak az eseményből, amennyit a műsor készítői a kamerán keresztül megmutatnak. A stúdióban felvett műsorokban szerephez jutnak a különböző látványelemek: a stúdió berendezése, a műsorvezető megjelenése.

**TÉVÉS MŰFAJOK, MŰSORTÍPUSOK** ■ A hang és a kép együttesen határozza meg a jellegzetes tévés műsортípusokat függetlenül attól, hogy a műsor célja a tájékoztatás, az

ismeretterjesztés, a kultúráközvetítés vagy a szórakoztatás. A legtöbb tévés műfaj nem más, mint a nyomtatott sajtó és a rádió műfajainak képernyőre alakított változata. Kevés az olyan tévés műfaj, amelyet maga a televíziózás hívott életre. A tévéműsorok többségében általában több műfaj együttesen van jelen.

A **hírműsorok** vagy **sportműsorok** esetében nem csupán a hírolvasót, a kommentátort halljuk, hanem az adott eseményről helyszíni közvetítést is láthatunk. A televízió segítségével **színházi előadásokat**, **koncerteket** nézhetünk meg, akár az adott eseménnyel azonos időben. **Dokumentum- és ismeretterjesztő műsorokkal** a rádióban is találkozhatunk, de a képi megjelenítés plusz információval szolgál, így érdekesebbek, szemléletesebbek tévéműsorként.



Hírműsorok stúdiójának jellegzetes berendezése  
▶ Nézz meg a tévében egy hírműsort! Gyűjtsd össze a műsort kísérő jellegzetes látványelemeket!



▶ Jelenet az *Agymenők* című sitcomból

A nézők szórakoztatásáról gondoskodnak a mozikban is vetített **játékfilmek** mellett a **tévéjátékok**, valamint a **televíziós sorozatok**. Folytatásos történeteket már a nyomtatott sajtó és a rádió is közölt, de az igazán nagy népszerűséget a televízió hozta el a műsортípus számára: a több részből álló film elé heteken, esetleg hónapokon keresztül nézők tízezrei ülnek le, várva a történet folytatását. A sorozatokkal rokon az úgynevezett **situációs komédia** vagy **sitcom** (ejtsd: szitkom) is annyi különbséggel, hogy nem összefüggő történetet láthatunk részletekben, hanem a részek közötti kapcsolatot az állandó szereplők és a velük megtörténő humoros szituációk teremtik meg.

A televízió hívta életre a **valóságshow** műfaját. Alkotói általában a világtól elzárt helyre egymást nem ismerő hétköznapi embereket költöztetnek, akiknek különféle helyzeteket kell megoldaniuk. A produkcióba a néző is beleszólhat: szavazatával dönthet arról, hogy látni szeretné-e a szereplőt a következő adásban. A rádióhoz hasonlóan a tévében is találkozhatunk úgynevezett **beszélgetős műsorokkal**. Ezek a műsorok általában tévestúdióban készülnek, témájukat és céljukat tekintve rend-

kívül változatosak lehetnek. Találhatók közöttük **tájékoztató-elemző műsorok**, ezekben például közéleti, gazdasági eseményeket kommentálnak, elemeznek a meghívottak. Jellegzetes televíziós beszélgetős műfaj a **talk-show**. A könnyed hangvételű, szórakoztató műsor házigazdája hírességeket hív meg műsorába, és olyan kérdéseket tesz fel vendégeinek, amelyek érdekesek lehetnek a nézők számára. E kérdések a meghívott foglalkozása, karrierje mellett gyakran annak magánéletét is érintik.

### Gondolatgyűjtő

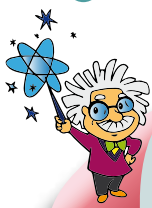
Válasszátok ki az egyik televíziós csatorna honlapját! Gyűjtsetek össze róla minél több információt! Beszéljétek meg, hogy melyik információ miért lehet fontos a tévénézők számára!

## FELADATOK

1. Mit gondolsz, melyik kép milyen típusú tévéműsorból való?



2. Nézz utána, honnan ered a *szappanopera* kifejezés!



### TALENTUM

Rövidítsd az alábbi szavakat, illetve fejtssd meg a betű- és számjeleket, majd mindezeket összeolvasva megkapod a filmtörténet egyik immár klasszikussá vált alkotásának címét!

5

OXIGÉN

LITER

TONNA

1

SZABAD EURÓPA RÁDIÓ

1

VOLT

AMPER

500

NEW YORK

UBUL

GRAMM

AMPER

TONNA



## 45. A reklám

### Gondolatébresztő

Melyik a kedvenc reklámod? Miért?

#### A REKLÁMOK ÉS A MÉDIA KAPCSOLATA ■

Ma már szinte kikerülhetetlenek a **termék-megjelenítések**, fizetett hirdetések, **reklámok**. Jelenlétük nem újdonság, hiszen a történelmi korokban is volt reklám: a bolt vagy fogadó fölé kiszögezett cégér. Ma azonban ennél többről van szó, hiszen a média sokszorosára növelte a reklám hatókörét, a kutatók pedig lélektani szempontból is képesek megalapozni a hirdetés hatásmechanizmusát. A reklámok összekapcsolódnak a legegységibb gazdasági érdekekkel. A vállalatok hajlandók remélt bevételük egy részét termékeik, szolgáltatásaik reklámozására fordítani azért, hogy az ő termékeiket, szolgáltatásaikat válasszák a fogyasztók. A siker érdekében a reklámnak minél több fogyasztóhoz kell eljutnia, és erre a közvetítő szerepre leginkább a média alkalmas.

A kereskedelmi médiumok bevétele a reklámokból származik. Fő céljuk, hogy értékesítsék **hirdetési helyeiket**, és minél hatékonyabban segítsék a vállalkozásokat termékeik vagy szolgáltatásaik eladásában. Ahhoz, hogy egy rádió- vagy tévécsatorna megfelelő díjazást kérhessen, minél pontosabban meg kell mondania a reklámlehetőséget kereső cégnek, hogy hányan fogják nézni, hallgatni azt a műsort, vagy olvasni azt a cikket, amelyhez a reklámot kapcsolni tudja.

A vállalatok ahhoz a médiumhoz fordulnak, amelyiknél biztosított a nézők, hallgatók, olvasók nagy száma.

**A REKLÁMOK VILÁGA ■** A reklámok legnagyobb negatívuma az, hogy gyakran hamis ké-



Mit reklámoznak az egyes plakátok? Melyik plakát mit üzen a fogyasztónak? Kihez szólnak, azaz ki a célközönsége az egyes reklámképeknek?

pet festenek a világról például azzal, hogy a tökéletességet mindennapinak mutatják. Főként csinos nőkkel és jóképű férfiakkal forgatnak reklámot, ennek hatására nagyon sokan úgy szeretnének kinézni, ahogyan a filmekben vagy plakátokban szereplő férfiak és nők. Ezek az emberek gondtalanok, karcsúak és egészségesek. Mindez könnyen elégedetlenné tehet bennünket saját életünkkel és megjelenésünkkel kapcsolatban.

**A REKLÁMOK HATÁSMECHANIZMUSA** ■ A jó reklám először érzelmeket vált ki a nézőben, ezt használják fel a reklámkészítők. Humorral, szép emberekkel és környezettel, gyerekek, állatok szerepeltetésével, jó zenével. Sokadik találkozáskor „jut el a tudatunkig” az igazi üzenet, ekkor válthatja ki többek között ezeket a gondolatokat a nézőben, olvasóban:

1. Ha ez a cég képes rá, hogy ilyen nagy hatású médiumban hirdessen, és ilyen látványos klippel álljon elő, akkor bizonyára a terméke is jó, nem hiszem, hogy gagyi árut állítanának elő.
2. Ha ilyen elsöprő erejű reklámmal mutatják be a terméküket, aligha marad hatástalan a kampány. Így hát mindenki ezt fogja venni, s ha csak nekem nem lesz, különként, csudabogárként néznek majd rám.
3. Ha nem is leszek olyan gazdag, szép és okos, mint a reklám szereplői, azért valamilyen hasonlítani fogok rájuk: én is olyan kocsival járok majd, mint ők.

Bármilyen kritikusan nézzük is a reklámokat, nem vonhatjuk ki magunkat teljesen a hatásuk alól. Már csak azért sem, mert a fenti feltételezések egy része igaznak, megalapozottnak fog bizonyulni. Az a cég, amelyről még sosem hallottam egy szót sem, gyanúsabb, mint az erős, tekintélyes vállalat.

Teljesen nem lehet tehát semlegesíteni a reklámokat, és talán nem is kell. Lényegesebb, hogy mindig mérlegeljünk, és ha tényleg jó az ajánlat, csak akkor engedjük magunkat befolyásolni.



### **Az asszociáció szerepe a tanulásban**

A reklámok sokszor építenek az asszociációs képességünkre. De az asszociációt használhatjuk emlékezetünk karbantartására is. A tanulás, a memorizálás szempontjából fontos, hogy két dolog között találjunk valamilyen kapcsolatot. Minél eredetibb az asszociációink, annál nagyobb a valószínűsége, hogy rögzül a memóriánkban a kapcsolódó tudásanyag.


### **Gondolatgyűjtő**

Milyen régi, klasszikussá vált magyar reklámfilmeket ismersz? Nézz meg néhányat az interneten, és figyelj meg, miben változtak a mai reklámok a hajdaniakhoz képest!

## FELADATOK

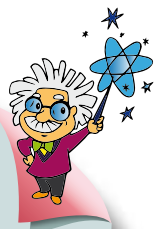
1. *A jó plakát nem mindenkinek tetszik, de mindenkinek feltűnik.* Mi a véleményed erről a megállapításról? 
2. Melyik kép milyen termék, szolgáltatás, esemény reklámozására alkalmas? Válaszodat indokold is meg! Válassz ki a képek közül egyet, írd hozzá reklámszlogent, azaz készítsd el a reklámot! 



3. Tervezz reklámszlogent és reklámplakátot egy ideális iskolának! Rangsorold, melyik az öt legfontosabb szempont, amely alapján középiskolát választanál! 

### TALENTUM

Készítsetek kedvcsinálót egy kötelező vagy ajánlott olvasmányhoz! A reklám különböző műfajai közül választhatok: sajtóreklám, plakát, rádióreklám, reklámfilm (technika hiányában jelenet formájában).





## 46. A világháló

### Gondolatébresztő

Tegyük fel, hogy van egy szigetünk, ahol szívesen látunk Mindenkit, mégsem léphet be Akárki, hiszen az odautat nem ismeri Bárki – aki odatalál, az már elindult a Senkiből Valaki felé.

(Lackfi János: *Saját szag* – részlet)

Mondjatok három olyan személyes információt, amit szívesen megosztanátok egy közösségi oldalon, és három olyat, amit szerintetek nem érdemes vagy nem szabad megosztani!

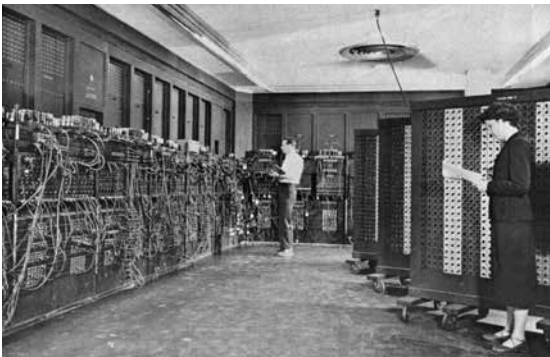
**AZ INTERNET HŐSKORA** ■ Ha az internet **születése** érdekel bennünket, a hidegháborús időkig kell visszanyúlnunk, az **1960-as, 1970-es** évekig, amikor az Egyesült Államok és a Szovjetunió élesen szemben állt egymással. Az USA védelmi minisztériuma gondoskodni akart róla, hogy a terjedőben levő számítógépeket összekösse egy olyan hálózat, amely nem egyetlen központból vezérelt, hanem akkor is működőképes marad, ha egyik vagy másik eleme valamilyen oknál fogva kiesik, használhatatlanná válik, netán megsemmisül. Ezzel a céllal kötötték össze az egyetemek és a főbb intézmények számítógépeit. Később a fejlesztés rendkívül vonzó lehetőséggé vált a civil élet számára is. A lényeg azóta sem változott: a világháló révén megismerhetjük azt, amit mások megismerhetővé tesznek a számítógépükön, esetleg tőlünk ezer és ezer kilométerre.

Az 1960-as évektől kezdve a napjainkban tapasztalható, kényelmünket szolgáló szolgáltatásokat, technikai eszközöket folyamatosan fejlesztették, s ez a fejlődés még nem zárult le. Szinte mindennap valami újdonság kerül a köztudatba, majd terjed el egyre szélesebb körben.

Csak néhány állomás: **Tim Berners-Lee** (ejtsd: tim börnörsz-lí) alkotta meg az **első honlapot**, ő alakította ki a kattintható linkek rendszerét, és tőle ered az a bizonyos „www” rövidítés is, amit az internetes címek elé írunk (annyit jelent: World Wide Web, vagyis: világméretű háló). 2003-ban mutatta be az Apple az iTunes nevű

online zenei szolgáltatást, 2005-ben indult a YouTube videómegosztó oldal.

Az internet hihetetlen gyorsasággal terjedt el a világon. A hozzacsatlakozó **szerverek** és **számítógépek** száma folyamatosan emelkedett és emelkedik napjainkban is: 1994-ben kétmillió gép volt csatlakoztatva, 2000-ben már hetvenmillió, ma hozzávetőlegesen havonta 10-15%-kal nő az aktuális szám.



Az ENIAC, az első programozható, elektronikus, digitális számítógép 1946-ban készült el

## AZ INTERNET HATÁSA A MINDENNAPOKRA ■

Napjainkra az internet nemcsak elterjedt, hanem szinte nélkülözhetetlenné is vált. Innen érhetjük el a híreket, a barátaink közleményeit, az időjárás-előrejelzést, egészségügyi tanácsokhoz juthatunk, ezen keresztül szinkronizálhatjuk a tabletjeinket, levelezhetünk, és így tovább. Jószerivel számba se vehetjük az internetes műfajokat: keresők, blogok, e-könyvek, e-learning anyagok, videók, hírek, sport, időjárás, újságok és magazinok, rádió- és tévéállomások, adatbázisok, személyes oldalak, közösségi hálózatok, jogi dokumentumok, online áruházak, enciklopédiák, szótárak.

## A WEB2 – AMIKOR MI GYÁRTJUK A HÍREKET ■

A web2-nek már az elnevezése is mutatja, hogy a világháló **második fejlődési szakaszáról** van szó. A fejlődés első szakaszában a tartalmakat elsősorban egyetemek, kutatóintézetek, állami szervek, gazdasági társaságok állították elő, a magánemberek pedig a közönség szerepét töltötték be. A web2 korszakában már mi magunk is jócskán **termelünk tartalmakat**. Ide tartoznak a **blogok**, amelyeket mi magunk írunk, a **közösségi háló**k, amelyeken saját magunk osztunk meg képeket, gondolatokat, kedvelt tartalmakat, valamint a wiki típusú közösségi tudásbázisok is, amelyek legismertebb példánya a Wikipédia.

A web2-eszközök a sok apró megosztással egy közös, kollektív tudást hoznak létre a világhálón, vagy másként fogalmazva: egy kibővített valóságot teremtenek. Immár nemcsak az a valóság létezik számomra, amelyet én magam megélek, nem is csak az a fantáziavilág, amelybe a filmek, regények repítenek, hanem az ismerőseim élete is az én valóságom részévé válik, ha megosztják velem ennek dokumentumait, például a kirándulásuk képeit.

Beszélhetünk a web2 kapcsán civil újságírásról is. A bloggerek ugyanis nemcsak a magánéletükről írhatnak, hanem véleményt is formálhatnak a nagy társadalmi, politikai, gazdasági kérdésekről, egyszóval a közélet alakítóivá válhatnak.



Az internet a tanulásban is segíthet. Szerinted melyek azok a tantárgyak, amelyek tanulását jelentősen támogatja az internet?



Világszerte egyre többen élnek az internetes vásárlás lehetőségével. Véleményed szerint milyen előnyei és milyen hátrányai vannak az interneten történő vásárlásnak?



Blogok rendkívül sokféle témában készülhetnek. Nevez meg olyan témát, amiről szívesen készítenél blogot!

## Gondolatgyűjtő

Foglald össze öt mondatban a web2 lényegét! Gyűjtsetek közösen kulcsszavakat a web2 bemutatásához!

## FELADATOK

1. Nézz utána a világhálón a számítógéppel és az internettel kapcsolatos személyeknek, fogalmaknak!
  - a) Ki találta fel az egeret?
  - b) Kinek a nevéhez fűződik a @ jel használata az e-mail-címekben?
  - c) Mikor jelent meg az első szócikk a Wikipédián?
  - d) Mióta létezik a Google?

2. Keressetek a világhálón olyan honlapokat, amelyek a lakóhelyeteken lévő, vagy ahhoz közeli világörökségeket mutatják be!

3. A *blog* szó a *web* és a *log* szavakból keletkezett, és internetes naplót jelent.
  - a) Nézz utána a következő szavak jelentésének!

videoblog

hírblog

blogregény

haverblog

közösblog

politikai blog

elmélkedő blog

- b) Írj mindegyikre egy konkrét példát a füzetedbe!

4. A web2 jelentősen megváltoztatta a világot.
  - a) Gondold végig, mi változott meg a web2 megjelenése óta! (Mi az, amiről manapság értesülhetünk, korábban viszont erre nem volt lehetőségünk?)
  - b) Beszéljétek meg, hogy miért tekinthető az információáramlás szempontjából forradalmi változásnak a web2 megjelenése!



## TALENTUM

### Mi mindenre képes az internet!?

A Poet internetes irodalmi portál versszerkesztője segítségével írjátok meg osztályotok nyárköszöntő versét!  
([www.poet.hu/versszerkeszto.php](http://www.poet.hu/versszerkeszto.php))

## 47. Légy óvatos a monitor előtt!

### Gondolatébresztő

Beszélgétek meg, kinek mit jelent a következő idézet: „Már meg is osztom, ha elmondom, / milyen e biztos, titkos otthon.” (Illyés Gyula: Haza, a magasban)

**IGAZ-E, AMIT LÁTOK?** ■ Sokszor keresünk fel honlapokat szórakozási céllal, máskor viszont komoly adatokat keresünk, például egy órai feladattal kapcsolatban, vagy projekt munkára, kiselőadásra készülve. Fontos kérdés: **megbízható-e** a felkeresett weboldal, helyesek-e, hitelesek-e a közlései, az adatai. Az egyes honlapok megbízhatóságát ugyanolyan **kritikával és óvatossággal** kell kezelni, ahogyan általában a média megnyilvánulásait. Néhány szempontot említünk azok közül, amelyeket vizsgálódásunk során alkalmazhatunk.



Beszélgétek meg, hogy mire hívja fel a figyelmet a karikatúra!

#### 1. Kik beszélnek odaát?

Jó esetben szerepelnie kell a honlapon valamiféle névjegynek vagy „Magunkról” menüpontnak. Érdeemes megnéznünk, vajon kiderül-e, kik üzemeltetik a honlapot, s szakértői-e annak a témának, amelyről nyilatkoznak. Vannak bizonyos kötelező adatok, amelyeket muszáj feltüntetni a honlapokon.

#### 2. Jól beszélnek-e?

Néha elég szűrőpróbaszerűen ellenőrizni, megbízhatók-e az adataik. Ha közölnek egy történelmi évszámot, más honlapokra is rákattinthatunk: ugyanazt mondják-e másutt is. Vagy akár a honlap saját szövegén belül is felfigyelhetünk önellentmondásra, következetlenségre. Árulkodó lehet a rossz stílus vagy a hibás helyesírás is.

#### 3. Mikor mondták, amit mondtak?

Lehet, hogy a honlap kitűnő minőségű – volt valamikor. Csakhogy egy ideje már nem frissítik, s az adatok, amiket közöl, elavultak. Ennek is érdemes utánanézni: vajon mikori dátumú közleményt olvasunk? Mikor volt érvényes, amit írnak?

#### 4. Milyen a szolgáltató, szerző viszonya a közzétett tartalomhoz?

Érdeemes utánagondolnunk, nem elfogult-e a honlap üzemeltetője, vagy az a személy, aki a közleményét írta. Könnyen kiderülhet, hogy nem tárgyilagos a szerző, hanem a maga elfogult nézőpontjából értékeli a dolgokat.

### 5. Mit szólnak hozzá mások?

Végül érdemes megnézni, fellelhető-e valamiféle referencia, vélemény a közlemény közzetevőjéről. Nagyon jó megoldás például egyes honlapokon, hogy a kérdezők értékelhetik a válaszadók közleményeit. Így akár már nyolc-tíz értékelés alapján is eléggé világossá válik, jó válaszokat oszt-e meg az illető, vagy anélkül szól hozzá, hogy bármit is tudna a témáról.

**HA BELENÉZEK, ENGEM IS LÁTNAK** ■ A híres angol író, Tolkien regényében, *A Gyűrűk Urá*-ban szerepel egy bizonyos palantír: a gömb alakú látókő. Aki belenéz, az egész világot láthatja. Sőt a beletekintő kapcsolatba is léphet azokkal, akik ugyanilyen kövekkel, palantírokkal rendelkeznek: megoszthatják egymással a gondolataikat, kommunikálhatnak egymással. Olyan, mintha Tolkien az 1940-es években megjósolta volna a világhálót.

A regényben azonban a palantírok egyáltalán nem veszélytelenek. Amikor a kíváncsiskodó Pippin hozzáférkőzik az egyikhez, a Sötét Úr, Szauron meglátja őt a saját kövén keresztül, megtudja, hol van, és kis híján elpusztítja. Ezt is hasonlíthatjuk az internethez, hisz arra is igaz: ha belenézünk, minket is látnak.

Mit jelent ez? Az általunk küldött és fogadott **információk** szervereken futnak keresztül, **nyomuk marad** idegen számítógépeken, bármikor visszakereshető az egész tevékenységünk. Természetesen szerteágazó **törvények védik a személyiségi jogainkat**, és további **jogszabályok tiltják a jogosulatlan adatkezelést**, mégis jó tudatában lennünk, hogy a „palantírba” nézve többé nem vagyunk láthatatlanok. Ennek tudatában saját internetes tevékenységünkkel kapcsolatban érdemes szűrőket alkalmaznunk: nem feltétlenül kell közölnünk magunkról minden információt, leg-

belsőbb titkaink nem tartoznak a nyilvánosságra. Azt is érdemes átgondolnunk, hogy milyen tartalmakat osztunk meg ismerőseinkkel, vagy éppen mit lájkolunk. Könnyen lehet, hogy ami ma jó poénnak tűnik, az évek múlva kínos lesz számunkra.

**ÚJ SZÓBELISÉG** ■ A interneten, a telefonon nap mint nap beszélgetünk ismerőseinkkel. A közösségi oldalakon megjegyzéseket, **kommenteket** fűzünk barátaink képeihez, bejegyzéseihez, közöljük véleményünket a napunkról, a vacsoráról, a kirándulás-



Szarumán a palantírral. Jelenet a *Gyűrűk Ur*a trilógia *A két torony* című 2002-ben készült részéből



Milyen rövidítéseket szoktál használni sms küldése során?

ról, a buliról, ahol épp vagyunk. Az sms-ben röviden, tömören, 160 karakterben kell megfogalmazni sürgős üzeneteinket. Csetelés közben gyorsan akarunk válaszolni, ezért rövidítünk, egyszerűsítünk, hangulatjeleket használunk. Ezeket a csatornákon senki nem veszi zokon, ha az általános helyesírási szabályokat is felrúgva írunk. A lényeget megérti mindenki. Olyan, mintha előbeszédben közölnék a mondandónkat. De ez a nyelvezet a hagyományos értelemben vett írásbeliséghez képest csak látszólag



írásbeli, valójában szóbeli. Mindezzel tehát addig nincs is probléma, amíg az iskolai fogalmazásodban meg nem jelenik ugyanez az egyszerűsítés, amíg tisztában vagy a szabályokkal, és alkalmazod is azokat ott, ahol arra van szükség. Az a fontos, hogy a helyén tudd kezelni a különböző közegekben elhangzott vagy leírt tartalmakat!

Érdekes ugyanakkor, hogy visszafelé nem működik ez a folyamat: az írásbeli rövidítéseket, egyszerűsítéseket az előbeszédben általában nem alkalmazzuk. Ha megpróbálsz felolvasni a legutóbbi csetelésedet párbeszédszerűen, akkor valószínűleg szerkesztetlen mondatok, kimondhatatlan szavak, szókapcsolatok hangzanak el.

**TÁRVA-NYITVA AZ AJTÓ: TECHNIKAI VESZÉLYEK** ■ Minden internetes akciónk kétirányú, azaz az **adatáramlás oda-vissza történik**. Ezért mondhatjuk, hogy ilyenkor tárva-nyitva az ajtó, s nemkívánatos vendégek is bejöhetnek rajta. A Google keresőoldal tájékoztatója így foglalja össze a leggyakoribb fenyegetéseket:

<b>REKLÁM-PROGRAM</b>	Olyan szoftver, amely automatikusan hirdetéseket játszik le, jelenít meg vagy tölt le egy számítógépen.
<b>KÉMPROGRAM</b>	Olyan szoftver, amely információmorzsákat gyűjt a felhasználókról (azok tudta nélkül).
<b>TRÓJAI PROGRAM</b>	Olyan szoftver, amely hasznos alkalmazásnak tűnik. A szoftver eleinte látszólag hasznos dolgot csinál, ám ehelyett információkat lop, vagy veszélyezteteti számítógépét, mobilkészletét.
<b>VÍRUS</b>	Veszélyes számítógépes szoftver, amely megfertőzheti számítógépét és a rajta lévő fájlokat.
<b>FÉREG</b>	Veszélyes számítógépes szoftver, amely automatikusan továbbterjedhet más számítógépekre.
<b>ADATHALÁSZAT</b>	Az adathalászat online csalás, amelyben valaki bizalmas adatokat próbál megszerezni az áldozattól – például jelszavakat vagy bankkártyaadatokat. Az adathalászat tipikusan e-mailek, hirdetések vagy más azonnali üzenetek útján történik. Például valaki az áldozatnak olyan e-mailt küld, amely látszólag az áldozat bankjától származik, és személyes adatokat kér benne.



## Gondolatgyűjtő

Dolgozd ki a füzetedben a válaszokat az alábbi kérdésekre:

- Mit jelent az *írott-beszélt nyelv* kifejezés?
- Foglald táblázatba, hogy milyen különbségek vannak az élőbeszéd és írott szöveg között!
- Írd be a fenti táblázatba az írott-beszélt nyelv jellemzőit!

## FELADATOK

- 1.** Dolgozzatok csoportban! Csoportonként vizsgáljatok meg a honlapok megbízhatóságára vonatkozó öt szempont alapján egy gyerek- és ifjúsági programokat vagy nyári táborokat bemutató honlapot! Írjátok le tapasztalataitokat, majd mutassátok be a honlapot a többi csoportnak!
- 2.** „hogymondjam el milyen nagyon szeretlek én ha bakker nem áll rendelkezésre több csak 160 karakter.” (Varró Dániel)  
Tervezz meghívót barátaidnak egy általad szervezett programra összesen 160 karakterben!
- 3.** Lehetőséged van egy újonnan induló online ifjúsági magazin felépítésébe, tartalmaiba beleszólni. Milyen témák érdekelnek, milyen rovatokat szeretnél látni a magazinban? Készítsd el füzetedbe javaslatodat!
- 4.** Végezz kutatást családod internetezési szokásairól! Mire használják az internetet szüleid, nagyszüleid, mire testvéred? A kapott eredményekből állíts össze fontossági listákat, amelyeken az első helyen a családod körében legtöbbször előforduló tevékenység áll! Mik kerültek a listákra? Vesd össze eredményeidet a padtársadéival!



## PROJEKTFELADAT

Nézz utána az interneten, hogy milyen internetes szűrőprogramok léteznek a gyerekek védelmében! Tanulmányozd az egyes korosztályokra vonatkozó információkat, szűrési lehetőségeket! Készíts vázlatos ismertetőt papíron vagy számítógépes bemutató programmal *A gyermekbarát internet* címmel!

## 48. Gyakorolj!

### PROJEKTFELADAT

Az osztálykirándulásra nem lehet elég hamar elkezdeni a készülődést. Hogy a lehető legnagyobb élményben lehessen részetek, tájékozódjatok már most a lehetőségekről! Alkossatok öt csoportot! Minden csoport feladata egy háromnapos osztálykirándulás megtervezése a világháló segítségével valamely tetszőlegesen választott belföldi városba.

Közösen határozzátok meg az úti célt: a választásnál vegyétek figyelembe az osztály igényeit, a programlehetőségeket, a szálláslehetőséget, a távolságot stb. Ha sikerült dönteni, osszátok fel egymás között a résztémákat. Minden csoportban legyen időfelelős, aki arra vigyáz, hogy a csoport megfelelő ütemben dolgozzon.

Ha az úti célt kijelöltétek, igyekezzetek minél több információt szerezni róla: keressetek olyan turisztikai, idegenforgalmi témájú honlapokat, blogokat, amelyekben szó esik az általatok kijelölt célpontról! A település honlapján is tájékozódhattok.

Nézzetek utána, milyen szálláslehetőségek vannak a választott helyszínen, illetve annak közelében! Nézzétek meg, található-e a szállásról vélemény az interneten! Fogalmazzatok meg egy árajánlatkérő levelet, amelyben ismertetitek, mettől meddig maradna az osztály, és hány fő érkezne a szállásra; illetve érdeklődjétek a szobák számáról, felszereltségéről.

Keressetek programlehetőségeket is a helyszínen! Kutassatok az interneten, és nézzetek körül a könyvtár folyóirat- és könyvállományában is! Gyűjtsetek képeket is a helyszínekről!

Tervezzétek meg a kirándulás részletes programját napi lebontásban!

Ha mindennek utánajártatok, készítsétek hozzávetőleges költségvetést a várható kiadásokról!

A tervetek bemutatásához állítsatok össze egy portfóliót, amelybe beleteszitek az árajánlatkérő levelet a szállásról, a fellelt véleményeket, a programtervezetet, a várható kiadások listáját és az egyéb kiegészítő anyagot.

Ha minden információ a birtokotokban van már, és elkészült a portfólió is, készítsétek a tervetekhez egy népszerűsítő plakátot! A plakát bármilyen szabadon választott technikával készülhet, a cél, hogy minél figyelemfelkeltőbb legyen.

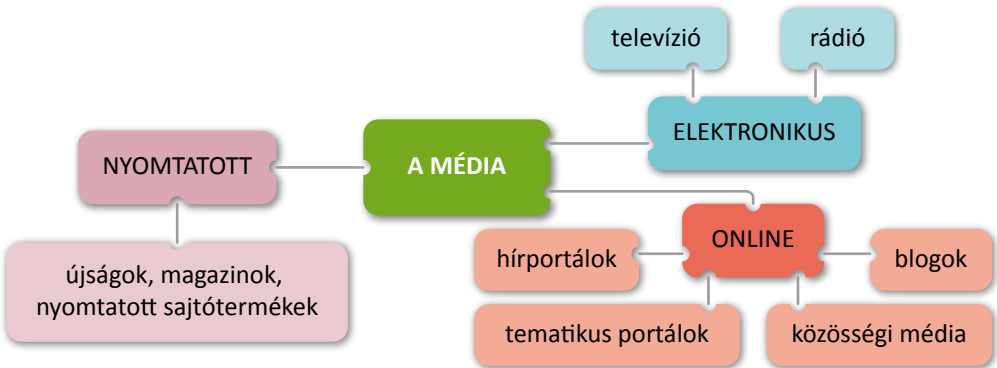
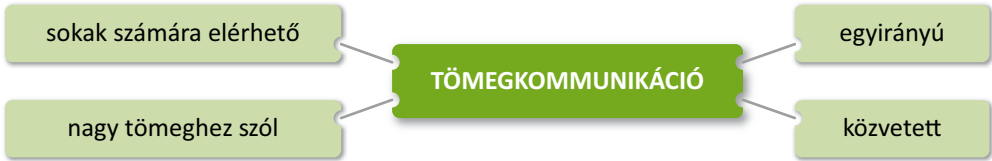
Tűzzetek ki egy időpontot, amikor minden csoport bemutatja a terveit! A bemutató előtt próbálgassátok, hogyan tudnátok legjobban „eladni” terveteket! Ha van rá lehetőség, készítsétek bemutatótokhoz egy öt-hat diából álló prezentációt is!

A bemutató végén tartsatok szavazást arról, hogy melyik csoport terve nyerte el leginkább az osztály tetszését!

Írjátok egy tudósítást a bemutatóról és a szavazásról az iskolaújságba!



# 49. Összefoglalás – A kommunikáció és a tömegkommunikáció



## 50. Ellenőrizd a tudásodat!

- Mit jelent a *közvetlen*, és mit a *közvetett* kommunikáció kifejezés?
- Értelmezd az egyirányú és a kétirányú kommunikáció fogalmát!
- Mondd el saját szavaiddal, hogy mi a tömegkommunikáció!
- Értelmezd a tömegkommunikáció szempontjából a *zaj*, a *szűrő* és az *erősítő* kifejezéseket!
- Mit nevezünk médiumnak és mit médiának?
- Sorold fel a nyomtatott és az elektronikus médiumokat!
- Mutasd be kettéosztott napló segítségével a média előnyeit és hátrányait!
- Magyarázd meg padtársadnak példák segítségével a *forró* és a *hideg médium* fogalmakat!
- Konkrét példán keresztül mutasd be, hogy mit jelent a *tudatos médiafogyasztó* kifejezés!
- Készíts fürtábrát füzetedbe a rádiózás főbb jellemzőiről!
- Milyen rádiós műsortípusokat ismertél meg? Sorold fel őket!
- Mi a lényeges különbség kommunikációs szempontból a rádió és a televízió között?
- Alkossatok két csoportot! Az osztály egyik fele a rádiózás, a másik a televíziózás mellett érveljen!
- Melyik televíziós műsor esetében kerülhet sor a feladó és a címzett közötti kölcsönös kommunikációra?
- Milyen szerepet töltenek be életünkben a reklámok?
- Mutasd be, hogy milyen eszközökkel élnek a reklámok készítői!
- Miért nevezzük az internetet forró médiumnak?
- Mondd el saját szavaiddal a web2 lényegét!
- Mire kell figyelned egy honlap megbízhatóságával kapcsolatban?
- Mire kell figyelned internethasználóként?
- Mi jellemzi az internetes kommunikáció során használatos írott-beszélt nyelvet?

**ALANY** ■ Az állítmányt bővítő mondatrészt. Fő szófaja a főnév. Az ágrajzokban A-val jelöljük. Fajtái: határozott alany, határozatlan alany és általános alany.

**ALAPTAG** ■ Az alárendelő szószerkezetnek az a tagja, amelyből a szerkezet másik tagjára kérdezzünk. Más néven: irányító tag.

**ALÁRENDELŐ SZÓSZERKEZET** ■ Olyan szószerkezet, amelynek tagjai nem egyenrangúak. Alaptagból és bővítményből áll. A bővítmény az alaptagnak van alárendelve. Típusai: alanyos, tárgyas, határozós, jelzős.

**ÁLLÍTMÁNY** ■ A mondat központi, fő mondatrésze. Önállóan is alkothat mondatot, sokféleképpen bővíthető. Fő szófaja az ige. Az ágrajzokban Á-val jelöljük. Fajtái: igei állítmány és névszói-igei állítmány.

**BŐVÍTETT MONDAT** ■ Olyan tagolt mondat, amelyben az állítmány mellett a kötött bővítményeken kívül egyéb bővítmények is vannak.

**BŐVÍTMÉNY** ■ Az alárendelő szószerkezetnek az a tagja, amelyre a szerkezet másik tagjával kérdezzünk. Más néven: irányított tag. Mindig az alaptagnak van alárendelve. Fajtái: kötött bővítmény és szabad bővítmény.

**EGYSZERŰ MONDAT** ■ Olyan mondat, amelyben általában csak egyetlen alany-állítmányi szószerkezet van. Van olyan egyszerű mondat is, amelyből hiányzik az állítmány, vagy amelyet egyetlen mondatzó alkot. Fajtái: tagolt mondat, tagolatlan mondat.

**ELEKTRONIKUS MÉDIA** ■ A tömegkommunikáció egyik eszközrendszere, például rádió, televízió.

**HATÁROZÓ** ■ Olyan mondatrész, amely igékhez és igevekhez, valamint névszókhoz és határozószókhoz kapcsolódik. Fő szófaja minden alapszófaj az ige kivételével. Az ágrajzokban H-val jelöljük. Fontosabb fajtái: helyhatározó, időhatározó, állapothatározó, módhatározó, eredethatározó, eredményhatározó, célhatározó, okhatározó, tekintethatározó, hasonlító határozó, társhatározó, eszközhhatározó.

**JELZŐ** ■ Olyan mondatrész, amely főnevekhez kapcsolódik. Az ágrajzokban J-val jelöljük. Fajtái: minőségjelző, mennyiségjelző, birtokos jelző. Fő szófaja a jelző fajtájától függően melléknév ( $J_{mi}$ ), számnév ( $J_{mc}$ ) és főnév ( $J_{bi}$ ).

**KOMMENT** ■ Az interneten közzétett tartalomhoz (pl. bloghoz, cikkhez, képhez, videóhoz) írt megjegyzés.

**MÉDIA** ■ A tömegkommunikációt szolgáló eszközrendszerek együttese, illetve maguk a tömegkommunikációs eszközök. Fajtái: nyomtatott média, elektronikus média, online média. A tartalom megjelenítésének módja szerint: hangzó (audiális), képi (vizuális), képi-hangzó (audiovizuális) médiumok.

**MELLÉRENDELŐ SZÓSZERKEZET** ■ Olyan szószerkezet, amelyben a tagok egyenrangúak, és a mondatban ugyanazt a mondatrészi szerepet töltik be. Típusai: kapcsolatos, ellentétes, választó, következtető, magyarázó.

**MINIMÁLIS MONDAT** ■ Olyan tagolt mondat, amelyben csak állítmány van, vagy az állítmány mellett feltétlenül szükséges, kötött bővítmények is vannak.

**MONDAT** ■ Egy vagy több szóból áll, jellemző hanglejtése van. A nyelv felől nézve a legnagyobb egység, ami a legkisebb nyelvi egységekből épül fel különböző szabályok alapján. A kommunikáció felől nézve a mondat a legkisebb beszédegység, hiszen a mondatokból építjük fel szóbeli és írásbeli kommunikációnkat.

**MONDATAJTIK** ■ A beszélő szándéka szerint: kijelentő, kérdő, óhajtó, felszólító és felkiáltó mondat. A mondat szerkezete szerint: egyszerű mondat és összetett mondat.

**MONDATRÉS** ■ A szó szerkezeteket felépítő egységek neve. A mondatrészek a mondatban különféle szerepet kaphatnak. A mondatrészi szerep lehet: állítmány, alany, tárgy, határozó, jelző.

**NYOMTATOTT MÉDIA** ■ A tömegkommunikáció egyik eszközrendszere, például könyvek, újságok.

**ONLINE MÉDIA** ■ A tömegkommunikáció egyik eszközrendszere, például hírportálok, blogok, honlapok.

**REKLÁM** ■ Terméket vagy szolgáltatást népszerűsítő, fizetett hirdetés.

**SZERKESZTETLEN MONDAT** ■ Olyan tagolatlan egyszerű mondat, amelyben nincs még szó szerkezet sem.

**SZERKESZTETT MONDAT** ■ Olyan tagolatlan egyszerű mondat, amelyben van szó szerkezet.

**SZÓKAPCSOLAT** ■ Az egymással szorosabb kapcsolatban lévő szavak elnevezése a több szóból álló mondatokban. Fajtái: viszonyos szókapcsolat, szó szerkezet.

**SZÓSZERKEZET** ■ Olyan szókapcsolat, amelynek tagjai: két alapszófajú szó vagy egy alapszófajú szó és egy viszonyos szókapcsolat. A szó szerkezet tagjai között valamilyen nyelvtani kapcsolat van. Fajtái: alárendelő szó szerkezet, mellérendelő szó szerkezet.

**TAGOLATLAN MONDAT** ■ Olyan egyszerű mondat, amelyben nincs állítmány, és nem is kell bele.

**TAGOLT MONDAT** ■ Olyan egyszerű mondat, amelyben van állítmány.

**TÁRGY** ■ Olyan mondatrész, amely igéhez vagy igenévhez kapcsolódik. Fő szófaja a főnév. Az ágrajzokban T-vel jelöljük. Fajtái: iránytárgy, eredménytárgy; határozott tárgy és határozatlan tárgy.

**TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ** ■ Olyan egyirányú közlésfolyamat, amelyben az üzenet közvetett módon jut el egyidejűleg sok címzethez. Működésének jellemzője a zaj, a szűrő és az erősítő.

**VISZONYOS SZÓKAPCSOLAT** ■ Olyan szókapcsolat, amely egy alapszófajú szóból és egy viszonyos szóból áll.

Eszterházy Károly Egyetem • 3300 Eger, Eszterházy tér 1.  
Tel.: (+36-1) 460-1873 • Fax: (+36-1) 460-1822  
Vevőszolgálat: [vevoszolgalat@ofi.hu](mailto:vevoszolgalat@ofi.hu)

Kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor  
Raktári szám: FI-501010701/1  
Műszakiiroda-vezető: Horváth Zoltán Ákos  
Műszaki szerkesztő: Szalay Ildikó, Marcsek Ildikó  
Grafikai szerkesztő: Slezák Ilona  
Nyomdai előkészítés: Ecsedi Gabriella, Széll Ildikó  
Terjedelem: 12,87 (A/5) ív  
Tömeg: 240 gramm  
1. javított kiadás, 2018

Nyomta és kötötte:  
Felelős vezető:  
A nyomdai megrendelés törzsszáma: